TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Laisvinimo Kova Ar Politinis Diletantizmas

Kovos Už Lietuvos Išlaisvinimą Organizacija

Italijos Krikščionių Demokratų Partija

Trys Popiežiai Apie Atominius Bandymus Ir Ginklus

Ryškieji Veidai

Amžinybė Pašaukė — Mūsų Mirusieji

Robert Schuman

Kasdienybės Įvykiai

1964 m. **Nr. 1 (24)**

TĖVYNĖS SARGAS - GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: Dr. V. Litas ir kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: Dr. V. Litas, 509 Nolton ave., Willow Springs, Ill.

Administracijos — Administration: Juozas Paškus, 7343 S. Mozart str., Chicago 29, Ill.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1964 m. **Įsteigtas 1896 m.** **Nr. 1 (24)**

Laisvinimo kova ar politinis diletantizmas

P. MALDEIKIS

1. Susimąstymas dėl laisvinimo kovos

Kai mes savo kalbose ar svarstymuose užkliūvame už politikos, dažniausiai mes tos srities klausimus liečiame su nuotaika, tarsi dėl jų turėtume ką nors kritiškai pasisakyti ar tam tikrą sąžinės priekaištą išsakyti. Lyg jaustume, kad kažkas vyksta ne taip, kaip turėtų būti, kad kai ko neištesime ar kai kas eina netiesiu keliu. Konkrečiau, tokie priekaištai dažniausiai bus šių rūšių: 1)) kaip lietuviai išeiviai, mes negalime nejausti sau priekaišto, kad vis tik per maža tesirūpiname pavergtos Lietuvos išlaisvinimu ir kad mūsų kasdienis gyvenimas yra per daug nustelbęs pareigas savo tėvynei; 2) kaip pavergto krašto politiniai išeiviai, mes negalėsime paneigti ir teisingumo ir to priekaišto, kad mūsų politinių grupių pastangos dažniau eikvojamos grupiniams interesams realizuoti negu politinei laisvinimo kovai ir kad jų veikloje daugiau yra vietos nesusipratimams negu tautinių interesų bendrumui; 3) mes negalime be priekaišto sau žiūrėti į ateitį, kai nesugebame paruošti pakankamai žmonių, kurie su giliu susipratimu ir patriotišku užsidegimu toliau tęstų kovą dėl tautos išlaisvinimo; 4) neretai su priekaištu sau abejojame, ar teisingai yra vedama mūsų laisvinimo kova, ar ji teisingai įvertina pasaulio įvykius bei jų evoliuciją ir ar teisingai ją išnaudoja; 5) pagaliau kaip žmonės ir

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

kaip nuskriaustos tautos atstovai mes negalime nejausti skaudaus priekaišto ir pasaulio politikai, kuri nesiekia teisingumo, bendradarbiauja su smurtininkais ir dėl savanaudiško patogumo nesipriešina piktam; 6) o pats neramiausias klausimas, tai kiek visa ta kova ypač tolimesnėje ateityje bus galima.

Tokiose nuotaikose mes dažniausiai kalbame apie mus liečiančią politiką ir tokioje dvasioje mes dažniausiai kalbame apie pavergtos Lietuvos reikalus.

2. Išsilaisvinimo galimumai ir laisvinimo kovos koncepcija

Bene didžiausią rūpestį mūsų laisvinimo kovoje mums kelia pasaulio karinių bei politinių jėgų pasiskirstymas ir jų tolimesnis vystymasis, kurie neišvengiamai liečia bei apsprendžia ir mūsų tautos ateitį, nes nuo jų pareina, ko mes galime savo tautai laukti bei siekti ir kaip dėl tų siekimų kovoti.

Tik karui pasibaigus, mūsų tautos išlaisvinimas neatrodė taip tolimas. Karo sąjungininkų — vakariečių ir bolševikų — tolimesni siekimai ir jų gyvenimo bei politikos pagrindinės tendencijos buvo taip skirtingos, kad tarp jų konfliktas, atrodė, turėjo per ilgesnį laiką pasidaryti nebeišvengiamas. Tokį konflikto laukimą dar pagrįsdavome ir Lenino teze, kad karas tarp bolševizmo ir kapitalizmo yra neišvengiamas. Pagal tada buvusį jėgų santykį tokio konflikto pabaiga mums buvo aiški, ir jis turėjo baigtis visų bolševizmo pavergtų kraštų išlaisvinimu.

Nuo karo pabaigos jėgų santykis tarp Rytų ir Vakarų yra gerokai pakitęs. Ypač pakito karinės priemonės ir karo jėgų santykis. Greta vadinamų konvencinių ginklų, į kurių sąvoką įeina ir visi antrajame kare vartoti ginklai, atsirado masinio naikinimo arsenalai. Atominiai ir branduoliniai ginklai yra taip išvystyti, kad jų jau dabar turimomis atsargomis galima išnaikinti žemėje gyvenančią žmoniją. Atominis karas gresia tokiu sunaikinimu ir taip būtų baisus, kad nė viena pusė jo nenori ir bijo. Tik svarstoma, ar jis dar gali būti išvengiamas. Todėl vargu, ar tokio karo ir kas nors iš mūsų gali laukti, nes ir mūsų tėvynė būtų taip pat labai sunaikin-

ta. O išeinant iš Lietuvos geografinės padėties, lengva suprasti, kad jai tektų daug baisių tokių karo smūgių.

Atominiam karui darantis vis labiau viską naikinančiu faktorium, lieka dar kita išeitis: karas gali būti neišvengiamas, bet gali būti kariaujama konvenciniais ginklais, nė vienai pusei nedrįstant panaudoti atominius ginklus. Tokiam galimumui irgi ruošiamasi, nors vakariečiai nesitiki tokį karą laimėti ir numato vis tiek pereiti prie atominių ginklų. Ir kalbant apie karo negalimumą, abi pusės ruošiasi baisiam karui. Tik šiuo metu ginklavimasis daugiau vyksta ne ruošiantis karą pradėti, o daugiau tais ginklais atgrasinti priešą nuo puolimo.

Kartais atrodo, kad, taip baisiai besiginkluojant, nesiruošiama karui, o tik jam išvengti. Vieni karo vengia, bijodami sunaikinimo, o antri todėl, kad jie daugiau laimi be rimto karo, o tik grasinimais.

Suprantama, kad tai liečia mūsų išsilaisvinimo galimumus ir net mūsų pažiūrą išsilaisvinimo klausimu. Neįvykstant ginkluotam konfliktui, sumažėja galimumai bolševikų pavergtiems kraštams išsilaisvinti, kartu sumažėja ir karinio išsilaisvnimo teorijos reikšmė. Bet iš to dar netenka daryti išvadų, kad iš viso dingsta galimumai jiems išsilaisvinti ir kad mūsų išsilaisvinimo kova lieka be pasmės. Tokia pažiūra nebūtų pagrįsta nei istoriškai, nei politiškai. Juk pat mūsų laikais išsilaisvino visa pietinė Azija ir didžioji dalis Afrikos, kurios priklausė anksčiau labai galingoms valstybėms. Nėra jokio nepakeičiamo pagrindo tikėti, kad išsilaisvinimų sąjūdis pastoviai sustos ties Elbe ir toliau be karo nebepajudės. Per siaurai ir naiviai galvotume, jei savo išsilaisvinmo viltis jungtume vien tik su karo tarp Rytų ir Vakarų galimumu. Juodosios Afrikos tautelės, nieko iš karų nesitikėdamos, pradėjo siekti laisvės ir dėl jos kovoti. Todėl ir mums nėra jokio pagrindo tikėti, kad, neįvykstant karui, mūsų kova dėl Lietuvos laisvės nebetektų prasmės. O ir ta ją ir daugelį kraštų pavergusi jėga nėra amžina. Arba ji plėsis ir vyraus visur, arba ji turės netekti pagrindo. Mes jau turime pakankamai pagrindo tvirtinti, kad marksizmas su savo pagrindiniu klasių kovos principu yra jau pasenęs, nes jo pagrindinės tezės yra klaidingos. Tuo pačiu yra klaidingos ir tos sistemos, kurios jį buvo priėmusios kaip naują evangeliją, kuria

grindė ateities žmonijos santvarką. Tuo būdu ta didžioji marksizmu pagrįsta ir plika jėga palaikoma vergija vis labiau pasilieka ideologiškai nebepagrįsta, ekonomiškai neįvykdoma ir sociališkai per daug nenatūrali. Kaip dirbtinė konstrukcija, vien tik militarinės jėgos palaikoma, ji negali labai ilgai tverti ir kaip pasaulinė jėga ji negali ilgai vietoje laikytis: ji gali tik arba eiti pirmyn, arba pereiti į nykimo procesą.

Įpratusiems tikėti į išsilaisvinimą vien tik karinio konflikto atveju kitoks išsilaisvinimo kelias yra per ilgas. Bet jis nėra negalimas, ir tai neatpalaiduoja mūsų nuo tokio išsilaisvinimo siekimo ir kovojimo dėl jo. Mūsų tautos laimėjimas pareina nuo daugelio faktorių. Vienas ir pats svarbiausias jų yra mūsų ištvermė.

3. Defetizmo pavojus

Vis tik negalėtume mes, kaip išeivijos visuma, pasigirti didele ištverme ir atsparumu prieš mus veikiančias įtakas. Tiesa, kad mūsų padėtis nėra optimistiška. Kada okupantas skelbiasi atstovaująs mūsų tautą jos pačios pasirinkimu ir joje terorizuoja kiekvieną laisvesnę mintį, laisvasis pasaulis tai visa priima tyla. Geriausiu atveju pavergtiesiems tyliai pareiškiama užuojauta ir pasakoma, kad jie pritarsią, jei pavergtieji patys išsivaduosią. Gal tik vienas palankesnis atvejas yra tai, kad mes nesame vieni, kad pavergtųjų yra šimtai milijonų, kurie kenčia komunizmo vergiją ir laukia išsilaisvinimo. Ir mūsų dabartinės kovos svarbiausias pagrindas yra tai, kad šimtų milijonų pavergimas yra didysis nenormalumas ir bausmės šaukiąs nusikaltimas, kuris anksčiau ar vėliau turės būti pašalintas, kad tie šimtai milijonų vėl taps laisvais žmonėmis. Taigi, ir mūsų kova nėra koks atskiras ir vienišas nežymus istorinis epizodas, o dalis didelės kovos, vykstančios šių dienų pasaulyje dėl daugelio milijonų žmonių teisės būti žmonėmis. Nežiūrint mūsų politinių veiksnių sėkmingumo ar nesėkmingumo, mes atstovaujame ir privalome atstovauti visą lietuvių tautą toje didelėje ir šimtus milijonų žmonių liečiančioje kovoje.

Tačiau tas būtinai reikalingas ir mums privalomas dėti laisvinimo pastangas, tą būtiną ir neatleidžiamą laisvinimo

pareigą slegia tas tragiškas likimas, kad per metų metus negalima pasirodyti su jokiais apčiuopiamais rezultatais. Šių laikų politiko darbą slegia tas pats likimas, kaip ir lituanistinės mokyklos darbą, kaip ir kitų lietuvybės išlaikymo institucijų veiklą, kur jos dirba ir negali sustoti dirbę, o rezultatų jokių nematyti. Darbo beviltiškumas yra išeivijos veiklos dalis, ir ją tenka pakelti ir politikui, ir auklėtojui, ir kitiems veikėjams, kurie negali pasirodyti su greitai pasiekiamais rezultatais, o turi greičiau susidurti su pastoviai besitęsiančiais pralaimėjimais, kokius turi išgyventi lituanistinės mokyklos mokytojas, girdėdamas čia pat klasėje per lietuvių kalbos pamokas lietuvius mokinius tarp savęs vien tik nelietuviškai kalbančius. Tačiau nei to darbo nemalonumas, nei jo rezultatų neefektingumas mūsų neįtikina, kad mes galėtume švaria sąžine nuo jo atsitraukti. Priešingai, buvimas išeivijoje morališkai mus daug daugiau įpareigoja, negu kas gali būti įpareigojamas, normaliai gyvendamas savo valstybėje. Mes esam jėga užgrobto krašto politiniai išeiviai, to užgrobimo išblokšti iš savo krašto, kuris niekada nėra susitaikęs su pavergėju ir iš esmės su juo tebėra karo padėty. Kaip to krašto atstovus okupantas siekia ir mus sunaikinti. Morališkai mūsų padėtis yra panaši į mobilizuoto kario padėtį, kuri neleidžia jam iš kovos pasitraukti, nors jis ir neturėtų didelių laimėjimo vilčių.

Iš mūsų politinės kovos rezultatų neaiškumo kyla ir kita blogybė — defetizmas, kuris yra visomis priemonėmis okupanto skatinamas mūsų tarpe ir išnaudojamas susilpninti mūsų laisvinimo kovai. Kadangi bolševikinė veikla išeivių tarpe yra gerai organizuota ir konspiratyvi, mes, bent mūsų dauguma, mažai tenusimanome, kuriais keliais ir kuriais būdais ji veikia mūsų nuotaikas, skaldo mūsų jėgas ir neitralizuoja mūsų politinės kovos pastangas. Net ir nerodydami didelio noro identifikuoti okupantui pagelbstinčius bei dirbančius asmenis, mes susiduriame su atskirais bolševikinio veikimo mūsų tarpe faktais, pav., kai išleidžiama bolševikams tarnaujanti knyga, ar kai mūsų susirinkimuose ar posėdžiuose atvirai imamos dėstyti bolševikinės tezės, imamas piršti vadinamas kultūrinis bendradarbiavimas arba kai nuvalkiotomis bolševikinėmis frazėmis pradedama pulti bei niekinti mūsų laisvinimo pastangas.

Jei kovai su lietuvių patriotine veikla vien tik Vašingtone sovietai laiko ambasados sekretoriaus rango tarnautoją su jo štabu, tai galime įsivaizduoti, kaip yra išvystyta jų subversyvinė veikla išeivių tarpe. Jei mes laisvinimo veiklai iš viso neturime apmokamų ir tik jai atsidėjusių žmonių, tai prieš mus nukreipta veikla yra vedama daugelio jai gerai paruoštų specialistų ir vien tik tą darbą tedirbančių. Suprantama, kad jų subversyvinė veikla ir įvairiais keliais varoma propaganda savo padaro, skleisdama laisvinimo kovai priešingus nusiteikimus bei defetizmą.

Kalbant apie defetizmą, gal nemaloniausia prisiminti ir tai, kad tokias nuotaikas skatina spaudoje ir susirinkimuose asmens, kurie vien tik iš opozicinio nusiteikimo laisvinimo veiksniams bei jiems priklausančių grupių ideologijoms neretai bando suniekinti ne tik tuos veiksnius, bet ir subanalinti pačią laisvinimo kovą. Tokie Los Angeles publicisto straipsniai, puolą laisvinimo veiksnius, kad jie, neišlaisvinę Lietuvos, sunaudojo dideles visuomenės pinigų sumas, ją parazituodami, — suprantama, kam pasitarnauja.

4. Sunkėjanti išeivių politinių grupių padėtis

Politinę mūsų laisvinimo kovos armiją sudaro mūsų politinės grupės. Jos sudaro mūsų politinę visuomenę, kuri laisvinimo kovai duoda vadus, sudaro jos pagrindinius branduolius — laisvinimo veiksnius, — paruošia tai kovai planus, rekrutuoja jai reikalingus kadrus ir atlieka atitinkamus darbus. Vienos jų veikia daugiau ar mažiau aktyviai, kitos gi laikosi daugiau rezerve ar veikia autonomiškai. Kad jų vaidmuo nėra visiškai menkas, rodo jau tas faktas, kad Lietuvos okupantas nieko taip piktai nepuola ir niekam savo klastingos propagandos smūgių taip netaiko, kaip lietuvių politinėms grupėms, jų vadams ir jų sudaromiems veiksniams. Jų lietuvių politinės veiklos puolimas yra drauge ir tos veiklos atestacija.

Apskritai politiniu gyvenimu daugiau domisi žmonės, turį tai sričiai linkimų bei gabumų panašiai, kaip ir visose mokslų, menų ir veiklos srityse vyksta tam tikra natūrali atranka žmonių su atitinkamais palinkimais bei sugebėjimais. Psichologiškai politinis žmogus aptariamas, kaip jėgos bei

įtakos siekiąs žmogus, siekiąs išplėsti savo įtaką visuomenėje, įgyvendinant joje tvarką, gerovę, socialinį teisingumą. Išeivijos politikas neturi galimumų tiems politinio žmogaus linkimams įgyvendinti. Čia nėra sąlygų nė savo politiniams principams įgyvendinti. Lietuviškoji išeivija yra kitataučių daugumoje įsimaišiusi lietuvių grupė, turinti paklusti čia esamai gyvenimo tvarkai ir įstatymams. Nei liberalizmo, nei socializmo, nei savo programoje užakcentuoto socialinio teisingumo ar kurios kitos gyvenimo tvarkos čia neįgyvendinsi. Savo valdžios čia neįkursi ir valdžios keliu savo įtakos ar socialinės jėgos čia nepadidinsi. Politiniu veiklumu čia gali kas padidinti savo prestižą tik lietuviškose organizacijose ir šiaip lietuviškos veiklos sluogsniuose. Taigi, politinė sritis lietuvių veikloje yra saura, ir jaunų žmonių ji netraukia. Naujoms srovėms atsirasti jau nėra vietos. Ir esamos politinės grupės savo veikloje daugiau remiasi praeitimi ir veikia daugiau iš įsibėgėjimo, panašiai, kaip ir kitų sričių lietuviškoji veikla. Esant senam įpročiui vis neigiamai atsiliepti apie politinę veiklą, gal ir nebūtų pasigendama jos didesnės veiklos, jei tos veiklos silpnėjimas nereikštų drauge dviejų dalykų: 1) politinėms grupėms silpnėjant, drauge silpnės ir kova dėl Lietuvos išlaisvinimo ir 2) politinių grupių menkėjimas reiškia ir bendrą lietuviškosios veiklos silpnėjimą.

Politiką suprantame kaip veikimą, kuriuo valstybiniu mastu siekiama viešosios gerovės. Ir kadangi mes neturime savo valstybės ir negalime valstybiniu mastu siekti viešojo gėrio, tai kai kas padaro išvadą, kad šiomis sąlygomis negali būti nė politinės veiklos. O dar kai kas prideda, kad, neturėdami nei savo valstybės, nei teritorijos, nei valdžios, negalime siekti ir jokių politinių tikslų. Neturėdami jėgos, negalime nė kovoti su tais, kurie operuoja jėga. Gal nebūtų nė reikalo šiuos banalius sofizmus išskaičiuoti, jei jais nebūtų banaliai pridengiamas defetizmas ir jais nebūtų banalinama kova dėl Lietuvos išlaisvinimo. Savo politiką gali turėti ir vykdyti ne tik politiškai organizacinis vienetas — valstybė, bet ir etnografiškai natūralinis vienetas — tauta, kuri taip pat gali turėti politinių tikslų ir siekti jų politinėmis priemonėmis. Toks tautos politinis išsilaisvinimo siekimas gali būti intensyvesnis ir stipresnis už valstybės išleistus įsta-

tymus. Kova dėl tautos egzistencijos gali būti daug stipresnė ir yra aukštesnės rūšies už valstybės įvestos valdžios išlaikymą. Taigi, savo politinius siekimus turi ir savo politiką planuoja ne tik valstybė, bet ir kiekviena tauta, nors ji ir nebūtų laisva teisiškai savo gyvenimą tvarkyti. Ir nors tauta, nesudarydama valstybės, neturi materialinių bei policinių priemonių savo nariams įpareigoti, kokias turi valstybė, bet jos moraliniai įpareigojimai dažnai yra daug teisingesni ir gilesni už valstybės įstatyminius įpareigojimus.

5. Mūsų politinės jėgos kovoje dėl išsilaisvinimo

Lietuvių išeivija turi, palyginti, daug politinių grupių — gausių ir negausių, veiklių ir neveiklių. Dažnai pasakoma, kad jų čia yra jau kiek per daug, nes nevisos jos yra ir pajėgios, nevisos jos vertingai prisideda laisvinimo kovoje. Bet ir taip pasisakant dėl jų gausumo, dar nėra rimto pagrindo jas ignoruoti ar išskirti iš dalyvavimo laisvinimo kovoje. Stambiosios grupės pasirodytų jau per daug jautrios savo interesams, jei laikytų, kad mažųjų grupių dalyvavimas greta stambiųjų jau mažina paskutiniųjų prestižą. Prestižas yra geras, kai jis patarnauja kaip priemonė siekiant bendrųjų tikslų. Tačiau juo negalima didžiuotis tuo atveju, kai jis kam pats pasidaro tikslas ir nustelbia bendruosius reikalus. O šiuo atveju visiems bendras laisvinimo kovos interesas reikalauja ne ieškoti priežasčių tai ar kitai grupei iš laisvinimo kovos ar laisvinimo veiksnių išskirti ar dirbtiniu būdu stumti jas į opoziciją, o jas apjungti, kad toji veikla būtų vieningesnė, visuotinesnė ir kuo mažiau turėtų savo tarpe opozicijos. Kova prieš kitų grupių dalyvavimą laisvinimo kovoje nekyla iš tautiškai patriotinių siekimų ir ji rodo, kad kai kur bendrieji laisvinimo reikalai palenkiami grupiniams interesams. Dažnai nėra išimtis, kad nedidelės politinės grupės turi žmonių su didesnėmis kvalifikacijomis, kurių išskyrimas iš laisvinimo darbo padarytų jam tik nuostolių.

Apskritai laisvinimo kovoje nesame tokie laimingi, kad turėtume daug kvalifikuotų politikų. Mūsų tautos nelaimei, dauguma mūsų nepriklausomo laikotarpio politikų, ypač turinčių diplomatinį patyrimą, buvo priešo pagrobti, izoliuoti

ir sunaikinti ar dėl savo senyvo amžiaus iš tos veiklos pasitraukė. Mūsų laisvinimo kova galėtų būti gyvesnė ir gal kai kur sėkmingesnė, jei jos priešakyje stovėtų tokie žymūs ankstesnių laikų diplomatai bei politikai, kaip Kazimieras Bizauskas, dr. Leonas Bistras, Petras Klimas, prelatas Mykolas Krupavičius, Aleksandras Stulginskas, Ernestas Galvanauskas, Augustinas Voldemaras ir eilė kitų, kurių prestižas bei sugebėjimai tame darbe nėra lengvai pakeičiami.

Kova dėl Lietuvos išlaisvinimo yra vedama politinėse sferose, politinėmis priemonėmis ir dėl to ji yra politinio pobūdžio. Jai reikalingi politiškai nusimaną ir turį politinio darbo patyrimo žmonės, kitaip tariant politikai. Jais suprantame politiškai nusiteikusius, politiškai išsilavinusius ir politiškai nusimanančius ir turinčius politines pažiūras bei politines programas žmones. Jų politikos pasirinkimas savo veiklos sritim, įvairių gyvenimo klausimų svarstymas politinėj šviesoj, jų politinių užsimojimų turėjimas ir politiniais interesais gyvenimas jiems dažniausiai duoda šioje srityje didesnių kvalifikacijų bei pirmenybių prieš tuos, kurie ta sritimi nesidomi, į jos veiklą neįsitraukia ir ją laiko savo nusiteikimams svetimu dalyku. Todėl politinės grupės demokratiniame gyvenime natūraliai pasidaro visuomenės politinėmis ekspozitūromis. Jos sudaro taip vadinamą politinę visuomenę ir neformaliai yra atsakingos už visuomenės politinių siekimų formulavimą bei atstovavimą panašiai, kaip kitų sričių atstovai bei specialistai yra atsakingi už savo sritis. Kiekvienam jų savo srityje pripažįstame tam tikrų kvalifikacijų daugiau negu šiaip toje srityje nedirbančiam ir giliau nenusimanančiam mėgėjui. Kaip nepritariame į kitų sričių diletantizmui ir jas tepatikime tik kompetetingiems asmenims, taip lygiai niekas neturėtų kitaip manyti ir apie politinę veiklą, kuri turi savo tikslus, savo jiems siekti metodus bei priemones ir net savo etiką.

Dėl paskutinės prielaidos gal neretas suabejos ir gal sustos prie priekaišto: ar iš tikro mūsų politinės grupės gali didžiuotis taip kvalifikuotais politikais ir ar mūsų laisvinimo kova neatsiduoda diletantizmu? Taip vėl atsidūrėme prie antraštėje iškelto klausimo, kurį gal nėra lengva atsakyti.

Diletantizmą suprantame kaip paviršutiniškumą. Diletantu laikome kurios nors srities meno ar mokslo mėgėją, neturintį atitinkamų kvalifikacijų ir savo srities klausimus sprendžiantį paviršutiniškai be meniško įsijautimo ir mokslinio rimtumo. Politikoje diletantu laikome asmenį, kuris mėgsta politiką, mėgsta kalbėti jos klausimais, bet kuris nėra giliau susipažinęs su jos problemomis, neturi nuoseklaus patyrimo jos veikloje ir neturi joje rimto nusimanymo.

Tur būt, niekas ir neneigia, kad tokių diletantų rasime visose gyvenimo srityse. Tačiau mūsų pagrindinis klausimas, ar visa išeivijos veikla drauge su laisvinimo darbu nevyksta diletantiškai.

Šio klausimo atsakymas negali būti labai konkretus ir pagrįstas skaitmenimis. Politika yra kartu ir socialinė kūryba, panašiai, kaip menas yra estetinė kūryba. Kiekviena kūryba yra pagrįsta asmeninėmis savybėmis bei specialiais sugebėjimais. Joje konkretaus vertinimo būdai nėra pritaikomi, todėl joje visada daug vietos lieka vertinimo skirtingumams. Dėl to ir politikos darbų vertinimas beveik visada būna dvejopas: pozicijos ir opozicijos užgyrimas ir kritika; o teisingą sprendimą padaro vėlesni laikai.

Taip ir mūsų politinės veiklos vertinimas niekada nėra ir negali būti vienodas, ir jį teisingai įvertins tik istorija. Suprantama, kaip visur, taip ir čia negalima absoliučiai išvengti klaidų, kurias galime aiškinti, kaip tą darbą dirbančių žmonių diletantizmą. Bet, kai tų dalykų vertintojai savo uždavinį atlieka šališkai ir vedami intereso sukritikuoti bei suniekinti kitų darbą, tada atsiskleidžia jau kritikuojančio asmens diletantizmas.

Prisimindami eilę anksčiau mūsų politikoje stipriai pasireiškusių asmenybių, mes jų netekimą arba jų pasitraukimą aptarėme kaip nuostolį mūsų laisvinimo kovai. Bet būtų neteisinga tvirtinti, kad be jų būtų sustojęs mūsų politinis gyvenimas, kad be jų būtų pakrikusios jų anksčiau vadovautos politinės grupės ar būtų išsibaigusi politinė laisvinimo kova. Visos politinės grupės, dalyvaujančos laisvinimo veiksniuose, yra atstovaujamos joms vadovaujančių ir rimtų asmenų, kuriems politinė veikla yra jų gyvenimo dalis. Nežinau, ar kas galėtų tvirtinti, kad politinės veiklos veikėjai

savo darbą dirba su mažesniu pasiaukojimu negu kitų lietuviškos veiklos sričių atstovai. Kartą vienas vadovaujančių kultūrinei veiklai asmenų politikų atsidavimą savo darbui viešai aptarė, kad jie į politines konferencijas, jei nebus kuo nuvažiuoti, šimtus mylių nueis pėsti. Suprantama, politinė, ypač laisvinimo veikla sunkumų turi ir ateityje, reikia laukti, jų turės dar daugiau. Jų daugės nežiūrint ir to, kad ir laisvinimo darbe būtų pasiektas visiškas vieningumas. Bet būtų didžiausia klaida laukti, kad laisvinimo kovos sunkumai dingtų, jei jai imtų vadovauti ne politikai. Kad laisvinimo politinis darbas pagerėtų, jei jį perimtų nepolitinė organizacija, tai gali tvirtint tik diletantiškas mąstymas. Kad politinį darbą sėkmingiau dirbtų žmonės, kurie niekada nėra turėję jokio politinio patyrimo ir kurie, save laikydami kultūrininkais, yra tik neigiamai atsiliepę apie politinio darbo reikalingumą, sunku būti įtikintam, kad toks prileidimas yra logiškas.

Baigiant šį klausimą, tenka sutrauktai aptarti, kad mūsų laisvinimo darbas yra rimtai dirbančių mūsų politikų rankose, ir sunku laukti ko nors geresnio, jei jam vadovauti perimtų nieko bendra su politine veikla neturėję žmonės.

6. Politinių grupių vaidmuo

Kartais iš kažkur sudaroma ar bent bandoma sudaryti žmonėse nuotaika, kad politinės grupės yra jau visiškai nebereikalingos ir kad jos savo tarpusavio kova tik ardančios visuomenės vieningumą. Kaip alternatyva politinėms srovėms, siūloma pagal jokias pažiūras nepasiskirstęs lietuviškumas ir nesrovinis vieningumas. Kai tokį nesrovinį vieningumą buvo įvykdę nacionalsocializmas ir fašizmas, vėliau patyrėme, kad tai buvo didelės socialinės anomalijos. Vienasrovinį vieningumą visur vykdo ir komunizmas, bet mes žinome, kas iš to išeina. Tačiau demokratinėje visuomenėje, kur vieningumas nevykdomas prievarta ir kur savo nuomonės turėjimas nepersekiojamas jėga, žmonių pasiskirstymas pagal pažiūras yra neišvengiamas, ypač jei žmonės yra dar tiek sąmoningi, kad jie dar turi savo pažiūras. Nesrovinės visuomenės tezę ypač reprezentuoja neseniai atvykę į laisvę iš bolševkinės vergijos, kur jie neturėjo progos gyventi demo-

kratinėje santvarkoje ir todėl sunkiai tesupranta demokratinį pluralizmą.

Ne tik valstybės politinius uždavinius vykdant, bet ir tautinių idealų siekiant yra reikalinga politinė visuomenė. Joks politikas ar politikų grupė, pavyzdžiui, kovodami dėl tautos išsilaisvinimo, nesijaus saugiai ir negalės atlikti savo uždavinių, jei už savęs neturės jį sekančios ir jo darbus remiančios politinės visuomenės, kurios pagrindą, kaip jau matėme, sudaro politinės grupės. Mūsų politinės grupės sudaro pagrindinę atramą mūsų laisvinimo kovai. Jos išaugina bei paruošia vadus kovotojus, jos savo principais duoda jų veiklai kryptį, juos kontroliuoja bei inspiruoja konkretiems darbams. Visa visuomenė arba bendruomenė to atlikti negali, nes jos dauguma yra politikai abejinga ir įvairiais klausimais neturi linijos nei principų. Todėl, kol tik bus tęsiama Lietuvos laisvinimo kova, bus reikalingos ir neišvengiamai reikalingos politinės grupės, kurios tą kovą remtų ir sudarytų jai reikalingą užnugarį. O ir nepartinė politika šiais laikais vargu ar yra įgyvendinama. Kur diktatūra panaikina visuomenės sroves, išaugusias iš vienų ar kitų socialinių principų, ten atsiranda srovės, kylančios iš vadų tarpusavio varžybų, kurias jau reikia laikyti sociališkai piktybiniu reiškiniu.

7. Kai kurie duomenys ateities laisvinimo kovai

Lietuvos okupacijai ilgai užsitęsus, reikėtų peržiūrėti ir kai kurias mūsų visuomenėje prigijusias optimistines pažiūras ir realiai vertinti tiek esamą padėtį, tiek ir ateities perspektyvas, kad išvengtume nusivylimų ir savo pasiryžimą grįstume realesniais duomenimis.

a) *Laikas nedirba mūsų naudai.* Svarstydami Lietuvos atstatymo klausimą, negalime nematyti, kad laikas dirba mūsų nenaudai. Tai tinka tiek mūsų jėgų atžvilgiu, tiek Lietuvos naikinimo atžvilgiu, tiek ir pasaulio politikai besikeičiant. Metams bėgant, mūsų politinis aktyvas menkėja. Iš Lietuvos pasitraukusios, pasiryžusios ir sugebančios kovoti dėl Lietuvos išsilaisvinimo jėgos silpnėja, o jaunesnių papildymai neatstoja laiko padarytų nuostolių. Naujųjų kovotojų ruošimas yra vienas pirmaeilių laisvinimo kovos uždavinių.

Laikas silpnina mūsų klausimą ir pasaulio politikoje. Praėjus daugiau kaip dvidešimčiai metų, Lietuvos pavergimo faktas darosi vis mažiau aktualus. Senieji politikai, tą reikalą geriau žinoję, nueina į praeitį, o naujai atėję jau mažiau beteikia reikšmės kitados įvykdytam smurtui ir jau nusistovėjusiai aneksijai. Užtęsimas reiškia padėties stabilizaciją.

b) *Didžiųjų politika nesirūpina kitų likimu.* Daugeliui mūsų yra nesvetimas tas naivumas, kuris pasireiškia manymu, kad didžiųjų valstybių politikai turi rūpintis mūsų likimu. Būdami įsitikinę savo reikalo teisingumu, mes daug kas prileidžiame, kad laisvojo pasaulio didžiosios jėgos turi rūpintis atstatyti aną sulaužytą teisingumą. Ir jei kur reikalai neina ta linkme, tai atitinkami politikai apšaukiami žydais, o tos ar kitos valstybės politika apkaltinama mūsų pardavimu ar net išdavimu. Tai rodo mūsų per siaurą pasaulio politikos pažinimą. Pasaulio politika nėra pagrįsta idealistiniais principais ginti silpnuosius, vaduoti pavergtuosius ir atlyginti nuskraustuosius. Sekdami didžiųjų politiką paveikti savo naudai, turime suprasti, kad kiekvieno krašto politika yra grindžiama jo paties interesais, ir nė viena valstybė šiais laikais neskelbs karo kitai tik dėl to, kad nesuinteresuotai atvaduotų kitą pavergtą kraštą. Jei kartais ir paskelbiamas karas tokiu ar panašiu pretekstu, tai jo tikroji priežastis yra kurie nors politiniai, militariniai ar ūkiniai interesai.

Dėl to, aiškindami kitiems apie savo krašto pavergimo skriaudą, mes nevisada esame didžiųjų tinkamai suprasti. Neišgyvenę pavergtųjų kraštų nelaimių ir skriaudų, didieji dažniausiai neįvertina jų tragedijos. Nesujaudinsime didžiųjų dar ir dėl to, kad dauguma tų pačių didžiųjų ir vidutinių valstybių nėra vienatautės ir yra artimesnėje ar tolimesnėje praeityje aneksavusios kitas, mažesnes tautas. Tokios valstybės, kaip Anglija, Ispanija, Šveicarija, Čekoslovakija, Jugoslavija, Turkija ir daugelis kitų, jau neskaitant Rusijos, Indijos ir Kinijos, ir dabar yra daugiatautės. O jei dar pažiūrėsime ir kitų valstybių istorijas, tai gal nedaugelį jų terastume, kurios būtų išsivystę tik iš vienos tautos, be jokių pavergimų. Todėl ir dabar mažesnės valstybės inkorporavi-

mas į didesnės sąstatą, jei tik tai nesudaro didesnių politinių komplikacijų, nevisur sukelia pavergtajam užuojautos.

Tokia padėtis yra dar ir dėl to, kad politiškai mažųjų valstybių buvimas dažnai didžiosioms nėra naudingas ar parankus. Didžiųjų politikoje neretai net nepalankiai žiūrima į mažų valstybių atsiradimą ir tai pašaipiai vadinama balkanizacija, tai yra tokia padėtimi, kad atsiranda eilė silpnų ir tarp savęs nesugyvenančių valstybių. Tuo atžvilgiu didžiojo pasaulio politika mūsų, kaip mažos tautos, reikalui nėra labai palanki.

Mūsų politinė kova ateityje reikalaus dar didesnių pastangų išlaikyti mūsų klausimą palankia prasme. Pavergimo faktą pamažu pamirštant, rusai, su kurių imperializmu dar ilgai mums teks grumtis, jau deda didelių propagandinių pastangų sudaryti pasaulyje nuomonei, kad Lietuva yra tik Rusijos dalis. Jau ir dabar kai kur atsiranda terminas "Rusijos tautos", prie kurių priskaitomos ir pavergtosios.. Rusai istorijos profesoriai šiame krašte moksliniuose veikaluose įrodinėja, kad istorinė Lietuvos valstybė buvusi rusų valstybė su centru Vilniuje ir išaugusi greta kitos tokios pat rusų valstybės su centru Maskvoje. Visi žinome, kaip traktuojami lietuviai Amerikos Balse ir kokia ten mūsų padėtis, palyginus su rusais. O jei dar prisiminsime, kad Amerikos politikos viršūnėse dirba tokie rusai, kaip W. Rostovas, kuris kartu ir Ameriką supažindina savo knygomis su sovietinės visuomenės dinamika ir kitomis rusų problemomis, tai suprasime, kad mūsų išsilaisvinimo klausimas ateityje susidurs taip pat su nemaža sunkumų.

Šių klausimų prisiminimas gal padės mums geriau suprasti, kad tie, kurie į laisvinimo darbą žiūri, kaip į asmeniškai patogią reprezentacijos sritį, laisvinimo klausimą traktuoja paviršutiniškai ir diletantiškai.

KOVOS UŽ LIETUVOS IŠLAISVINIMĄ ORGANIZACIJA

(Vliko pirmininko M. Krupavičiaus pranešimas, darytas II-sios Paryžiaus Konferencijos uždarame posėdyje, kuriame dalyvavo vien Konferencijos nariai, 1947 m. rugp. 5-15 d.)

Lietuvių tauta gyventi nori savo laisvu nepriklausomu gyvenimu. Tai visiems žinomas faktas: ir mūsų priešams, ir mūsų draugams. Tas noras reiškiamas ne tik jausmu, bet ir kietu valingu ir ryžtingu veiksmu: ginklu, politine ir diplomatine veikla bei įvairiomis kitomis priemonėmis. Kovoja visa tauta — ten Lietuvoj, atsidūrusi tremtyje ir sena mūsų išeivija visuose pasaulio kraštuose.

Lietuva gerai žino, kad ji viena savo pajėgomis kovos laimėti negalės, nes ji yra per silpna, o priešas per stiprus. Bet ji žino ir tvirtai tiki, kad ne vien jėga yra tokio klausimo sprendėjas, kad teisingumas turi galų gale laimėti. Ji taip pat žino, kad svetimieji mums padės kovai laimėti ne tiek iš idealizmo, kiek išeidami iš savų interesų, ir antra, kad kovoti už savo teises ir tikslus ji privalo pati ir tai pirmoj eilėj. Lasvei laimėti reik aukų, kraujo, didelių atsižadėjimų, visų jėgų milžiniško įtempimo, susiorganizavimo ir susidrausminimo bei vieningos, tikslios ir kietos valios, reiškiamos vienų, kad ir kolektyvių lūpų. Ir kai kuriems mūsų atstovams yra žinomi faktai, kai menkas pirmu pažvelgimu bet kurio mūsų tautiečio iš tos drausmės išsiveržimas sudaro rimtų kliūčių tam ar kitam politiniam Lietuvos laisvinimo žygiui.

Kovų ir karo metu vienų vadovaujamų lūpų reikalas yra visiems žinomas ir visų pripažįstamas. Prisiminkim didįjį karą ir šį pastarąjį. Vienų lūpų reikalą žino ir pripažįsta ir lietuvių tauta šių baisių nelaimių ir žūtbūtinių kovų metu. Lietuvių rezistencijai prieš okupantus Lietuvoje pradžioje vadovavo du organai. Kalbamais sumetimais sudaryta vienas — vadinamas VLIK-as, kuris tai kovai vadovauja ir šian-

dien. Tačiau, ir VLIK-ui susikūrus, tautos valia dar nevisada suderintai pasireikšdavo, nes be VLIK-o dar buvo tai šen, tai ten išsilikusių pilnateisių Lietuvos atstovybių, kurios taip pat dirbo Lietuvos laisvinimo darbą. Tuo būdu buvo du Lietuvos laisvinimo organai: VLIK-as ir Lietuvos pasiuntiniai. Ir vieni, ir kiti netrukus pastebėjo, kad tokia organizacija nėra tobula, kad lygiagrečiai veikiant dviem to paties tikslo siekiantiems veiksniams susidaro nepatogių Lietuvai situacijų. Ne ambicijos, ne garbės tiems veiksniams buvo darbo akstinas, bet tik Lietuva ir jos laisvė bei gerovė. Dėl to, suprantama, abu veiksniai pradėjo rūpintis pašalinimu tos vadovybės dvilypumo, kuris buvo minėtų situacijų priežastimi, ir sukūrimu tų vienerių vadovaujamų Lietuvos išlaisvinimo darbui lūpų, apie kurias buvau kiek ankstėliau prisiminęs. Ir vienose, ir kitose gimė tik tolygi idėja. Ji gimė savaimingai, nepriklausomai vienų nuo kitų. Bet tos idėjos forma ir turinys skyrės. Tik laikas ir abiejų veiksnių pastangos ją kokiam laikui suvienodino. Prisiminkim faktus.

VLIK-as sielojasi visą savo egzistavimo svetimoj žemėj amžių tokių vieningų lūpų sukūrimu. Tos vieningos lūpos jau vaizdavosi egzilinės vyriausybės pavidalu. 1944. VII. 6 pavyzdžiui, VLIK-as, dar būdamas kaip delegatūra, buvo nutaręs suorganizuoti egzilinę vyriausybę JAV su pulk. D. Grinium priešaky. Tačiau Balučio įtikintas VLIK-as tą savo sprendimą panaikino kaipo aktą "pasikeitus aplinkybėms, galėjusį sukomplikuoti Lietuvos padėtį ir pakenkti jos interesams" (Prot. Nr. 13, 1944. XII. 11). Vėliau, jau delegatūrai persiformavus į dabartinį VLIK-ą, iškilo Laikinosios Vyriausybės atgaivinimo klausimas. Tačiau ir Laikinosios Vyriausybės atgaivinimo idėja atpuolė. 1945. V. 30. VLIK-o nutarimu atsiklausti visi pasiuntiniai, kokios yra galimybės įsikurdinti Lietuvos egzilinei vyriausybei jų reziduojamuose kraštuose. Gauti atsakymai tik iš trijų pasiuntinių ir tie patys buvo neigiamo pobūdžio. Po tokių atsakymų ir šiuo atveju atkrito VLIK-o sumanymas formuoti ar atkurti vyriausybę. Tais pat 1945 metais VLIK-as buvo nutaręs lapkričio mėn. 15 d. šaukti Paryžiuje Lietuvos laisvinamųjų veiksnių konferenciją. Konferencijos programoj buvo numatyta ir egzilinės vyriausybės klausimui vieta. Konferenci-

jos sukviesti nepavyko ir, suprantama, vyriausybės klausimas taip pat atkrito ir jos sprendimas nusitęsė ligi 1946. VI. 6. Tuo metu VLIK-as nutarė ne tik reikalą formuoti egzilinę vyriausybę, bet ir kai kuriuos kitus, su juo susijusius, nuostatus, liečiančius pav. jos sudarymo procedūrą, buveinę ir t. t.

Kalbamuoju metu egzilinės vyriausybės klausimas buvo pribrendęs ir pas kai kuriuos pasiuntinius. Vieni jų kėlė tik patį jos reikalą, kiti — kaip pav. p. Lozoraitis, jau formulavo vyriausybės sudarymo principą, sistemą, procedūrą ir t. t. (Jo laiškai Bačkiui 1945. XII. 21 ir Krupavičiui — 1946. I. 5).

1946. I. 4 p. Žadeikis telegrama VLIK-ui iškėlė kalbamu reikalu naują mintį, kuri nusakyta šioje telegramoje taip "vyriausiajam komitetui susitarus su įgaliotiniais, reikėtų skubiai sudaryti vieningą veiklos viršūnę". Tos viršūnės vardą ir reikalą vėliau minėjo ir kiti atstovai savo raštuose. Bet kas ji turėjo būti, koks jos turinys ir funkcijos, kokią vietą ji turėtų užimti politinės akcijos organų tarpe, nė viena nei žodžiu neprasitarė. Ar tai turėtų būti egzilinės vyriausybės pakaitalas, ar pasiuntinių — VLIK-o veiklos derinamasis organas, nežinia.

Egzilinės vyriausybės klausimas buvo išspręstas tik 1946 m. liepos mėn. 21 — 27 d. Pirmosios konferencijos metu, kurios darbų tvarkoj jam buvo skirta svarbioji vieta. Dr. J. Šaulys, atidarydamas tą Konferenciją, to klausimo svarbumą taip nusakė: "Yra didelio reikalo greičiau normuoti dviejų organų (VLIK-o ir Pasiuntinių) santykius ir pagalvoti apie mūsų akcijos bendros vadovaujančios viršūnės sudarymą, kurios reikalas yra visų jaučiamas gyvas".

Vyriausybės sudarymo klausimu Konferencijai buvo patiekta 3 projektai: VLIK-o, p. Lozoraičio ir Konferencijos metu surašytas Lozoraičio projektui kontrprojektas.

Nei vieno jų ištisai Konferencija nepriėmė. Visi pristatytų projektų autoriai nuėjo kompromisų keliu. Konferencija sudarė naują projektą. Jis buvo Konferencijos patvirtintas vienu balsu. Prieš jį nepasisakė nei iš VLIK-o, nei iš Pasiuntinių pusės. Tas nutarimas taip skamba:

"47. Nedelsiant sudaryti politinį organą, kuris vykdytų vyriausybės funkcijas pagal 1922 m. Lietuvos konstitucijos dvasią.

48. Formaliai šis vykdomasis organas sudaromas 1944 m. vasario 16 d. VLIK-o deklaracijos nustatyta tvarka. Jis sudaromas ne daugiau kaip iš septynių narių. Jo buveinė yra tame krašte, kuriame jis galėtų turėti artimus realius ryšius su VLIK-u.

49. Minėto organo nariu užsienio politikai vadovauti kviečiamas St. Lozoraitis. Ligi jis galės atvykti, jo pareigas eina kitas jo pasirinktas to organo narys. (Lozoraitis nuo pasirinkimo teisės atsisakė).

50. Sudarius šį organą, VLIK-as vykdo Seimo funkcijas, kontroliuodamas vykdomojo organo darbus ir nustatydamas jo politikos liniją.

51. Kada ir kaip vykdomasis organas prezentuosis viešumai, nustatys jis pats, pranešdamas apie tai VLIK-ui ir gavęs jo pritarimą."

Tai visa, ką Pirmoji Konferencija kalbamu reikalu yra pasisakiusi. Nutarta sukurti politinis organas vykdyti vyriausybės funkcijoms, bet neduota nei jam, nei jo sektoriams, nei tų sektorių vedėjams vardas. Tai politika be sprendimo. Vardus pasirinko pats minėtasis organas. Su jo pasirinkimu sutiko ir VLIK-as. Tiesa, Konferencijos metu Kaminsko — Lozoraičio dialoge išryškėjo kai kurios Lozoraičio pažiūros, kurios nebuvo įtrauktos į sprendimus kalbamu reikalu ir dėl kurių priimant rezoliucijas Lozoraitis jokių rezervų nėra padaręs. Štai tie jo pareiškimai:

a) jei vyriausybė būtų sudaryta ne tuo būdu, kurį laiko reikalingu Lozoraitis, jis jos nepripažintų, prieš ją protestuotų, bet protesto nekeltų viešumon, nesikreiptų į sąjungininkus ir neapeliuotų į lietuvių tautą.

b) Jei paklaustų bet kuris svetimas veiksnys jo nuomonės apie tokią vyriausybę, tai Lozoraičio provizoriniu manymu, paklausėjui atsakytų, kad negerai padaryta sudarant tokiu būdu vyriausybę, bet palinkėtų jai geros kloties ("tegu jai gerai sekasi").

c) Į klausimą, ar Lozoraitis sutiktų dalyvauti politinėje viršūnėje, kuri nebūtų pavadinta vyriausybe, o jos nariai ir

įstaigos nesivadintų ministeriais ir ministerijomis, atsakė, jog sutiktų. (Lozoraičio laiškas visiems Lietuvos ministeriams, Krupavičiui ir Kaminskui 1946. IX. 30).

Pasikeitimo po Pirmosios Konferencijos laiškuose S. Lozoraitis ir VLIK-o Pirmininkas M. Krupavičius fiksavo kai kuriuos Konferencijos nutarimus, bet gana svarbius ir aktualius klausimus, būtent: Lozoraitis fiksavo savo laiške VLIK-o pirmininkui pasiuntinių šefo ar seniūno teises, o VLIK-o pirmininkas savo atsakyme į tą laišką iškėlė pasiuntinių su VT santykių klausimą. Tuos santykius jis taip atpasakojo: "Visi pasilikusių valstybinių įstaigų santykiai su kalbamuoju politiniu organu, politinės vadovybės ir organizacijos vieningumo sumetimais, nežiūrint, kuriuo būdu Tamsta dalyvautum jo darbuose, turėtų būti tokie, kokie yra buvę su Lietuvos vyriausybe normaliais laikais. Išimties čia neturėtų sudaryti ir Tamstos vadovaujamoji pasiuntinių kolegija, kuri yra atsiradusi tiktai Lietuvos nelaimių pasėkoje, nes normaliais laikais jos nebuvo ir būti negalėjo. Tad atsiradus organui, kuris apima vyriausybės funkcijas ir kompetencijas, atrodo, kad jam turėtų paklusti ir jo parėdymus vykdyti ir diplomatai, nors ir su tam tikrais, dėl žinomųjų gyvenamųjų sąlygų, taktikos atsargumais'" (Laiškas Lozoraičiui 1946. VII. 27).

Štai tie prieškonferenciniai ir konferenciniai konstatavimai, kurie, mano išmanymu, pravers prisiminti gvildenant kalbamąją kovos už Lietuvos išlaisvinimą organizaciją ir jos kompetencijos klausimą.

Konferencijos sprendimai, atrodė, tenkino visus, joje dalyvavusius, Lietuvos laisvinimo veiksnius. Tą pasitenkinimą Konferencijos gale pareiškė ir pasiuntinių ir VLIK-o kalbėtojai.

VLIK-o pirmininkas minėtam laiške Lozoraičiui (1946. VII. 27)) davė Konferencijos darbų įvertinimą ateities Lietuvos laisvinimo darbams. Tas jo įvertinimas buvo visų Konferencijos dalyvių pareikštų tuo reikalu nuomonių santrauka. "Aš tikiu", rašo jis, "kad įsisteigus politiniam organui ir visiems su juo artimai ir nuoširdžiai bendradarbiaujant, tautos ir valstybės reikalų gynimo bendras darbas mūsų didžiosios nelaimės metu mus sujungs į kietą ir nepalaužiamą

kovos frontą už tas gėrybes, kurias visi vienodai vertiname ir kurios mūsų visų statomos aukščiau už visa, kas šiame žemės gyvenime gali būti.'"

Bet, deja, gyvenimo praktika parodė ką kita. Optimistiniai giedriai — saulėti nusiteikimai netrukus sudužo į kažkokią netikėtai iškilusią uolą. Ir šiandien mums, kaip tai nelaimingai jaunamartei dzūkaitei, nusivylusiai savo įsivaizduotais moterystės laimės lūkesčiais, tenka su skausmu širdyje konstatuoti — po pirmos dienelės gailios ašarėlės. Dr. J. Šaulys tą liūdną ir skaudų reiškinį taip nusako savo laiške, rašytame VLIK-o pirmininkui 1947. VI 17.: '(Veiksnių santykiai reikės dar kartą aptarti, kad nebeatsitiktų to, jog sukamasis ratas *ėmė staiga girgždėti.* Reikės, man rodos, mums kiek ir VLIK-o dalykai pagvildenti. Jei jau vienybės principo laikytis, tai turi jis būti *visur* pravestas. Viršūnės turi pačios pirmosios paduoti pavyzdį. Ne tik žodžiu reikia principas remti, o ir gyvu pavyzdžiu. Tatai liečia ne tik Tuebingeną, bet ir Ameriką"; aš pridėčiau Angliją, Šveicariją, Italiją, Švediją, Prancūziją, Uragvajų ir visus kitus kraštus, kur tik atsiranda Lietuvos laisvinimo veiksnių.

Klausimas kyla, kodėl jau pirmųjų po I Konferencijos metų bėgyje "ratas ėmė staiga girgždėti" ir gražius lūkesčius šiaurys vėjas išblaškė.

Nutarimai, liečią kovos už Lietuvos išlaisvinimą organizaciją ir jos kompetencijas, tiesa, yra trumpi. Jie apima tik 5 punktus. Bet jie turiningi. Jie davė visą mūsų kalbamų klausimų sistemą. Tie pagrindai organizaciją ir darbą įstato į aiškias vėžes ir neleidžia jų kraipyti, kas nori, kada nori ir kaip nori. Tik paklausykim. Politinis organas vykdo vyriausybės funkcijas pagal 1922 metų Konstitucijos dvasią. Jis sudaromas 1944 m. vasario 16 d. VLIK-o deklaracijos nustatyta tvarka. VLIK-as vykdo Seimo funkcijas, kontroliuodamas vykdomojo organo darbus ir nustatydamas jo politikos liniją. Rodos, aišku kaip dieną.

Kodėl tad taip greit išdžiūvo "šmeras" ir iš kur kilo tas Dr. Šaulio konstatuotas "ratų girgždėjimas". Kur tos priežastys? Argi čia reikėtų ieškoti tos priežasties kalbamosios Konferencijos sprendimų saistomoje galioje ir kovos už Lietuvos išlaisvinimą organizacijos nustatytoje sistemoje.

Tie sprendimai turėjo būti patvirtinti VLIK-o iš vienos pusės; o iš antros, p. Lozoraitis pažadėjo "prašyti savo kolegų pritarti ir vykdyti Konferencijos nutarimus" (laiškas VLIK-o pirmininkui 1946. VII. 28). VLIK-as savo pareigą atliko. Konferencijos nutarimai jau patvirtinti be pakeitimų. Kas padaryta iš Pasiuntinių pusės, mums ligi šiol nieko nežinoma. Žinome tik viena iš Žadeikio laiško, rašyto p. Lozoraičiui 1947. II. 10. Jame, štai, kas rašoma: "Gerai padarėte... vietoj prašęs pritarimo Konferencijos nutarimams, — palikai patiems Lietuvos atstovams nusistatyti dėl to reikalo". Vadinas, pirma, Lozoraičio *ne pažadėtoj* formoj buvo pristatytos pasiuntiniams Konferencijos rezoliucijos, antra, ką likusieji pasiuntiniai pasakė jų reikalu, mums nežinoma. Nors, formaliai imant, tai nebūtų ir svarbu, nes sulig rezoliucijomis, VLIK-as eina Seimo funkcijas, tad jam jas patvirtinus, jos įgyja saistomosios galios *visiems be išimties,* kaip kiekvienas įstatymas.

Bet tai ne vienintelė gvildenamojo liūdno reiškinio priežastis. Jų yra ir daugiau. Tik ką paminėtame Žadeikio rašte štai kas rašoma: "Netrūksta atstovams vilties ir patriotizmo kaip pirmiau, dar prieš VLIK-o atsiradimą, taip ir dabar. Klausimas gali būti tik dėl pajėgumo, palyginant su užduoties milžiniškumu.

VLIK-o ir DP problemos atsiradimas sustiprino užsieniuose laisvinimo akciją. Kad išvengti jėgų netikslingo eikvojimo tarpe partiniai nusistačiusių elementų, kilo reikalas koordinuotos talkos ir reikalas vieningos vadovybės bendrame darbe, paliekant *oficialiųjų įstaigų funkcijas nepaliestomis.* Konferencijos tikslas buvo sukurti *ne formalinę, bet faktinę vienybę.* Jei tokios vienybės nebūtų atsiekta, tai ką padėtų Lietuvos atstovų pritarimas. Lietuvos įgaliotieji atstovai (tebepripažįstami ministrai ir konsulai) bendradarbiauja *su visais be išimties* Nepriklausomos Lietuvos draugais. Jei ir dabar dar tūlos srovės negali susitarti VLIK-e dėl vieningos taktikos ir viršūnės (tarytum būtų namie, o ne svetur), tai kame nors glūdi nelemta priežastis (gal būt kaltas siekimas formalinės vienybės su vyriausybės funkcijomis)". VT Statutas rodo, kad lyg iš tikro esama "vyriausybės". O juk tikrenybėj taip nėra ir, taikos ruošimo laikui

atėjus, negalima tikėtis, kad tai ir galėtų būti. Čia turėtų būti griežtas aiškumas, priešingai — galima prieiti prie rimtų nuostolių. Manyčiau, kad yra klausimas, ar galima visuotinė vienybė remiantis (ne) 1938 m. konstitucija, bet 1922 m. konstitucijos dvasioje. VLIK-o ir VT manevravimas yra sunkus. Tačiau į tuos savo vidujinius sunkumus turėtų būti vengiama velti Lietuvos oficialiųjų įstaigų veikimą. Pav., aš nematau reikalo nei prasmės jungti vienan daiktan privatinius VLIK-o finansus su oficialinės įstaigos finansais."

Iš Žadeikio tik ką pacituotų žodžių matyti, kad jų autorius nei Konferencijos sprendimų saistomosios galios nelinkęs pripažinti, nei kovos už Lietuvos išlaisvinimą organizacijos nustatytos sistemos, nei jos kompetencijos. VLIK-as pav. autoriui yra tik partiniai nusistačiusiųjų elementų organizacija, kuri netiksliai eikvoja savo jėgas. Tas faktas pagimdė reikalą turėti vieningą vadovybę. Bet ir tokią vadovybę sudarius, oficialių įstaigų t. y. Pasiuntinių funkcijos pasilieka kaip buvusios, t. y. nepaliestos, veikiančios *šalia,* nepriklausomai nuo tos vadovybės. Toliau, autoriui reikalinga ne *formalinė,* bet *faktinė* vienybė. Toliau, pasiuntiniai bendradarbiauja su visais Nepriklausomos Lietuvos draugais. Dar toliau, kai kurios srovės negalinčios susitarti VLIK-e dėl vieningos taktikos ir viršūnės. Tai vykstą tik dėlto, kad siekiama formalinė vienybė su vyriausybės funkcijomis. Kad tai siekiama, patvirtinąs ir statutas. Ir pagaliau, visuotinė vienybė, remiantis ne 1938 m. konstitucija, bet 1922 m. konstitucijos dvasia, esanti abejotina, ar visai negalima. VLIK-as taip pat į savo vidujinius sunkumus neprivaląs velti oficialiųjų įstaigų. Aš nežinau, ar man pavyko Žadeikio mintis teisingai suprasti, sutrumpinti ir sutraukti. Aš būsiu dėkingas, jei autorius panorės padarytas mano klaidas čia pat atitaisyti. Jei man pavyko gerai suprasti Žadeikio mintis, drįsiu su Jumis nesutikti ir reikiamų korektyvų į jas įnešti.

VLIK-as nuo pat savo atsiradimo pradžios yra aukščiausia Lietuvos vieninga politinė vadovybė. Jį sukūrė Lietuvoj politinės valios reiškėjos ir vykdytojos lietuvių politinės grupės. VLIK-ui pavesta, laikui atėjus, sukurti laikinoji vyriausybė. Vadinasi, VLIK-ui suteiktos kai kurios Respublikos

Prezidento ir Seimo prerogatyvos. Tai aišku iš 1944 m. Vasario 16 d. deklaracijos, paskelbtos Lietuvoj, ir 1945 m. liepos mėn. 3 d. protokolų nuostatų, priimtų tremtyje. Tas teises *tacitu consensu* jam pripažino visa lietuvių tauta, klusniai vykdydama jo valią; tai jam pripažino tremties Lietuva Hanau, Fellbacho ir Uchtės konferencijose; tai jam pripažino senosios išeivijos įvairių kraštų kolonijos, susibūrusios į specialias organizacijas Lietuvai vaduoti; tai jam pagaliau pripažino ir Pirmoji Konferencija. Ir kitaip Konferencijos sprendimo suprasti negalima: VLIK-as — Seimas. Jis sukuria politinį vykdomąjį organą, kuris vykdo vyriausybės funkcijas. Reikia pripažinti, kad VLIK-as nėra demokratiniu būdu išrinktas savo pareigoms eiti organas, kaip kad renkami demokratiniai seimai. Jis sukurtas revoliuciniu būdu. Tose sąlygose ir aplinkybėse, kokiose susikūrė VLIK-as, kitokių būdų nėra. Bet ir tose sąlygose jis sukurtas demokratiškiausiu tuo laiku galimu būdu. Revoliucinis VLIK-o sukūrimas Žadeikio neturėtų gąsdinti ir neturėtų duoti pagrindo jam mažinti jo reikšmę, nes 1938 m. konstitucija yra taip pat revoliuciniu būdu priimta ir paskelbta, nors tuo metu buvo galima ją priimti ir paskelbti demokratiniu būdu. O tačiau ir Žadeikis ir Lozoraitis (laiškas 1946. IX.. 30 visiems ministeriams, Krupavičiui ir Kaminskui) duoda jai pirmenybę prieš 1922 m. demokratiškai Steigiamojo Seimo priimtą konstituciją. Kas dėl vienybės, tai nei viena, nei kita konstitucija absoliutinės vienybės neduos. 1922 m. konstitucijos principai arba dvasia[1]) yra grupių priimta kompromisinė formulė. Pagaliau norėčiau paklausti visų tų, kurie šiuo, sunkiausiu Lietuvos metu, ir buvusias konstitucijas panaudoja nesantaikoms ir skirtumams palaikyti, kokia iš jų nauda kryžiuojamai Lietuvai ir jos laisvinimo darbams? Ar mūsų sąlygose konstitucijos nepriklauso prie tos rūšies veiksnių, kuriuos pasirinks ir nustatys išlaisvintos Lietuvos veiksniai, o ne mes šičia tremtyje. Byla dėl konstitucijų Lietuvos laisvinimo darbams yra dalykas abejingas. Nei viena, nei kita konstitucija tos Lietuvos laisvinimo bylos, kad ir kažin kaip iškalbingai ir išradingai ieškotum argumentų, nepalengvins. Konstitucijos byla — politinių grupių arkliu-

[1]) Lozoraičio pasiūlyta.

kas.. Joms ji reikalinga gal tik tarpusaviam antagonizmui palaikyti. Tad iš savo darbų tvarkos konstitucijos kivirčai, į kuriuos įsivėlė ne tiktai VLIK-as, bet ir mūsų Pasiuntiniai, kurie sakosi stovį aukščiau partijų, turi būti išbraukti ir palikti spręsti ateities laisvajai Lietuvai. Laisvosios Lietuvos laikams turėtumėm palikti ir partijų klausimą. Ji ir tik ji turi teisės iš naujo perarpuot visus politiniai visuomeninius vienetus ir vienus palaidot, kitus iškelt ar visai naujus sudaryt. Politinė partija Lietuvos išlaisvinimo darbui tėra reikalinga tiek, kiek ji atstovauja lietuviškos visuomenės daliai, kiek turi joje pasitikėjimo ir kiek yra tautos dalies politinės valios reiškėja. Vadinasi, tik kaipo karių korpusai, divizijos, pulkai ar kuopos. Esame karo būvy, ir tai ne bet kokio: sunkaus kaip niekad, žūtbūtinio. Kaip karys, stodamas į kariuomenę, turi palikti namie visus savo įsitikinimus, programas ir spalvas ir pasilikti *tik* savo Tėvynės gynėju, pasišventusiu, atsidėjusiu, pasiaukojusiu ligi kraujo praliejimo, ligi gyvybės praradimo. Tos pačios pareigos saisto ir politinių partijų suorganizuotus vienetus, kurie stoja kariais tėvynės ginti. Tad čia — tremtyje ir šiose aplinkybėse gali būti tik viena partija, būtent Lietuviškoji Partija. Tik tai, o ne kitai partijai, privalo priklausyti VLIK-as ir Pasiuntiniai. Kai nutiesim laisvajai Lietuvai pamatus, išvesime sienas ir sukrausime stogą, tuomet gausim teisės pasiskirstyt sulig partinėmis spalvomis ir pradėti kovą už tai, kokia spalva turi būti nudažyta Lietuva. Tai mano siekimas. Jį skelbiu ne tik čia, ne tik Pasiuntiniams, bet jį girdėjo ir kiekviena VLIK-o šauktoji konferencija, ne kartą jį girdėjo ir patsai VLIK-as. Jei VLIK-as ir Pasiuntiniai panorėtų šiuo keliu eiti, daug susitaupytų energijos ir laiko ir galima būtų sukurti laukiamos vieningos lūpos, viena valia ir viena širdis, kurios daug padėtų mūsų sunkiai kovai laimėti.

Žadeikis savo kalbamu laišku VLIK-ui kartoką taurelę atsiuntė išgerti, tartum mums kartumų trūktų. Juk DP esame — vienas kartumėlis — kaip čemeryčios. Jų nenusipelnėme. Svetimos nuodėmės ir kaltės mums prikišamos. Gerb. laiško autorių aš galiu visa savo garbe užtikrinti, kad VLIK-as nei manyte nemanė savo siekimais mažinti Pasiuntinių patriotizmo ir vilčių, kad yra aiškūs jų geri norai ir

sugebėjimai, kad jie nemenkiau dirba Lietuvai už mus, gal kartais tik keliais, bet ne tikslais skiriamės, kad mes jais pasitikim ir laikom labai svarbiais savo bendradarbiais, be kurių mūsų Lietuvos laisvinimo darbas taptų sunkiai įmanomas, kad mes nestatom ir nestatysim jokių reikalavimų, kurie galėtų neigiamai paveikti Pasiuntinių dar tebeturimą formalų statusą ar pastatyti juos keblioj padėtyj akyse vyriausybių, prie kurių jie yra akredituoti, mes rodėm ir rodysim geros valios, nuoširdumo ir noro maksimumą suprasti Pasiuntinių pozicijai. Mes norime, kad tuo pačiu atsimokėtų mums ir Pasiuntiniai.

Kietai skamba autoriaus vieningos vadovybės reikalo aiškinimas. Jo teigimu, tai pagimdęs reikalas "išvengti jėgų netikslingo eikvojimo tarpe partiniai nusistačiusių elementų. Faktas, kad esame partiniai nusistatę. Taip pat faktas, kad jėgas eikvojam, bet kategoriškai esu priverstas paneigti teigimą, kad netikslingai tas jėgas eikvojam. Visos mūsų jėgos eikvojamos kovai už Lietuvą: ar tiesioginiai ar netiesioginiai, tai yra kovos sėkmingumui sąlygom sudaryti. Prie šių pastarųjų priklauso ir politinių vadovybių organai, jų kompetencijos ir jų santykis su visais Lietuvos laisvinimo darbo veiksniais, kuriems priklauso ir Pasiuntiniai. Šitokio jėgų eikvojimo pavadinti netiksliu negalima. Turiu čia pripažint, kad dalis laiko yra paaukojama ir vulgariai vadinamoms "partinėms rietenoms", kurios teks paliesti vėliau. Vieninga vadovybė mums reikalinga ne partiniams tikslams, bet Lietuvai gelbėti vienatinė sėkminga tam tikslui priemonė. Visiems aišku, kad partizaninė suskaldytomis jėgomis be vienos vyriausios vadovybės kova prie tikslo neprives; bus tuščias energijos ir žmonių gyvybių eikvojimas ir žaidimas su Lietuvos gyvybe. Tai vyriausiajai vadovybei turi pasiduoti visos lietuviškos jėgos, visi lietuviškieji kovos už Lietuvos laisvę veiksniai, neišskiriant ir Pasiuntinių, suprantama, kad skirtingų veiksnių — skirtingi ryšiai su ta vadovybe: sulig reikalu ir tikslingumu. Tvirtinimas, kad "oficialiųjų įstaigų funkcijos lieka nepaliestomis", jei tai suprantama Pasiuntinių ir jų nepriklausomybė nuo vyriausios vadovybės, turi atpulti, kaipo Lietuvos reikalui žalinga tendencija. Taip pat reikia pasakyti ir apie teigimą, kad VLIK-o ir VT manevravimas

esąs sunkus. Tačiau į savo vidujinius sunkumus (VLIK-as ir VT) turėtų būti vengiama velti Lietuvos oficialių įstaigų veikimą. Pav. nesą reikalo nei prasmės jungti vienan daiktan privatinius VLIK-o finansus su oficialinės įstaigos finansais". Be autoriaus paaiškinimo — tamsa. Rodos, VLIK-as, kaipo įstaiga, visuomet eina tiesiu keliu, nenorėdamas kitų apgauti, nei būti kitų apgaudinėjamas. VLIK-as turi sunkumų ir tai daug, nelengvų. Vienos rūšies jo sunkumai plaukia iš kovų dėl Lietuvos laisvės, kitos — iš vidaus santykių. Į pirmos rūšies sunkumus "veliam", autoriaus terminu tariant, visus, kas tik yra lietuvis, kas tik turi pareigos ir galimybės kovoti už Lietuvos išlaisvinimą. Čia to "vėlimo" neišvengia ir oficialiosios įstaigos, suprantu Pasiuntinius. Čia nepasižadu pasitaisyti. Jei ta prasme norėtumėm pasitaisyti, susilauktumėm visai nupelnyto tautos pasmerkimo. Antros rūšies "vėlimas" gali būti *informavimas* apie savo vidaus santykių sunkumus, kaip pav. apie LAK-ą — alias Gabriadą, apie VLAK-ą, apie sunkumus, kilusius sudarant vykdomąją tarybą ir t. t. Šios rūšies "įvėlimas" parodo tik, kad VLIK-as traktuoja Pasiuntinius kaipo aukštosios vertės bendradarbius, kuriems deda ne tik darbo naštą, bet ir informuoja, kokiose sąlygose jis pats turi dirbti. Tai parodo VLIK-o norą Pasiuntinius laikyti, jei taip galima pasakyti, artimiausiais savo šeimos nariais, su kuriais dalinamasi ne tik laimėmis, bet ir nelaimėmis, kuriems parodoma ne tik šventadieninis ar paradinis, bet ir kasdieninis gyvenimas. VLIK-as pats pasirodo Pasiuntiniams toks, koks jis iš tikrųjų yra, nors reikia konstatuoti, kad ne visuomet išeina į gera, nes kai kurie tuos šiokiadienio reiškinius išaiškina ne visai teisingai ir, jais pasirėmę, mėgina daryti tuos ar kitus sprendimus. Į šios rūšies sunkumus Pasiuntinių galima ir "nevelti", jei patys Pasiuntiniai to panorės. Bet čia pastebėtina, kad kiekviena abipusė informacija, kad ir pirmu pažvelgimu smulki, yra naudinga darbui ir santykiams. Jai autoriaus čia turėta omeny paskirų VLIK-o narių kokios įtakos ar pastangos, tai apie tai nieko nežinau ir galėčiau tik pasakyti, kad VLIK-o narys nėra VLIK-as. Toliau nieku gyvu negalėčiau sutikti su autoriaus pavadinimu VLIK-o finansų "privatiniais". Jie yra tiek "privatiniai", kiek ir jo už-

daviniai. O bendresnių ir oficialesnių uždavinių, negu VLIK-o uždaviniai, nieks šiandien lietuvių turėti negali. Tokie tad turėtų būti ir jo finansai. Apie finansus bus kalbama atskiru klausimu. Čia tik tiek pastebėsiu, kad finansai čia gyvųjų jėgų yra vienas svarbiausių kovai laimėti veiksnių, todėl ir Pirmojoj Konferencijoj buvo nutarta juos lygiai suvienyti, kaip suvienyta ir gyvieji veiksniai.

Į Lietuvos laisvinimo darbą reikalinga įtraukti visos gyvosios lietuviškosios jėgos, kam tik rūpi Lietuva. Tai VLIK-o politika šiuo klausimu. Išeidamas iš savo nusistatymo, jis ėmėsi suvesti į bendrą darbą net tolimo krašto lietuvius, susispietusius į tarpusaviai nedraugingas ALTA ir ALMA. Tad Žadeikio tvirtinimus, kad "Lietuvos įgaliotieji atstovai bendradarbiauja su *visais be išimties* Nepriklausomos Lietuvos draugais", VLIK-as tegali tik sveikinti. Bet čia reikalingas mažas patikslinimas. LAK-as — alias Gabrys, VLAK-as ir kiti — taip pat Lietuvos draugai. Jie taip pat siekia Lietuvos išlaisvinimo, tik kitokomis priemonėmis ir taktika, negu VLIK-as ir Pasiuntiniai. Neįsivaizduočiau tad, kokiu būdu galima būtų bendradarbiauti kartu su VLIK-u, VLAK-u, LAK-u ir su kitais gal būt atsirasiančiais veiksniais. O juo daugiau mūsų viusomenė ils, juo daugiau nervinsis, juo daugiau tokių "laisvintojų" atsiras. Aš labai bijau, kad bendradarbiaujant lygiai su visais tos rūšies Lietuvos draugais mūsų Lietuvos laisvinimo darbą neištiktų gulbės, vėžio ir lydekos pakinkyto vežimo likimas.

Toliau Žadeikis kelia Pirmosios Konferencijos tikslo klausimą. Jo teigimu Konferencija turėjusi sukurti vienybę. Kokią. Ne formalinę, bet faktinę. Su kuo? Atsakymo tiesioginio nėra. Bet iš teksto atrodo, kad toji vienybė turėtų būti atsiekta tarp VLIK-o narių. Ar ta vienybė atsiekta? Ne, nes ir dabar VLIK-e esamos srovės negali susitarti dėl vieningos taktikos ir viršūnės. Kur to nesutikimo priežastys?. Siekimas formalinės vienybės su vyriausybės funkcijomis. Tą spėjimą autorius tvirtina statutu. Sulig tuo statutu vyriausybės esama, o tikrenybėje taip nėsą. Čia reikalingas esąs griežtas aiškumas. Be jo galima prieiti prie rimtų nuostolių.

Vienybės trūkumą VLIK-e konstatuoja ir Dr. J. Šaulys jau minėtam 1947. V. 17 laiške.

Palietus vienybės VLIK-o klausimą, reikia skirti du dalykus. Lietuvos laisvinimo reikalu VLIK-as yra visiškai vieningas. Kituose klausimuose tos vienybės, deja, kartais nėra. Pagrindiniam darbui šioj srityj vienybės trūkumas, galima sakyti, netrukdo, bet darbo sąlygas apsunkina ir atmosferą daro nenormalią. Vienybės nesimo pagrindinė priežastis — senos sąskaitos tarp valstiečių liaudininkų ir tautininkų. Liaudininkai nesutinka tautininkams, kaipo vadistinei grupei, pripažinti lygių teisių, kaip pav. turėti atstovą Vykdomojoj Taryboj ir VLIK-o prezidiume. Tas faktas VLIK-ą padalino į du lagerius. Socialdemokratai ir ūkininkų partija palaiko liaudininkų nusistatymą. Nors šią Vykdomąją Tarybą kuriant, ūkininkų partija dėjo energingų pastangų į Tarybą įvesti ir tautininkų atstovą. Bet nepavyko. Kitos gi grupės stovi ant *visų* VLIK-o narių teisių lygybės principo, nežiūrint jų atstovaujamų grupių praeities.

Tai yra pagrindinė ir svarbiausia nesutikimų priežastis. Ji pasireiškė 1945 m. birželio mėn. 15 d., ji tebesireiškia ligi šiol. Iš tiesų lygybės srities nesutikimai ir kovos persimeta ir į kitas sritis, išskyrus minėtą Lietuvos laisvinimo darbą.

Čia esame kalti. Esam nusipelnę bausmės. Plakite. Paplakimą, kaip bausmę už nupelnytą kaltę, iš jūsų, Pasiuntiniai, nuolankiai priimsim. Nors vis tiek turiu pažymėti, kad absoliutinės visuose klausimuose vienybės sunku ir laukt. Juk esam dešimties įvairiaspalvių grupių atstovai. Kiekviena grupė turi ne tik savo dabartį, bet ir praeitį, be to, turi numatytus kelius ateičiai, visa tai turi įtakos ir į tarpusavio santykius. Kur rasim parlamentą be kovų. Jų yra nemaža net totalitarinių valstybių vienalytėse parlamentų karikatūrose. Aš to fakto neteisinu. Tuos reiškinius dažnai smarkiais žodžiais smerkiu. Juk, teisingais Žadeikio žodžiais tariant, "ne namieje, bet svetur esame". Ne Lietuvos rūmų sienas dažome,bet dar tik kovojame už laisvą vietą tų rūmų pamatams tiesti. Bet su ta neišvengiama, atrodo, blogybe, reikia tam tikra prasme, kaip su malum necessarium, sutikti, juo labiau, kad ji Lietuvos laisvinimo darbui nekliudo ir jo netramdo.

Kad nesutikimai VLIK-e yra — faktas, bet jis nei manyte nemanė Pirmojoj Konferencijoj ieškoti priemonių vie-

nybei susirasti ir nesutikimams pašalinti. Ne tam ji buvo skirta. Konferencija turėjo nustatyti VLIK-o ir Pasiuntinių darbus ir metodus, pašalinti jų tarpe atsiradusius nesklandumus ir suvesti juos vieningan darban. To Konferencija pasiekė. Objektas Pasiuntinių pritarimui buvo labai rimtas.

Tad iš visa to, kas buvo ligi šiol pasakyta, seka, kad tų nesutikimų priežastimi nėra *formalinės* vienybės ieškojimas ar Vykdomosios Tarybos *vyriausybe* laikymas. VLIK-as to klausimo visai nesprendžia, jam nesvarbu, kuriuo vardu pavadinama VT, jos sektoriai ir tų sektorių vedėjai. Jam nesvarbu ir jos charakteris — formalinis ar faktinis, vyriausybė ar organas su vyriausybės funkcijomis. VLIK-as to viso nesvarstė E. Galvanauskui pirmininkaujant, mano su juo buvo sutarta vadinti VLIK-o Vykdomąja Taryba. Dabartinė Taryba pasirinko kitus pavadinimus. VLIK-ui svarbu dalyko esmė ir darbai bei jo sąlygos. Pernai, vykstant į Pirmąją Konferenciją (1946. VI. 6),štai, kas buvo VLIK-o nutarta: "politinei veiklai sustiprinti, jos organizacijai išbaigti ir esamiems nesklandumams išlyginti, eiti prie egzilinės vyriausybės sudarymo." Tai VT atsiradimo motyvai ir priežastys. VLIK-as tuomet pasisakė ir dėl jos charakterio. "Formalinės egzilinės vyriausybės titulas, sakoma tame nutarime, yra tikslingumo reikalas ir jis atidedamas vėlesniam laikui, kada bus aktualu. Dabartiniu metu neatrodo tikslinga, kad vyriausybė būtų paskelbta buvusio rėžimo titulu." Šie nutarimai ir šiandien VLIK-o nėra panaikinti, vadinasi, ir šiandien jie galioja. Tuo būdu VLIK-as su VT nėra formalinė egzilinė vyriausybė. Ji galima pavadinti Balučio čia pavartotu terminu "Vyriausybė sau". Vardas nesvarbu pagaliau. Dalykas tai yra visai aiškus ir jokių "rimtų nuostolių" bijotis netenka. Gera ir tikslinga organizacija bei drausmė tik laimėjimą duoda. Nei statuto esimo faktas, nei jo turinys ko kito pasakyti negali. Jei "šiaučių" organizacija turi statutą, tai juo labiau jį turi turėti tos rūšies politinė organizacija, kurią sukūrė Pirmoji Konferencija, ir kuriai pavedė tokį milžinišką darbą, kaip Lietuvos laisvinimas. Juo labiau tas statutas reikalingas dar ir dėl to, kad tas organas turi santykiauti su kitais veiksniais. Statutas pašalina lygiagretumui painiavų, dualizmo ir bet kurios kitos maišaties pavojų. To statuto turinys pritaikytas prie gyvenimo praktikos. Gy-

venimas stato daug klausimų. Į neatidėliojamus ir Lietuvos išlaisvinimui reikalingus klausimus atsakyti reikia *būtinai*. Statutas tai numatė.

Labai svarbus klausimas, kaip Žadeikis žiūri į VLIK-ą ir kokius jam skiria uždavinius bei vietą Lietuvos laisvinimo darbą dirbančių veiksnių tarpe. Kalbamame rašte į tą klausimą jis jokio atsakymo neduoda. Galima suprasti tik, kad jo esimas šiuo metu yra patogus ir teigiamas. ('VLIK-o ir DP problemos atsiradimas, rašo jis, sustiprino užsienio laisvinimo akciją". Ar tik tiek, kiek DP. VLIK-as, atrodo, skaitomas teigiamu veiksniu ir dėl to, kad siektini "milžiniški uždaviniai", tad jis gali būti patogus ir kitiems ir "pajėgumo" sustiprinimo atžvilgiu. Ir ankstyvesniuose Žadeikio raštuose taip pat nedaug galima šviesos tuo reikalu susirasti. 1945. IX. 10 laiške VLIK-o pirmininkui jis taip rašė: "Iš viso atrodo, kad tai delegacijai (VLIK-ui) tenka Lietuvos politinių partijų visuomenėje atstovavimo rolė'. Pirmosios Konferencijos nutarimams savo pritarimo jis, atrodo, nėra davęs, nes gvildenamame laiške pagiria Lozoraitį "neprašiusį pritarimo Konferencijos nutarimams ir palikusį patiems Lietuvos atstovams nusistatyti tuo reikalu". Toliau skeptiškai klausia: "Ką padėtų Lietuvos atstovų pritarimas?" Tad Žadeikio VLIK-o supratimas mums neaiškus. O aiškumas turi būti, nes nesitolinam, bet artinamės prie lemiamo mūšio. Jau šiandien turime būti *ut acies bene ordinata* — išrikiuoti į plieno, vieno proto ir valios vedamas rikes. Juk kerdžiaus varinėjama kaimenė jokio mūšio niekad ir niekur nėra laimėjusi. Partizaninis gi karas vartojamas tik tuomet, kai kitos išeities ir sąlygų nėra. Mes gi tų sąlygų savo politinei ir diplomatinei veiklai kol kas turime.

Kovos už Lietuvos laisvinimą organizacijos klausimą, ar teisingiau sakant, jos kompetencijas palietė ir Lozoraitis dviem atvejais: 1946. XII. 11 ir 1947. V. 12 raštais. Pirmame rašte liečia bendrųjų Vykdomosios Tarybos nuostatų 16 punktą dėl Pasiuntinių skyrimo ir priėmimo. Su šiuo punktu jis nesutinka, taip argumentuodamas: "Šis mano nusistatymas teišplaukia iš vadinamųjų Kybartų aktų teisinės galios įvertinimų", ir antra, "Tokiam, kaip p. 16 nuostatui vykdyti nėra nei materialinių galimumų."

Antrame rašte, rašytam VT pirmininkui, rašoma dėl VLIK-o projektuoto pasikeitimo su lenkų vyriausybe 1947. III. 14 raštais. Šis raštas vadinamas neteisėtu. Detaliau kalbėdamas, rašto autorius taip sako: "Diplomatinių santykių nustatymas yra neteisėtai aptartas..." "II. 14 raštą surašyti ir įteikti lenkų užsienio reikalų ministeriui VLIK-as nebuvo ir nėra kompetetingas". Dėl Sidzikausko pavartoto "E. Užsienio Reikalų Ministerio p." titulo rašoma: "Šitam VLIK-o ir Tamstos žingsniui nesuteikia lenkų užsienių reikalų ministerio pavadinimas nei teisėtumo, nei orumo." "VLIK-o III. 14 raštas, adresuotas Lenkijos Užs. Reik. Ministeriui, yra neteisėtas..."

Klausimas, kas daro sutartis su kitomis valstybėmis ir kas jas ratifikuoja. Normaliai mūsų praktika ir 1922 m. konstitucija daro jas vyriausybė, o ratifikuoja Seimas (30 paragr.), o dabar Pirmosios Konferencijos nutarimais pasiliko ta pati tvarka. 47-tu punktu politinis organas, vadinasi, Vykdomoji Taryba vykdo vyriausybės funkcijas, o 50-tu p. VLIK-as vykdo Seimo funkcijas. Už šiuos nuostatus balsavo visi be išimties Konferencijos dalyviai, ir Lozoraitis. Iš kur tad tas kalbamiesiems organams kompetencijos paneigimas. Nebent iš Kybartų aktų kiltų. Su jais sunkesnė byla. Lozoraitis nuo jų neatsisako, o VLIK-as jiems nepripažįsta šiandien teisinės galios. Bet ir šiuo atveju vargu turima pagrindo kvestijonuoti kompetencija kalbamam žygiui padaryti. Juk notos pasikeičiamos atitinkamų ministerių ir nereikalaujama net Seimo ratifikavimo, vadinasi, ir prezidento parašo. Seimas, nesutikdamas su ministerių politika, gali pareikšti nepasitikėjimą ir užs. politikai pavesti kitam vadovauti. Nebūtų pagrindo ir dėl to kvestijonuoti to žygio teisėtumą, kad jis padarytas be užs. reikalų vedėjo žinios, nes pirma, Lozoraitis turėjo toms funkcijoms vykdyti savo pasirinktą pavaduotoją, kuris teisėtai galėjo tokį žygį daryti, o antra, Lozoraitis tuo metu jau nebuvo užs. reik. vedėjo pareigose. Kalbamoji nota buvo pagaminta 1947. III. 14. o Lozoraitis iš pareigų išėjo tų pat metų II. 7. Tad suvokti, kuriuo pagrindu pasirėmęs Lozoraitis paneigė teisę funkcionuojantiems Pirmos Konferencijos nutarimu organams daryti kalbamus sprendimus, neįstengiu. Tikiuosi, kad reikiamų paaiškinimų duos pats to rašto autorius.

Kitas dalykas nesutikti su žygio esme, jo turiniu ir naudingumu kraštui. Demokratinėj tvarkoj tai turi teisės daryti kiekvienas pilietis, o juo labiau pasiuntinys Lozoraitis ir jis tai padarė. Šiuo klausimu iš esmės kalba ir kitas ir kitu metu. Aš čia paliesiu tik Lozoraičio pavartotą tam klausimui formą. Galėčiau ir to nedaryti, bet, dovanokit, negaliu. Per daug įskaudinta ir perdaug nenupelnytai įskaudinta. Autorius spustelėjo jautriausias sielos vieteles. Net iš skausmo rėkt norisi. Autorius žino, kas yra nenupelnytas įskaudinimas. Pas mus kiekvienas aukštesnę vietą turėjęs žmogus turėjo pereiti per piktų liežuvių ugnį. Jų neišvengė ir pats autorius. Jie ir dabar dar kepami — atkepami ir su pasigardžiavimu "suinteresuotiems" klausovams prie "geros progos" patiekiami. Tą pragarišką liežuvių vališių ėjau ir tebeeinu ir aš. Jis mane pradėjo velti nuo pat nepriklausomybės pradžios, velia dabar, nenustojo vėlęs net tuomet, kai ne tik buvau išėjęs iš politikos arenos, bet ir pasitraukęs į tolimą Lietuvos užkampį. Rodos apsiplakiau, apsipratau, išmokau nusispiauti į "žmonių kalbas". Bet pasiliko tokių vietelių, kurias liežuviams palietus, skaudu darosi ir net labai. Tokią skaudžią vietelę surado ir autorius ir ją, visas jėgas sutelkęs, paspaudė. Kuo? Pasiklausykim.

"Lietuvos ir Lenkijos santykių klausimas VLIK-o rašte yra grąžinamas į Hymanso laikų projekto plotmę, su tuo skirtumu, kad tada Lietuvos Vyriausybę vertė svarstyti tą klausimą tokioj plotmėj galingų užsienių veiksnių spaudimas, o šiandien ji ton plotmėn stato mūsų pačių visuomeniniai — politinė organizacija — VLIK-as, savo nežiūrėjimu." Išvada viena: VLIK-as išdavikas. Jis nori kaip anie svetimi veiksniai Lietuvą įgrūsti į lenkų nagus.

Toliau autorius rašo: "Aš protestuoju prieš šitą VLIK-o laikyseną, nesuderinamą su Lietuvos interesais". Ta pati kalba: VLIK-as yra neišmanėlis, nes Lietuvos interesų nežinąs, ir Lietuvos kenkėjas, nes savo žygių nederina Lietuvai naudingu būdu su jos interesais.

Tas išvadas patvirtina ir kitos vietos, kaip pav.: "Taip su Tamstos (VT pirmininko) ir VLIK-o iš vienos ir manęs iš kitos esama dar gilesnio nuomonių skirtumo, būtent: dėl Lietuvos interesų, įstatymų ir prestižo, o lygiu būdu dėl taisyk-

lių, kuriomis tvarkomi žmonių santykiai politikos darbe ir kurios yra pagrįstos lojalumu' ir t. t. Išeitų, kad tokiems žmonėms, kaip VLIK-o nariai, ir kartuvių per maža. Tik tokia galutinė išvada peršasi šiais baisiais Lietuvai laikais, pasiklausius Lozoraičio kaltinimų.

Tikri Hymanso laikai: ta pati kalba, tas pats stilius, ta pati temperatūra. Tik bombos trūksta.

VLIK-ą sudaro kelių kartų žmonės. Kai kurie jų jau velka 7-tą amžiaus kryželį. Visi jų, išskyrus vieną kitą, atvejų atvejais už Lietuvos interesus yra kentėję įvairių jos priešų: rusų caro, rusų bolševikų, vokiečių imperatoriaus, vokiečių hitlerininkų kalėjimuose ir patyrę kitų persekiojimų, neišskyrus net nuteisimo mirties bausme. Vadinasi, savo ištikimybę Lietuvai įrodė kankinio krikštu, ne vien skambiu žodžiu. Daugelis jų dirba Lietuvos politikos darbą nuo pat savo jaunystės, o Lietuvai nepriklausomybę atgavus, ėjo joje svarbias politines pareigas. Ne vienas jų turi garbingą praeities nuopelnų kraitį. Vadinasi, negalima jiems paneigti patyrimo ir išmanymo Lietuvos reikaluose. Ir tie žmonės staiga padaromi ir neišmanėliais ir Lietuvos interesų kenkėjais, ligi jų pardavimo. tai, kas yra ypatingai skaudu. Antra, labai skaudina ta aplinkybė, kad tai kalba buvęs Lietuvos Užsienio Reikalų ministeris, mūsų Pasiuntinių dabartinis seniūnas ir patyręs diplomatas. Diplomatai gi spontaniškai staiga, kaip mes paprasti žmogeliai, nepyksta. Jų "pyktis" yra apmąstytas, premedituotas, suplanuotas, susistemintas ir aiškiai tuo būdu siekiamas tikslas, nustatytas ir suformuluotas. O toks "pyktis" yra piktesnis už paprastą, staiga blykstelėjusį, piktumą. Be to, tai buvo pasiųsta mums tada, kai autoriui buvo žinoma, kad notomis pasikeitimas buvo ligi Konferencijos sulaikytas.

Mokam ir mes pasakyti kietą, karštą žodį. Mokam ir supykti. Bet šiuo atveju savo silpnybių čia nedemonstruosime. Neieškosim čia nei autoriaus pykčio priežasties, nei siekiamo tuo būdu tikslo. Autorius tai pats pasakys, jei ras tai padaryti reikalinga. Ne peštynėms esam čia susivažiavę iš visų pasviečių ir ne savo asmens ir partinių kromelių kažkur užanty paslėptų sąskaitų suvesdinėti. Ne tarpusavio pasitikėjimo griauti, nes "kokia gali būti mūsų tautos ateitis, teisin-

gai rašo Balutis Krupavičiui 1946. IV. 17, jeigu tarpe tų, kuriems likimas šiuo tragiškai sunkiu laiku užvertė kuone nepakeliamą naštą ginti ne tik Lietuvos interesus, bet literaliai net pačią jos gyvybę, — jeigu sakau, tokiu baisiu laiku nebūtų tarpusavio pasitikėjimo. Juk tai kertinis akmuo, kuriuo remiasi visa mūsų darbuotė. Jį sugriovus, neišvengiamai turi griūti ir visų mūsų vilčių, visų pastangų pastatas". Šventai teisingi žodžiai. Kekvienas mūsų juos giliai širdin turėtų įsidėti ir jais tarpusavio santykiuose vaduotis.

Nesusirinkom čia savų ambicijų tenkinti ir dėl vietų rungtyniauti, ar vienas kitą žeminti ir kompromituoti. "Svarbiausiu šio momento dalyku, rašo senas Lietuvos patriotas ir patyręs drabuotojas dr. J. Šaulys M. Krupavičiui 1947. II. 24, skaitau Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo reikalą. Kiekvienas atsakomojo organo pastatytas vykdomojo darbo priešakin, bus mano lydimas geriausių linkėjimų, kad jam darbas sektųsi ir susilauktų *visų padedamas* kuo geriausių vaisių.

"Kitaip negaliu ir nemoku šiuo momentu galvoti. Lietuvos Nepriklausomybės reikalui turi būti šiuo taip sunkiu mums ir kritingu metu aukojami visi asmeniškumai ar ambicijos ir dedami į šalį visi, kartais gal ir teisingi ir pamatuoti kiti sumetimai". "Turim savo žingsnį kreipti ne į praeitį, rašo tas pats Dr. Šaulys Krupavičiui 1947. I. 31, ir kapstytis jos mėšlyne, bet į ateitį ir stengtis ją sukurti tokią, kad visiems darbo žmonėms būtų ateities Lietuva gera ir kad galėtų joje žmonės plėtoti visus savo sielos gabumus ir laisvai ir be baimės."

Susivažiavom surasti trumpiausią kelią į Lietuvos išlaisvinimą ir susirasti sėkmingiausių priemonių kovai laimėti. Suvažiavimas tad yra labai svarbus, be to, ir sultingas, nes jame dalyvauja tų kraštų atstovai, kurie mūsų tikslams yra labai svarbūs ir kurie ligi šiol su mumis nėra sėdėję už bendro Lietuvos laisvinimo darbų stalo. Mūsų suvažiavimo svarbą didina dar ir bendra pasaulio politikos labai sutirštėjusi atmosfera bei įsitempę galiūnų santykiai. Tad su tyriausiomis širdimis ir skaisčiausiomis intencijomis turime aplopyti visus, atsradusius mūsų stiprovėje plyšius, sustiprinti silpnąsias vietas, įaštrinti atbukusius ginklus, sujungti

visas valias vienon galingon valion ir, Dievo padedami, stoti galutinon lemtingon, bet palaiminton kovon ir už savo tėvynės ir tautos laisvę su nuoširdžia Dr. Jurgio Šaulio malda lūpose: "Laikyk, Viešpatie, savo globoje visus, kurie dirba būsimos Lietuvos naudai ir kreipk visus jų žygius tikruoju keliu" Laiškas Krupavičiui 1947. I. 31).

Karys, rodos, jau pasirengęs laukia parėdymo iš vyriausiojo štabo. O štabas ar pasirengęs. Čia ir yra visa tragedija: štabas yra, bet štabe ne visa tvarkoj. Kai reik visa mesti į lemiamą kovą, dar gerokai ginčijasi: koks kam balsas priklauso, koks titulas, koks charakteris ir t. t. Prieš akis stoja Biblijos pavyzdys: šeštadienį įkrito ožkelė į šulinį ir užuot greit traukę ją iš jo, ginčijasi su rabinais, ar galima ją traukti, jei galima, tai kaip, jei negalima, tai kodėl ir t. t., pamiršę, kad už sugaištą ginčams laiką ožkelė gali gyvybe apmokėti.

Turim čia šiuo atveju tik dvi išeitis: arba susitariam visais klausimais, arba nesusitariam. Tertium non datur. Trečios išeities nebėra. Jei susitariam, atsižadėję savo asmeninių reikalų — reikaliukų, pasirodykim vertais lietuvio patrioto vardo ir pateisinsim likimo mums uždėtą Lietuvos laisvinimo veiksnio pareigą. Lietuva ir jos vaikai su palaima lūpose minės mūsų vardus. Jei nesusitariam, stosim į savo raudonųjų priešų gretas, nes dezorganizacija jiems padėsim Lietuvą galutinai pavergti ir tautą suniekinti. ("Tegu skradžiai žemę prasmenga tokios partijos, Balučio žodžiais tariant, kurios savo reikalus stato aukščiau už Lietuvos reikalus" (Laiškas Krupavičiui 1946. IV. 17). Aš gi pridėčiau — tokie VLIK-ai ir Pasiuntiniai. Geriau būtų tokiu atveju šis likimas, negu Lietuvos reikalų praradimas ir judošiaus vardo nusipelnijimas.

Man visai aišku, kad mūsų Tėvynės likimas nemaža priklausys nuo šios Konferencijos pasėkų. Gal dėl to aš prie pirmų savo šv. Mišių nesirengiau su tokia baime, tokiu atsidėjimu, su tokiu sąžinės ir proto parengimu, kiek rengiausi prie šios Antrosios Konferencijos. Esam, deja, vis *du* veiksniai, nesutapę į vieną šeimą, bet dar vis stovį dvejose kaip ir priešingose eilėse. Todėl turim vieni kitus gerai suprasti. Opių klausimų negalima nei nutylėti, nei į vatą sukti. Rei-

kalingi *clara pacta*. Jie tik *faciunt amicos*. Ir jie, nors ir grubiais keliais veda, greičiau prie susitarimo ir susipratimo priveda. Tuo tikslu ir tuo metodu panagrnėjau ir Žadeikio ir Lozoraičio raštų kai kurias vietas, kurios debesėliais šviesą pridengia.. Ne tam, kad jiems įgnybčiau į skaudesnę vietą, bet kad neaiškumus pašalintumėm, šviesos įvestumėm į tamsą, susiprastumėm ir per clara pacta pasidarytumėm vienos minties ir vienos valios amici, o tuo būdu ir tikri amici Lithuaniae. Dėl šių motyvų esu tesmukas. Gilios marelės ir aukšti kalneliai mus skiria nuo Žadeikio ir Lozoraičio.. Akeles pražiūri, rankeles prarymai, kol sulauki už vieno stalelio susėdant. Čia yra, manau, priežasties, dėl ko tarp mūsų kai kurių nepageidaujamų skirtumų atsirado. Susėdom, pasišnekėsim meiliu ar kietu žodeliu ir susiprasim, skirtumai išnyks. Per gruodus Pasiuntinius pavadžiojau, bet tiesiu keliu, ne šunkeliais. Tikiuosi, juos nepyksiant. Iš savo pusės galiu juos užtikrinti, kad ir VLIK-o delegatai nepyks, kai Pasiuntiniai pamėgins juos pavedžioti kad ir dar dygesniais, by tik tiesos keliais. "Jei Tamstoms kas mūsų veikloj kliūva, rašo VLIK-o pirmininkas Lozoraičiui 1945. XI. 15, jei turite kokių pageidavimų ir sumanymų, prašytumėm visai atvirai ir nuoširdžiai mums visa tai išdėstyti". Vely einant atvira kalba apsibarti ir susiprasti, negu saldžialiežuvauti ir nesusipratus išsiskirstyti. Audrą giedra seka, apsibarimą — darna ir meilė, tai yra tie veiksniai, kurie mums visiems čia tiek reikalingi mūsų šventame, bet be galo sunkiame ir atsakingame Lietuvos laisvinimo darbe.

Kalbu VLIK-o ir VT vardu. Ir jų programą turiu Konferencijos dalyviams išklostyti. Tačiau esu žmogus ir turiu savo neatskiriamą aš. Jo ir nenoriu nuo savęs atskirti. Tas manasis aš yra nusidriekęs per visą mano pranešimą. Čia tad yra du atsakovai: aš ir VLIK-as. Aš atsakau už savo stilių, savo išsireiškimus, savo argumentaciją, net už daugelį mano čia paskelbtų minčių, kaip pav. partijų klausimas, tarpusavio santykių, darbo metodus ir kita. Už tai mane plakit, jei to esu nusipelnęs. VLIK-as ir VT yra atsakingi autoriai už tas kondensuotas mintis, kurios liečia kovos už Lietuvos laisvę organizaciją ir jos kompetencijas. Tos jo mintys yra pareikštos šiais nutarimais:

1. Kovą dėl Lietuvos valstybės išlaisvinimo šiapus geležinės uždangos veda:
   a) Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas,
   b) Vykdomoji Taryba,
   c) Lietuvos Pasiuntiniai ir
   d) Lietuvių Išeivių Organizacijos.
2. VLIK-o ir Vykdomosios Tarybos kompetencijos bei jų tarpusavio santykiai nustatyti Pirmosios Konferencijos. Šiuodu veiksniai sudaro vieną egzilinės valdžios funkcijas vykdantį organą: VLIK-as atlieka Seimo ir Respublikos Prezidento funkcijas, o Vykdomoji Taryba — Vyriausybės, Ministerių Kabineto. Abi šios institucijos savo veikloje vaduojasi 1922 m. konstitucijos dvasia.
3. Kai tik ateis laikas, Vykdomoji Taryba prezentuosis ir bus prezentuota kaipo Egzilinė Lietuvos Vyriausybė.
4. Iš nustatytų VLIK-o ir VT kompetencijų seka ir Pasiuntinių kompetencijos. Kol vykdą vyriausybės funkcijas organai nebus kitų valstybių pripažinti, tarnybinė pasiuntinių subordinacija tiems organams palieka tik *vidinė,* moralinė. Kalbamieji organai šiuo klausimu nedarys jokių žygių, kurie galėtų pakenkti kai kurių Pasiuntinių tebeturimam formaliam statusui.
5. Asmeninė VT sudėtis, VLIK-ui sutinkant, gali būti keičiama ir koriguojama. Konkrečiai jos sudėtin užsienių reikalams vesti gali grįžti St. Lozoraitis, jei tik jis sutiks efektyviai tuos reikalus vesti. St. Lozoraičiui į VT sudėtį neįeinant, jis pripažįstamas Lietuvos diplomatų seniūnu. Jam pripažįstamos tos atribucijos, kurias suteikė Urbšio telegrama.
6. Egzilinės Vyriausybės funkcijas vykdą organai įsikuria ten, kur jie turės reikiamų minimum sąlygų savo efektyvinei veiklai. Vokietijoje tokių sąlygų ji neturi ir sunku tikėti, kad ateityje jie turėtų. Tiek dėl šios priežasties, tiek dėl grasinančių tarptautinių komplikacijų bręsta reikalas pasirinkti jiems kitą būstinę. Tą klausimą nuodugniai išdiskutuoja Konferencija.

7. Išeivių organizacijos, pirmoj vietoj Amerikos Lietuvių Taryba ir jos organai formaliai yra savaimingos ir nuo Egzilinės Valdžios vykdančių funkcijų organų ir Pasiuntinių nepriklauso. Tačiau praktikoje jos derina savo veiklą su čia minėtų kitų veiksnių veikla.

Baigiu. Paskutinį žodį duosiu Tarso Povilui, kuris jau stovi Katalikų Bažnyčios altoriuje, ir Londono Broniui, kuris dar altoriaus aukštumos nėra pasiekęs, bet dažnai sugeba šventų žodžių rieškučiomis pabarstyti klausovams.

"Aš esu paprastas dzūkiškos žagrės noragas, mūsų lietuvių žemę beriąs ir tik dabojąs, kad vagos lygiai gultų, kad Lietuvos dirva būtų galimai geriausia išpurenta". (Balučio laiškas Krupavičiui 1946. IV. 17). Juk gražiai nusakyta. Kokis kuklus, bet vienkart svarbus ir atsakingas norago vaidmuo to Broniaus pasirinkta. Stojome ir mes Londono Broniui į talką. Tapę lietuviškos žagrės, tik lietuvio artojo lietuviškos valios, vedamos noragais, arėme visos Lietuvos ne tik minkštus smėlynus ir šilaines, bet ir kietas šlynas ir molynus, klostydami lygiai vagas ir norėdami parengti Lietuvai sočią ir gražią ateitį.

Konferencija — velykinė. Sąžinės sąskaitos metas: viešos ir garsios. Arėm tiesą, lietuviškos žagrės noragais buvom. Bet ar tik Lietuvos artojo valios paklausydavom. Čia verta giliau peržvelgti savo veiksmai ir jų motyvai ir nors tylomis atsakyti į pastatytą klausimą. Jau kelinti metai ariame sunkią išdžiūvusią šlyną, kad net žagrė traška ir žirgeliai klumpa. Dirstelkim atgal. Vienur kitur kupros kiunkso, vienur kitur šleivės kyšo. Nesugebėjom, Balučio žodžiu, lygiai vagas kloti. Kad būtų tik gėda, būtų menkysta. Bet čia jau ne gėdos, o Tėvynės likimo klausimas. Sąžinės sąskaitą seka pasižadėjimas, sprendimai. Juos darome: šleivių ir kuprų nebedaryti, vagas lygiai klostyti, klausyti tik lietuvio artojo valios ir tik jo išimtinai, be jokių iškrypimų ir rezervų, stoti į glaudesnį bendradarbiavimą, į darbų suderinimą, Lietuvėlės išlaisvinimą nuo priešo baisaus. *Per aspera ad astra, ad libertatem, utilitatem et gloriam Lithuaniae.* Per mūsų kietus ir didžius vargus į Lietuvos laisvę ir garbę, kad su Tarso Povilu, atsidūrusiu mūsų padėtyje, galėtumėm lietu-

ITALIJOS KRIKŠČIONIŲ DEMOKRATŲ PARTIJA

Italijos Krikščionių Demokratų Partija — Democrazia Christiana — turi du steigėjus, du vardus ir du atskirus veikimo laikotarpius.

Pirmasis partijos steigėjas yra kun. Aloyzas Sturze, nežymių Sicilijos didikų sūnus, gimęs 1871 metais, miręs 1959 metais. Žiūrėdamas atviromis akimis į politinį Italijos gyvenimą, savo jaunose dienose jis matė tris keistus faktus: pirma, kad katalikišką Italiją valdė liberalai, masonai ir antiklierikalai. Antra, jis matė augantį socialistų sąjūdį, pagrįstą klaidinga ir katalikams nepriimtina ideologija, bet ginantį darbininkų reikalavimus. Trečia, jis matė politinį katalikų pasyvumą, disorientaciją ir susiskaldymą bei visišką jų balso trūkumą Italijos parlamente. Tiesa, Leonas XIII jau buvo išleidęs keletą enciklikų opiais anų laikų socialiniais klausimais, bet Italijos parlamente nebuvo nei partijos, nei srovės, kuri tų enciklikų mintis stengtųsi įgyvendinti viešame gyvenime. Jei parlamente atsispindi tautos siekimai, idėjos ir dvasia, tai, žiūrint į Italijos parlamentą, reikėjo spręsti, kad italų tauta laiko katalikybę atgyventu dalyku.

Tą politinį katalikų trūkumą Italijos parlamente Sturze ryžosi užpildyti, steigdamas Partito Populare 1919 metų pradžioje. Nors jo partija, kaip matome, turėjo kitą vardą, bet pagrindinės partijos mintys buvo tos pačios, kaip ir Krikščionių Demokratų Partijos, įsisteigusios 1943 m. Todėl teisėtai ją galima laikyti pirmąja Krikščionių Demokra-

---

vių laiminami pasakyti Viešpačių Viešpačiui: Gerą kovą kovojom, savo tikėjimą išlaikėm, eidami savo gyvenimo keliais. Už tai duos mums aną dieną Viešpats — Teisusis Teisėjas teisybės vainiką, o Lietuva — savo ištikimo ir uolaus tarno liudijimą.

tų Partija Italijoje. Tai patvirtina ir pats partijos steigėjas. Sugrįžęs į Italiją po ilgų tremties metų, Sturzo neatgaivino savo partijos, bet įsijungė į Krikščionių Demokratų Partiją, įsteigtą Alcide De Gasperi.

Pirmoji Krikščionių Demokratų Partija — Partito Popolare — rado tautoje atgarsį ir per 1919 metų rinkimus Italijos parlamente laimėjo 99 vietas. Tai buvo didelis smūgis liberalams, kurie per 50 metų vadovavo politiniam Italijos gyvenimui. Su ta naujaja partija jiems reikėjo skaitytis.

Deja, Italijos socialistų kurstomi streikai 1922 metais taip sujaukė politinį ir ekonominį Italijos gyvenimą, kad kraštas atsidūrė prieš chaosą. Ta padėtimi pasinaudojo Mussolini. Pabrėždamas tvarkos, autoriteto ir teisingumo reikalą, jis būrė visus kovingus tautinius elementus į fašistų partiją ir jėga norėjo užgniaužti streikus. Pinigų juodmarškiniams jis gavo iš kapitalistų, o ginklų iš Giolitti, liberalo ministerio pirmininko.

Giolitti, būdamas apsukrus politikas, džiaugėsi socialistų ir fašistų rungtynėmis ir tikėjosi galėsiąs ilgai išsilaikyti valdžioje. Bet 1922 m. birželio mėnesį jo kabinetas sugriuvo. Ivanoe Bonomi, saikingas socialistas, sudarydamas naują vyriausybę, į kabinetą pakvietė 2 krikščionis demokratus ir 2 liberalus. Tačiau po kelių mėnesių jie turėjo atsistatydinti, nes, intriguojant Giolitti, prarado liberalų pasitikėjimą.

Nuo 1922 m. vasaros politinės italų aistros taip buvo įkaitusios, kad atrodė, jog jokia koalicinė vyriausybė nebus įmanoma. Tų aistrų neatvėsino nei Aloyzo Facta kabinetas. sudarytas tik tam, kad Giolitti vėl galėtų grįžti į vyriausybę.

Krikščionių Demokratų pirmininkas Aloyzas Sturzo gerai suprato chaotinę krašto padėtį ir pasiūlė socialistams sudaryti stipresnę vyriausybę iš liberalų, socialistų ir katalikų. Deja, socialistai jo pasiūlymą atmetė ir paskelbė generalinį streiką. Tuokart Facta ryžosi gelbėti kraštą nuo suirutės, prašydamas karaliaus paskelbti karo stovį. Karalius tos priemonės pabūgo, ieškojo kitos išeities ir, jos nerasdamas, pavedė Mussoliniui sudaryti vyriausybę. Tai įvyko 1922 m. rudenį.

Mussolini nedrįso valdyti vienas ir pakvietė krikščionis demokratus įeiti į jo vyriausybę. Jo kvietimas buvo priimtas, ir Alcide De Gasperi, kaip Partito Populare frakcijos lyderis, prižadėjo savo paramą. Tačiau, Mussoliniui sukant į totalitarinio režimo pusę, jis ne tik kad nesutiko įeiti į fašistų kabinetą, bet ir perėjo į opoziciją. Krikščionių Demokratų Partija, žinoma, suskilo į dvi grupes, bet De Gasperi nekeitė savo laikysenos ir pasiliko opozicijoje. Mussolini tai gerai įsidėmėjo ir laukė progos su juo atsiskaityti.

Pasijutęs tvirtesnis valdžioje ir turėdamas gerai ginkluotus juodmarškinius už nugaros, 1924 m. Mussolini pravedė rinkimus į parlamentą ir, žinoma, juos laimėjo. Po šių rinkimų De Gasperi tapo Krikščionių Demokratų partijos sekretorium ir greitai turėjo pajusti Mussolinio kerštą..

1924 m. birželio 10 dieną ginkluoti fašistai nužudė Giacomo Mateottį, garsų socialistą, ir kažkur paslėpė jo kūną. Krašte kilo toks pasipiktinimas, kad Mussolini turėjo pristabdyti terorą. Tačiau, kad ir kitomis priemonėmis, Mussolini siekė to paties tikslo, būtent sutriuškinti visai politinę opoziciją ir valdyti vienas.

Kai Alcide De Gasperi pamatė, kad demokratinė santvarka jau palaidota, 1925 m. jis sušaukė paskutinį savo partijos seimą ir nutarė suspenduoti partijos veikimą. Tą patį padarė ir kiti opozicijos lyderiai. Kai kurie buvo taip įbauginti fašistų, kad turėjo pabėgti į užsienį. Pats Aloyzas Sturzo, partijos steigėjas, išvyko pirma į Angliją, o paskui į Ameriką. Taip baigėsi pirmasis Italijos Krikščionių Demokratų Partijos veikimo laikotarpis.

De Gasperi pasiliko Italijoje.

Fašistai, norėdami jį moraliniai sunaikinti, uždarė jo redaguojamą laikraštį, sunaikino Partito Populare archyvą, šmeižė ir grasė, areštavo jį ir jo brolį, bet, nerasdami jokios priežasties pasmerkti, turėjo paleisti. 1926 m. De Gasperi nutarė nusikelti į Triestą, susirasti darbą ir pagyventi ramesnėje atmosferoje. Bet pakeliui jis buvo suimtas ir pasmerktas 6 metams kalėjimu neva už slaptą emigravimą į užsienį. Tačiau Mussolini neilgai džiaugėsi savo laimėjimu. Mat, praėjus 16 mėnesių po De Gasperi bylos, Italijos karalius turėjo atidaryti Cesare Battisti paminklą, pastatytą Tridento mieste, De Gasperi tėviškėje. Su Cesare Battisti

De Gasperi sėdėjo kartu austrų kalėjime, kartu kovojo Austrijos parlamente ir gynė italų reikalus. Battisti buvo socialistas ir už nelegalų veikimą karo metu buvo pasmerktas mirti. Dabar jam, kaip kovotojui už italų reikalus, buvo atidaromas paminklas. O De Gasperi, nemažiau nusipelnęs Italijai austrų okupacijos laikais, sėdėjo kalėjime.

Tą fašistų gėdą ryžosi atitaisyti Tridento arkivyskupas, prašydamas karaliaus paleisti nekaltai pasmerktąjį Alcide De Gasperi. Karalius gerai pažino De Gasperi veikimą Austrijoje ir Italijoje, bet nieko konkretaus arkivyskupui neprižadėjo. Tačiau po poros mėnesių De Gasperi buvo laisvas.

Paleistas iš kalėjimo, De Gasperi skurdo Romoje. Tiesa, skurdą jis jau pažino lankydamas gimnaziją ir Vienos universitetą, bet tada jis buvo vienas. Dabar jis turėjo žmoną ir 3 dukteris be jokio pastovaus pragyvenimo šaltinio.

Medžiaginė De Gasperi padėtis pagerėjo, kai 1929 metais gavo vietą Vatikano knygyne. Nors ir čia fašistai jam nedavė ramybės, prašydami popiežiaus, kad De Gasperi būtų atleistas, bet popiežius fašistų nepaklausė ir buvusiam krikščionių demokratų pirmininkui užtikrino duonos kąsnį.

Dirbdamas Vatikane, De Gasperi susipažino su daugeliu įtakingų žmonių ir dar labiau subrendo dvasioje. Čia jis ramiai ir nuodugniai galėjo pergalvoti socialinį Bažnyčios mokslą, stebėti politinių bei ekonominių idėjų sroves ir kitimą, studijuoti vadovaujančių tautų istoriją ir gilintis į tuos principus bei dėsnius, kuriais remiasi taika, sugyvenimas, socialinis teisingumas ir pažanga. Vatikane jis matė tikrą žmonijos centrą, apimantį visas tautas, respektuojantį visų tautų būdą, tradicijas ir kultūrą, bet kartu jungiantį visas tautas į vieną šeimą. Iš to centro sklido po visą pasaulį ne tik tiesos, teisingumo ir taikos idėjos, bet ir visi senos ir naujos civilizacijos laimėjimai. Tiesa, ne visi popiežiai buvo šventi. Ne visi buvo tinkami šioms didžioms pareigoms. Ne visi švietė savo pavyzdžiu tikintiesiems. Bet nei vienas popiežius neatsitolino nuo Kristaus mokslo ir nei vienas iš jų nepabūgo ginti Dievo teisių. Gindami Dievo teises, jie gynė ir žmogaus teises.

Dirbdamas Vatikano knygyne, studijuodamas ir mąstydamas, krikščionių demokratų vadas suformulavo savo idė-

jas būsimajai Italijos santvarkai. Einant Antrajam Pasauliniam Karui į galą, jis aiškiai matė savo misiją ir jautė savo atsakomybę. Todėl jau 1942 metais jis pradėjo užmegzti ryšius su kitų partijų lyderiais ir aptarti Italijos padėtį. Sekančiais metais De Gasperi parašė Krikščionių Demokratų Partijos programą.

Pagrindinės programos mintys yra šios: po karo Italija turi valdytis demokratiniu būdu su tautos renkamu parlamentu ir aukščiausiu konstitucijos tribunolu. Krašto administracija turi būti decentralizuota ne tik į valsčius ir apskričius, bet ir į regijonus. Krikščionių Demokratų Partija, nesusirišusi su jokia klase, įsipareigoja vykdyti visas reikalingas reformas ir tokiu būdu įgyvendinti socialinį teisingumą. Profesinių interesų reprezentavimas turi eiti per laisvas unijas. Norint išvengti trečio pasaulinio karo, reikia steigti tarptautines bendruomenes, apjungiančias kiek galima daugiau valstybių.

Visų De Gasperi politinių, ekonominių, administracinių, tautinių ir tarptautinių idėjų branduolį sudaro teisingumas, laisvė ir demokratija. Visų jo būsimųjų kalbų, planų ir darbų turinys yra ne kas kita, kaip tos trys idėjos. Laisvėje, teisingume ir demokratijoje jis matė žmogaus asmens iškėlimą, vienintelį tautinės ir tarptautinės taikos fundamentą, vienintelį kelią, vedantį į šviesesnę ateitį iš politinės, ekonominės, rasistinės, religinės ar klasių priespaudos.

Toji Alcide De Gasperi parašyta Italijos Krikščionių Demokratų Partijos programa yra trumpa ir laiminga sintezė tų minčių ir idėjų, kurias skelbė popiežiai ir vyskupai, kuriomis gyveno Aloyzas Sturzo, kurias skleidė katalikai sociologai ir moralistai ir kurios paeina iš pačios žmogaus prigimties. Fašizmas, nacizmas ar komunizmas, nesiskaitydamas su žmogaus prigimtimi, bandė kurti naują žmogų ir sukūrė siaubią pabaisą. Dabar, atstatant nacių, fašistų ir komunistų sugriautą Europą, visų pirma reikia atstatyti žmogų. Naujoje krikščioniškoje santvarkoje reikia duoti Dievui, kas Dievo, valstybei, kas valstybės, o žmogui, — kas jam teisėtai priklauso: politinę, ekonominę ir kultūrinę laisvę, pragyvenimo šaltinį ir balsą sprendžiant jo paties likimą.

Programos parašymas yra kartu ir naujojo krikščionių demokratų veikimo pradžia. Tais pačiais metais (1943), rugsėjo 8 dieną, Romoje pasklido gandas, kad sąjungininkai, užėmę Siciliją, išsikėlė Salerno mieste. Kitą dieną senųjų partijų lyderiai sudarė Tautinį Laisvinimo Komitetą. Jame De Gasperi reprezentavo Krikščionių Demokratų Partiją, senosios Partito Populare paveldėtoją.

Kai sąjungininkai užėmė Romą (1944 m. birželio 5 d.), daug kartų susikompromitavęs karalius perleido valdžią sūnui. Šis paprašė Tautinio Laisvinimo Komiteto pirmininko sudaryti naują Italijos vyriausybę. Ivanoe Bonomi, socialistas ir komiteto pirmininkas, pakvietė De Gasperi į pirmąjį laisvos Italijos kabinetą ministeriu be portfelio (1944 m. birželio 18 d.).

Pirmasis Bonomi kabinetas išsilaikė maždaug pusę metų. Sudarydamas antrą kabinetą (1944 m. gruodžio 12 d.), Bonomi pavedė De Gasperi užsienio reikalų ministeriją.

Sąjungininkams pasistūmus toliau į šiaurę, buvo jaučiamas reikalas įtraukti į vyriausybę Šiaurės Italijos atstovus. Bonomi, būdamas tikras demokratas, atsistatydino. Naują ministerių kabinetą sudarė garsusis partizanų vadas Ferruccio Parri, palikdamas De Gasperi užsienių reikalų ministeriu. Bet ir šio kabineto amžius buvo trumpas.

Vedant ilgas ir sunkias derybas dėl naujos vyriausybės sudarymo, partijų vadams pasirodė, kad tik Alcide De Gasperi gali sudaryti pastovesnį kabinetą ir vadovauti krašto atstatymui. Mat, Krikščionių Demokratų partija sudarė politinių srovių centrą, o lyderis turėjo aiškią atstatymo programą. Jis buvo priimtinas dešiniesiems ir kairiesiems.

Į pirmąjį De Gasperi kabinetą įėjo 6 didesnių partijų atstovai. Tas kabinetas buvo sudarytas 1945 m. gruodžio 10 dieną. De Gasperi aiškiai matė, kad politiniai, ekonominiai ir moraliniai sugriautą Italją galima bus atstatyti tik bendromis visų partijų pastangomis. Prieš sąjungininkus, reikalaujančius teritorinių ir ekonominių reparacijų, reikės pastatyti visos tautos valią. Darbininkų ir bedarbių mases bus galima suvaldyti tik tada, jei kabinete dalyvaus socialistai ir komunistai. Liberalai galės atsverti nesaikingus kairiųjų reikalavimus ir, žinoma, palaikys De Gasperi vidurio liniją.

Dalyvaujant visoms partijoms vyriausybėje, bus galima lengviau išspręsti monarchijos likimą, prieš kurią kairieji ir respublikonai pradėjo kelti vis daugiau ir daugiau nepalankių balsų. Galų gale su stipriu kabinetu bus galima ramiai ir sklandžiai paruošti steigiamojo seimo (Constituente) rinkimus ir išvengti fašistinių ir komunistinių konvulsijų.

Taip galvodamas, De Gasperi neapsiriko. Jo vyriausybė pasirodė ne tik pastovi, bet ir pajėgi spręsti gyvybines krašto problemas. O tų problemų buvo daug.

Kai Alcide De Gasperi perėmė vyriausybę, italai gaudavo 150 gramų duonos. Kitų maisto produktų krautuvėse nebuvo. Jų reikėdavo ieškoti juodoje rinkoje arba tolimuose provincijos kaimuose. Italijos pramonė buvo beveik visiškai sustojusi. Tai reiškė ne ką kitą, kaip milijonus bedarbių. Bedarbių skaičių didino karo belaisviai, grįžtantieji namo. Susisiekimo priemonės buvo karo sunaikintos, gelžkeliai sugriauti, tiltai susprogdinti, keliai subombarduoti, laivyno likučiai sąjungininkų rankose. A. Benedetti, vienas De Gasperi biografų, taip aprašo pokarinę Italijos padėtį: "Po karo Italijoje neliko nieko, kas normaliais laikais sudaro medžiaginę ar moralinę tautos struktūrą. Italijoje neliko jokios tvarkos, jokios drausmės, jokio pasitikėjimo ateitimi, jokio atsakomybės jausmo, jokio įstatymo, jokio pajėgaus valstybės organo, jokios medžiaginės ar moralinės atsargos. iš kurios būtų galima šį tą pasisemti. Pasaulio akyse Italija buvo nulis. Ji stovėjo viena, ir visi jai buvo priešingi." Italams, kaip liaudis mėgdavo sakyti, buvo likusios tik akys verkti.

Tokią Italiją perėmė De Gasperi, sudarydamas pirmąją vyriausybę. Peržiūrėjus vien tik Pietinės Italijos karo nuostolius, pasirodė, kad tenai buvo sugriauta 6 milijonai kambarių — patalpų, 50,000 kilometrų kelių, 7,000 kilometrų gelžkelių, 11,000 tiltų ir 9,000 vandentiekių. Iš gelžkelių beliko tik ketvirtadalis, iš prekybos laivyno tik 10%.

Valdant drausmingą tautą, galima tikėtis, jog pasiseks išeiti iš chaoso. Bet jei tautoje neliko jokios drausmės, jokio autoriteto, jokio įstatymo ir jokios vilties, tuokart valdymas pasidaro labai problematiškas. Bet Det Gasperi jautė savo atsakomybę ir turėjo drąsos kibti į atstatymo dar-

bą. Jis žinojo, kad turės savo partijos ir visų geros valios žmonių pritarimą.

Visų pirma jis norėjo išspręsti maisto problemą. Anie 150 gramų duonos buvo prižadėti maisto kortelėse, bet nevisuomet buvo dalinami, nes grūdų atsargos baigėsi ir nebuvo galima jas papildyti. Ypač liūdna padėtis buvo tarp Romos ir Neapolio. Telefonuodamas Fiorello La Guardia, Pietų Italijos žydui, tapusiam New Yorko burmistru ir UNROS valdytoju, De Gasperi galėjo užtikrinti italams duonos iki kito derliaus. Paskui, 1946 m. pradžioje, De Gasperi galėjo perimti iš sąjungininkų Šiaurės Italijos administraciją. Tai reiškė, kad italai po ilgų vokiečių ir sąjungininkų okupacijos metų vėl tapo šeimininkai savame krašte. Dabar buvo galima rūpintis ir pramonės atstatymu. Gegužės mėnesį De Gasperi dalyvavo užsienio reikalų ministerių konferencijoje ir pastebėjo, kad Italija dar neturi jokio draugo. Tačiau ir čia po kelių mėnesių pasisekė jam pralaužti ledus, įkvėpti pasitikėjimą demokratine Italija ir surasti nuoširdžių draugų. Sugrįžęs iš Paryžiaus, De Gasperi ruošėsi rinkimams.

Prieš pirmuosius rinkimus Krikščionių Demokratų Partija turėjo silpną organizaciją periferijoje, bet stiprią vadovybę ir aiškią programą. Monarchijos klausimu ji paliko pilną laisvę partijos nariams. Todėl ir šiaurės respublikonai, ir pietų monarchistai galėjo balsuoti už krikščionių demokratų atstovus ir De Gasperi programą. Nenuostabu, kad Krikščionių Demokratų Partija rinkimus laimėjo ir į parlamentą pravedė 270 atstovus.

Išrinkus respublikos prezidentą, De Gasperi atsistatydino ir paliko jam laisvas rankas. Tačiau prezidentas aiškiai matė, kas gali vadovauti Italijos atstatymui ir De Gasperi pavedė sudaryti antrąjį kabinetą.

Antrasis vyriausybės sąstatas buvo panašus į pirmąjį. Plati vyriausybės bazė buvo reikalinga ir vidaus, ir užsienio politikai. Rugpiūčio 10 dieną Paryžiuje vėl turėjo susirinkti užsienio reikalų ministeriai ir paruošti planus taikos konferencijai. Toje konferencijoje De Gasperi norėjo kalbėti visos tautos vardu.

Paryžiuje De Gasperi buvo sutiktas šaltai, lyg koks nusikaltėlis. Ypač jį įskaudino Bidault — krikščionio demokra-

to — laikysena. Tačiau De Gasperi, kalbėdamas susirinkusiems garbingo ir teisingo žmogaus tonu, pajuto, kad ledai pradėjo tirpti. Kai pabaigė kalbą, Byrnes šiltai jam paspaudė ranką. De Gasperi suprato, iš kur gali laukti pagalbos.

Pirmas laimėjimas tarptautinėje konferencijoje padidino De Gasperi prestižą. Rudeniop pagerėjo ir maisto problema. Tuo pačiu metu Italijos pramonė pakilo nuo 15% iki 65%, palyginus su prieškarine produkcijos padėtimi. Tauta pradėjo atsigauti, o Krikščionių Demokratų Partija stiprėti.

Pasiskolinęs iš draugų šiltus, nors ir perdidelius kailinius ir gerai atrodančius čemodanus, 1947 m. pradžioje, kviečiamas Trumano, De Gasperi atvyko į Ameriką. Byrnes, pagerbdamas svečią, taip apie jį išsitarė: "Aš žinau, kad pasaulyje nėra kito žmogaus, kuris turėtų tokį sunkų uždavinį, kaip mūsų svečias. Italijos pramonė neturi anglių, italų tauta neturi maisto, Italijos bedarbių masės pradėjo nerimauti".

Tikrai, ne tik bedarbiai, bet ir komunistų kurstomi kairieji pradėjo nerimauti. Bet De Gasperi, padedamas socialisto Nenni, juos nuramino.

Kelionė į Ameriką buvo didelis politinis ir ekonominis De Gasperi laimėjimas. Su Amerikos pagalba, dalimi suteikta, dalimi prižadėta, visa tauta galėjo šviesiau žiūrėti į ateitį.

Tačiau De Gasperi, sugrįžęs namo ir peržiūrėjęs vidaus padėtį, nutarė atsistatydinti. Mat, Italijos socialistai, ilgai kovoję savo tarpe, suskilo į dvi partijas — Saragat ir Nenni, — o respublikonai, dalyvavę valdžioje, pradėjo abejoti vyriausybės pajėgumu. Kai respublikos prezidentas pavedė De Gasperi sudaryti naują vyriausybę, jos bazė susiaurėjo. Todėl ji išsilaikė tik keletą mėnesių. Per tuos mėnesius Italija pasirašė taikos sutartį ir į konstituciją priėmė Mussolini sudarytą Laterano sutartį.

Pavasarį De Gasperi sudarė 4-tą ministerių kabinetą, o gruodžio mėnesį į tą patį kabinetą įtraukė naujų žmonių iš liberalų, dešiniųjų socialistų (Saragat) ir respublikonų. Su tuo kabinetu De Gasperi ruošėsi antriesiems parlamento rinkimams.

Tie istoriniai rinkimai įvyko 1948 m. pavasarį. Juose Krikščionių Demokratų partija, išėjusi į griežtesnę kovą

prieš komunizmą, laimėjo absoliučią daugumą: 305 vietas iš 600. Dabar Alcide De Gasperi galėjo vykdyti savo programą, giliai išmąstytą Vatikano knygyne.

Nuo 1948 m. iki 1955 m. vasaros De Gasperi sudarė dar 4 kabinetus. Per tuos 6 metus jis kūrė naują, krikščionišką ir demokratinę Italiją, sutikdamas kairiųjų ir dešiniųjų pasipriešinimą, aštrią neutraliųjų kritiką ir ne kartą savo žmonių opoziciją. Bet jis atliko savo misiją, nors sukėlė ant kojų tiek daug partijos ir asmeniškų priešų, jog atrodė, kad visi yra jam priešingi.

1953 m. birželio 7 dieną Italijoje įvyko nauji parlamento rinkimai. Juose Krikščionių Demokratų Partija laimėjo tik 263 vietas. Negalėdamas sudaryti koalicinės vyriausybės, De Gaspetri sudarė 8-tą ministerių kabinetą tik iš savo partijos narių ir negavo parlamento pasitikėjimo. Jo vyriausybę sugriovė tie patys žmonės, su kuriais jis ilgiausiai bendradarbiavo: respublikonai ir dešinieji socialistai.

Išėjęs iš valdžios, De Gasperi atsidavė partijos organizacijai. Tuo tarpu jo artimieji bendradarbiai ir tos pačios partijos nariai sudarė ministerių kabinetus ir tęsė De Gasperi pradėtą darbą. Nuo 1955 metų iki mūsų dienų Krikščionių Demokratų Partija sudarė 12 kabinetų. Jiems vadovavo Pella, Fanfani, Scelba, Segni, Zoli, Fanfani, Segni, Tambroni, Fanfani, Fanfani, Leone ir Moro.

De Gasperi valdymo metu Italija, nualinta fašistų ir nacių, atsistojo ant kojų, atstatė visus sugriautus miestus ir miestelius ir atgavo savo vietą tarptautinėje plotmėje. De Gasperi gyvam dar esant, Italijos pramonė pralenkė prieškarinį stovį. Plačiai užsimota žemės reforma suteikė pragyvenimo šaltinį 600,000 italų. De Gasperi pavyko peržiūrėti ir lygiomis teisėmis bei pareigomis įvesti Italiją į tarptautines institucijas. Vienas gražausių De Gasperi planų buvo ir atitaisyti žeminančią taikos sutartį, atgauti Triesto miestą pakėlimas Pietų Italijos ūkio ir pramonės. Įsteigęs tuo reikalu atskirą fondą (Cassa per Mezzogiorno), De Gasperi pradėjo keisti Pietų Italijos veidą, stengdamasis tą nuo amžių apleistą kraštą prilyginti Šiaurės Italijai. Taigi, ką popiežius Jonas XXIII pabrėžė savo enciklikoje "Mater et Magistra" 1961 metais, tą Krikščionių Demokratų Partijos lyderis

pradėjo vykdyti jau 1948 metais. Tas De Gasperi planas vykdomas ir dabar. Be to, De Gasperi vyriausybės pagerino Silos aukštumą, apsodino didelius kalnų plotus miškais, įsteigė daug naujos pramonės, atstatė visą prekybos laivyną, išplėtė švietimo tinklą, pravedė mokesčių reformą, išmokėjo visus karo nuostolius, pakėlė turizmą, atstatė valstybės autoritetą ir, nuginkluodamas komunistus bei fašistus, nuslopino revoliucijos pavojų. Vien tik 1948 metais Italijos policija, vadovaujama energingo vidaus reikalų ministerio Mario Scelba, surinko 221 paslėptą patranką bei minosvaidį, 2,123 kulkosvaidžius, 30,729 šautuvus, 7,975 revolverius, 18,767 minosvaidžių granatas, 42,371 rankines granatas, 44,809 patrankų sviedinius, 85 radijo siųstuvus ir 5,200,000 šautuvo šovinių. Tų ginklų būtų užtekę 2 divizijom.

Atsistatydinus De Gasperi, pirmieji krikščionių demokratų kabinetai buvo trumpaamžiai: Pella išsilaikė valdžioje 142 dienas, Fanfani tik 17 dienų. Tuokart savaime vėl iškilo De Gasperi kandidatūra. Bet De Gasperi atsisakė. Jis norėjo pasišvęsti partijos reikalams. Jam ypač rūpėjo krikščionių demokratų vienybė ir būsimasis partijos kongresas Neapoly.

Tokioj didelėj partijoj su tokia plačia programa neišvengiamos įvairios srovės, kryptys, nuomonės ir tendencijos. Nepaisant oficialaus partijos organo Il Populo, įvairios krikščionių demokratų grupės pradėjo leisti savo laikraščius, ieškodamos pritarimo savo tendencijoms, ne visuomet suderintoms su oficialia partijos linija. Jei srovės, kryptys ir tendencijos paraližuoja partijos veikimą, jos padaro daugiau blogo, negu gero.

Matydamas, kad įvairios srovės gali suskaldyti Krikščionių Demokratų Partiją į 3 ar 4 partijas, Alcide de Gasperi iškėlė tą pavojų Neapolio kongrese (1954 m. birželio mėn.) Peržiūrėjęs partijos struktūrą, programą ir nuveiktus darbus, jis galėjo pasigėrėti atsiektais rezultatais tik todėl, kad partija buvo vieninga. Niekam nebuvo sunku suprasti, kad, suskilus partijai, iš jos rankų išslystų ir politikos vairas.

Neapolio kongresas sustiprino partijos vienybę, bet taip išsėmė De Gasperi jėgas, kad jis savo programinę kalbą galėjo pabaigti tik gydytojo padedamas. Išvykęs į tėviškę pailsėti, jis nebeatgavo jėgų ir mirė rugpiūčio 19 dieną.

Per 1958 metų rinkimus Krikščionių Demokratų Partija vėl susitiprėjo, laimėdama parlamente 276 vietas. Bet po 4 metų ji susilpnėjo, pravesdama į parlamentą tik 260 atstovų. Per paskutiniuosius rinkimus (1963 m. balandžio mėn.) didžiausią pažangą padarė komunistų partija, laimėdama parlamente iš viso 166 vietas. Tas komunistų laimėjimas sugriovė Fanfani vyriausybę ir privertė krikščionis demokratus ieškoti naujų kelių.

Pasižiūrėjus į paskutinių 3 Italijos parlamentų sąstatą, darosi aišku, kad Krikščionių Demokratų Partija gali sudaryti tvirtą vyriausybę, bendradarbiaudama arba su dešiniaisiais, arba su kairiaisiais. Kadangi dešinieji yra perdaug konservatyvūs, krikščionys demokratai ieško koalicijos su respublikonais ir dešiniaisiais socialistais. Dabar tos koalicijos nebeužtenka, nes ji turi parlamente tik 299 balsus. Todėl dabartinis Krikščionių Demokratų partijos sekretorius Aldo Moro jau prieš porą metų norėjo įtraukti į vyriausybę ir kairiuosius socialistus (Nenni). Tačiau pirmasis jo bandymas nepavyko. Nenni, tiesa, prižadėjo remti krikščionių demokratų vyriausybę parlamente, bet, būdamas artimas komunistų partijai, nenorėjo įeiti į kabinetą ir atsipalaiduoti nuo komunistų. Suirus paskutiniam Fanfani kabinetui, pats Aldo Moro norėjo sudaryti naują kabinetą su respublikonais bei kairiaisiais ir dešiniaisiais socialistais. Tačiau ir tas bandymas nepasisekė. Tuokart buvo sudaryta administracinė Giovani Leone — krikščionio demokrato — vyriausybė, kuri, atlikusi savo uždavinį, atsistatydino (1963 m. lapkričio 5 d.). Po ilgų ir varginančių derybų Aldo Moro sudarė koalicinį kabinetą gruodžio 4 dieną, į kurį įeina 4 partijos: krikščionys demokratai, respublikonai, kairieji ir dešinieji socialistai. Tačiau niekas negali numatyti, kaip ilgai išsilaikys toji koalicinė vyriausybė, pagrįsta dviprasmiškais susitarimais.

Norėdamas decentralizuoti valstybės administraciją, savo laiku Alcide De Gasperi siūlė įsteigti regijonus. Tas jo pasiūlymas buvo priimtas ir įtrauktas į konstituciją. Tačiau įsteigus Sicilijos, Sardinijos, Tridento ir Val d'Aosta regijonus, kitų numatytų regijonų steigimas buvo atidėtas todėl, kad juos gali užvaldyti kairieji socialistai ir komunistai. Dabar, vedant derybas su kairiaisiais socialistais, krikščionys

demokratai statė jiems sąlygą, kad atsipalaiduotų nuo komunistų ir nesudarytų su jais koalicinių regijonų administracijų. Kairieji socialistai atsakė į tą klausimą dviprasmiška formula: pirma reikia įsteigti regijonus, o paskui bus galima kalbėti apie koalicijas. Iš tiesų, koalicijų klausimas pasiliko atviras. Regijonų administracijoje kairieji socialistai gali sudaryti koaliciją arba su krikščionimis demokratais, arba su komunistais.

Antras dviprasmiškumas yra Atlanto pakto atžvilgiu. Krikščionys demokratai, laimėję kovą už Atlanto pakto pasirašymą, nori tam paktui pasilikti ištikimi. Dabar, sudarant koalicinę Aldo Moro vyriausybę, ištikimumas pakeistas lojalumu. Kadangi iki šiol Nenni buvo tam paktui priešingas, kažin kaip jis supras lojalumą.

Trečias dviprasmiškumas yra komunistų atžvilgiu. Kai 1948 m. Alcide De Gasperi vedė žūtbūtinę kovą prieš komunistus, didžioji tautos dalis jam pilnai pritarė ir Krikščionių demokratų Partija Italijos parlamente laimėjo absoliučią daugumą. Dabar, augant ir stiprėjant komunistų partijai, krikščionys demokratai nori juos izoliuoti ir sustabdyti jų išsiplėtimą. Tačiau, sudarant dabartinę vyriausybę, nei Nenni, nei socialistų kongresas, įvykęs 1963 m. lapkričio mėn., aiškiai nepasisakė, kaip jie žiūri į "akcijos paktą", savo laiku sudarytą su komunistais. Ar tas akcijos paktas galioja ir dabar, kai Krikščionių Demokratų Partija vėl ruošiasi išeiti į kovą prieš komunizmą?

Skaitant Aldo Moro programinę kalbą, pasakytą gruodžio 12 d. parlamente, dviprasmiškumai pasilieka. Todėl seni Alcide De Gasperi bendradarbiai tą pačią dieną pareiškė, kad 32 krikščionių demokratų parlamentarai nedalyvaus nei programos diskusijose, nei balsavime. Jiems atrodo, kad Aldo Moro koalicija su kairiaisiais socialistais yra ne tik dviprasmiška, bet ir priešinga Krikščionių Demokratų Partjos principams bei įsipareigojimams prieš italų tautą. Tuo tarpu neaišku, kuriuo keliu pasuks tie 32 krikščionių demokratų parlamentarai: ar jie steigs savo partiją, ar, būdami opozicijoje, privers Aldo Moro ieškoti aiškesnės ir nedviprasmiškos linijos. Kaip ten bebūtų, ši koalicinė vyriausybė, netekusi 32 savųjų balsų, atsidurs silpnoje pozicijoje.

Toji pozicija yra silpna ir iš pačių socialistų pusės. Tą pačią gruodžio 12 d. radikalesni Nenni partijos elementai atsisakė klausyti daugumos nutarimo ir taip pat perėjo į opoziciją.

Sakoma, kad Aldo Moro, panašiai kaip De Gasperi, yra kompromiso meisteris. Galimas daiktas, kad jam pasiseks nugalėti abi opozicines sroves ir duoti Italijai stipresnę koalicinę vyriausybę. Jo darbo programa yra konkreti, reali ir aiški. Neaiškumas pasiliks komunistų atžvilgiu. Jei jam pasiseks atplėšti Nenni socialistus nuo komunistų, jis atliks didelį darbą. Jei jo laikysena komunistų atžvilgiu bus tokia neaiški, kaip jo programinė kalba, kažin kas bus tikrasis dabartinių kompromisų laimėtojas: Moro, Nenni ar Togliatti?

Dviprasmiškumas ir neaiškumas nėra būdingas tik Aldo Moro vyriausybei, bet beveik visam Italijos gyvenimui. Italijoje yra komunistų ir socialistų, taigi marksistų, lankančių bažnyčią. Nėra jokia paslaptis, kad daug fašistų, kitados dievinusių tautą ir tautos dvasią, po Antrojo Pasaulinio Karo sugužėjo į tarptautinio komunizmo eiles. Pats kairiųjų socialistų vadas Pietro Nenni, apleidęs kitados socialistu partiją, Bolonijoje įkūrė fašistų grupę (fascio), rodos, 1922 m., paskui vėl tapo socialistu, savo laiku gavo Stalino premiją, dabar bendradarbiauja su krikščionimis demokratais ir palaiko tamprius ryšius su Chruščiovo atspalvio komunistais. Italijoje yra dešiniųjų patriotų, laikančių Šveicarijos bankuose apie $400,000,000 vien dėl to, kad galėtų išvengti mokesčių valstybei. Yra uolių krikščionių demokratų, kurie prieš rinkimus tautai prižada viską, o po rinkimų į viską numoja ranka.

Bet yra žmonių su principais, su nugarkauliu, su garbe ir su aiškia kryptimi. Nemažai yra ir tokių, kurie, turėdami principus ir kryptį, gyvena praeitimi. Jie kartoja liberalizmo, marksizmo, klerikalizmo ar antiklerikalizmo frazes ir mano, kad gyvenimas stovi vietoje. Bet gyvenimas yra dinamiška srovė, ieškanti naujo turinio ir naujų formų. Viduramžiai buvo radę turinį, bet sustingo formose. Naujieji laikai, nusivylę individualizmu, racionalizmu ir liberalizmu, ieškojo išganymo kolektyvizme, tautoje, rasėje, klasėje.

Krikščionys demokratai brangindami Viduramžių turinį — Dievą, — mato, kad kiekviena vertybė turi savo vietą: ir Dievas, ir žmogus, ir žmonių bendruomenės. Jie ieško formos atiduoti kiekvienam tai, kas jam priklauso. Jie žino, kad, atmetus Dievo teises, kartu paneigiamos ir žmogaus teisės. Jie pripažįsta tik vieną absoliutų autoritetą: Dievą. Žmogaus ir bendruomenės autoritetas jiems yra tiek saistantis, kiek jis laikosi Dievo nustatytų ribų. Žmogaus ar bendruomenės laisvė, išėjusi iš teisės ir doros ribų, mažina kitų žmonių ar bendruomenių laisvę ir pažeidžia jų teisę.

Italijos krikščionys demokratai, pasirinkę savo obalsiu laisvę, ją pripažįsta visiems: ir koalicijos partijoms, ir opozicijai, ir tikinčiam, ir netikinčiajam; ir dešiniesiems, ir kairiesiems. Sąžinės ir nuomonės laisvė jiems yra pirmoji laisvė.

Pravesdami žemės reformą, keldami pramonę ir turizmą, tobulindami ir praplėsdami susisiekimo priemones ir duodami darbo visiems, jie užtikrina efektyvią laisvę ir ekonomijos srityje. "Privati nuosavybė", sakydavo De Gasperi, "yra laisvės kevalas." Sudarydami galimybę įsigyti privačią nuosavybę plačioms tautos masėms, jie tas mases išlaisvino ir iš dvarponių, ir iš pramoninkų, ir iš unijų, ir iš pačios valstybės. Italijoje niekuomet nebuvo plačiai pasklidusi privati nuosavybė, kaip dabar, valdant krikščionims demokratams.

Kiekviena krikščionių demokratų sudaryta vyriausybė reiškė didesnį ar mažesnį žingsnį į laisvę ir į medžiaginę tautos gerovę. Tuo pačiu keliu, kuriuo kadaise ėjo Sturzo ir De Gasperi, dabar eina ir Aldo Moro. Jo žingsnis gal nėra dar tvirtas, bet kryptis ta pati. Kad jis ieško bendrakeleivių kairiųjų socialistų tarpe, dėl to niekas negali jo peikti. Kad jam pasiseks sustabdyti didėjančią komunistų grėsmę, to dar negalima tvirtinti.

Rev. T. Krištanavičius, SJ

TRYS POPIEŽIAI APIE ATOMINIUS BANDYMUS IR GINKLUS *)

KAN. V. ZAKARAUSKAS

Atominė energija žmonijos gyvenime pradėjo naują epochą. Jos naudojimui laukas neapsakomai platus, neišskiriant nė vienos žmogaus gyvenimo srities. Žmogus, suskaldęs atomą, atsidūrė akivaizdoje nežinomos ir neapsakomai milžiniškos galybės. Tačiau šią milžinišką energijos galybę panaudojus žmonijos civilizacijai kelti, jos kultūrai ugdyti, ji susilauktų neapskaičiuojamų vertės rezultatų. Bet ir priešingai, žmogus niekšas šia energijos galybe galėtų dabartinę žmonių kultūrą dulkėmis ir pelenais paversti, įvykdyti masines žmonių žudynes. Vadinas, tokiu atveju visos žmonijos likimas atsidurtų dideliame pavojuje.

— Iš tikrųjų, stebėtina, — pareiškė popiežius Pijus XII savo kalboje 1943 m. vasario mėn. 21 d., minint septynerių metų sukaktį popiežiškos mokslo akademijos įsteigimo, — prieš mūsų akis atominiai bandymai atveria dar iki šiol nežinomą pasaulį, kuris mus stebina turtingumu, sudėtingumu, tikslingumu ir didybe, iš kurio reikia laukti ir technikoje grandiozinių padarinių...

Be abejo, kad atominės energijos atidengimas moksliniu požiūriu yra neapsakomai didelės reikšmės ir tai dėka žmogaus proto, kuris šią galybę įstengė gamtos pasaulyje atidengti. Popiežius Pijus XII atvirai pabrėžia žmogaus proto genijų, kurio dėka jis sugebėjo ištirti neorganinėje medžiagoje veikiančius gamtos įstatymus, kuriuos gali panaudoti savo interesams (1953 m. vas. mėn. 21 d.).

Šiandieną žmogus gali atominę energiją pagaminti, gali ją ir panaudoti savo reikalams taip, kaip jis panaudoja ir

---

* Tema aktuali, trims didiesiems sutarus kad ir nepilną atominių bandymų uždraudimą,

žmogaus veiksmus. Popiežius Pijus XII žino liūdnas daugiariopas pasėkmes, kurias iššaukia atominės energijos panaudojimas, nesilaikant moralės dėsnių, žino, kokią žmonijai baisią žalą gali atnešti.. Tat šioms liūdnoms pasekmėms išvengti popiežius Pijus skelbia direktyvas, kurios pagrįstos krikščioniškos moralės dėsniais, kurios tarnauja ne žmogaus sužlugdymui, bet ugdyti jo asmens kilnumui ir jo patobulinimui.

Savaime aišku, kad popiežiaus Pijaus XII skelbiamų direktyvų tikslas ne vien tik žmogaus asmuo, bet kartu ir apsauga tarptautinės gerovės, tautų saugumo ir taikos. Nesunku suprasti, kad visos popiežiaus skelbiamos direktyvos atominės energijos vartojimui bazuojasi šiais trimis pagrindiniais punktais: 1. nedaryti eksperimentinių atominių sprogdinimų; 2. negaminti atominių ginklų; 3. vykdyti efektyvią nusiginklavimo kontrolę.

1. Atominiai bandymai

Kas liečia atominius bandymus, popiežius Pijus XII kalba labai dideliu nuogastavimu, kadangi šitokių bandymų padariniai yra baisūs; tai liudija patirtis, mokslo daviniai. Jie liečia ne vien paskirus žmones, bet viso pasaulio žmoniją. Tat, savaime suprantama, kad tokie bandymai turi būti saistomi atsakomybės.

Jau 1953 m. vas. mėn. 21 d. popiežius Pijus XII, savo kalboje išaukštinęs žmogaus proto genijų, kuris pajėgė suskaldyti atomą, po to pabrėžia, kad būtų gera, kad šis atomo skaldymo procesas būtų vykdomas ne eksplozijos būdu, bet atliekamas tam tikrais saugiais cheminio proceso būdais. Reiškia, kad toji gaunamoji energija būtų pažabota ir tokiu būdu būtų išvengta baisių iš to kylančių padarinių ne tik bandymo vietoje, bet ir visoje mūsų planetoje.

Iš šių popiežiaus žodžių aišku, kad jis savęs nelaiko stabdytoju ar priešu tolimesnių tyrinėjimų atomo srityje. Jis neuždraudžia atominių bandymų, kurie padėtų geriau pažinti atominio mokslo gelmes. Tik primena kitas technikos priemones. Bet svarbu, kad ją naudodamas, nepažeistų moralės dėsnių, kurie, kaip žinome, saisto visus.

Svarbus reikalas atkreipti dėmesį, kad tokie tyrinėjimai neneštų žmonijai žalos. Todėl jis mokslininkams primena, kad, atominius bandymus darant, būtų imtasi visų atsargumo priemonių, kad jų padariniai nebūtų žmonijai kenksmingi. Reiškia, popiežius yra įsitikinęs, kad atominiai bandymai yra pavojingi, tik tam tikrais atvejais ir jie tokie bus visada, jei tokie eksperimentai bus daromi be tam tikrų saugių priemonių, kadangi kiekviena atominė ekspliozija padidina didesniu kiekiu jau anksčiau įvykdytų atominių ekspliozijų sukeltus radioaktyvius dulkių debesis. O šie pavojingi debesys, popiežiaus pareiškimu, laikui bėgant gali susikaupti atmosferoj į labai tirštą radioaktyvių dulkių sluoksnį, kurio žmogus neįstengs apvaldyti, o tai reikštų ne tik didelėms žmonių masėms mirtį, bet kartu ir visoms kitoms gyvosioms būtybėms (Kalėdinė kalba 1955 m. gruodžio mėn. 12 d.).

Bet atominiai bandymai, ir laboratorijose daromi, irgi yra saistomi etikos normų, kurios yra Dievo duotos, kurios saugo žmogaus asmens teises. Daromi tyrimai, tyrimų metodai ir pagaliau patys mokslininkai turi paklusti moralės normoms ir atsakomingumui.

Popiežius Pijus XII visu atvirumu pareiškė, kalbėdamas tarptautinės dokumentacijos, karo medicinos biūro dalyviams 1953 m. spalio mėn. 19 d., kad tyrinėjimai, naujų metodų ir biologinių bei cheminių priemonių panaudojimas masiniam sunaikinimui politinių, tautinių ar rasinių priešų, kaip lygiai eutanazija sužeistųjų, sužalotų, nepagydomų nors mokslas yra tam pajėgus padaryti, bet tai ne gydytojo, kariuomenės vado ar kurios nors tautos priemonė.

Į klausimą, ar yra leistina gautuosius davinius be jokių rezervų betkam atskleisti, popiežius atsakė, kad kartais reikia turėti "rezervų ir santūrumo", ypač jei žinoma, kad šie daviniai bus panaudoti moralės normų pažeidimui ir tuo būtų pakenkta bendram žmonijos labui. Ir kas liečia bandymus daviniams pasiekti, popiežius Pijus nusako tokį principą: "Ten, kur negalima atlikti bandymų, kurie negrėstų žmogaus gyvybei, tai toks eksperimentas tikslui pasiekti nėra pateisinamas.

2. *Atominiai ginklai*

Kas liečia atominės energijos panaudojimą kariniams tikslams, popiežius Pijus XII aiškiai ir išsamiai pasisako šitaip, kad prieš jo kaip Vyriausiojo krikščionių Tėvo ir Vyriausiojo Ganytojo akis iškyla pasibaisėtina pasaulio sunaikinimo scena. Jis mato neapsakomai klaikų vaizdą be skaičiaus užmuštųjų, sužeistųjų, suanglėjusių kūnų. Tai scena, sako popiežius, kurioje regime pasibaisėtiną reginį, tai padarinys tos panaudotosios galybės karo reikalams. Ištisi miestai, kurie kadaise buvo garsūs savo praeitimi, kuriuose žydėjo kultūra, kurie buvo turtingi menu, dabar sunaikinti, juos dengia dulkių debesys, kartu dengia nesuskaitomas žmonių aukas, kurių vieni yra sudegę, sužaloti, o likusieji gyvi mirties agonijoje skaudžiai vaitoja. O tikroji pabaisa, radioaktyvių dulkių debesys, kurie nebeleidžia šioms nelaimingoms aukoms suteikti pagalbos, kurios dar palikusios gyvos, bet kurioms neįmanoma suteikti gailestingumo patarnavimo ir dėlto jos yra pasmerktos neišvengiamai žūti. Tokių nelaimingų aukų dejonių šauksmai yra beatodairinis kaltinimas tų, kurie savo pamišimu panaudojo tokias priemones, kurios sukėlė tokią baisią katastrofą (1955 m. gruodž. mėn. 24 d.).

Toks griaudus popiežiaus pareiškimas dėl pasibaisėtinų atominių bombardavimų nėra fantazijos ar egzegeruotų jausmų padaras, bet kalba, kurią pagimdė tragiškoji patirtis, realioji tikrovė, kuri reiškėsi palyginant labai mažame maštabe ir kuri būtų nepalyginamai didesnė nelaimė šiandieniniame atominio karo atvejuje, kai būtų naudojami nauji ištobulinti ir galingesni atominiai ginklai, kurie iš tikrųjų atneštų ir daug didesnius sunaikinimo padarinius.

Šiai problemai išspręsti ir išvengti šiems baisiems padariniams popiežius temato vienintelę išeitį — sudaryti visuotiną atominių ginklų kontrolę. Tokia kontrolė turėtų suteikti garantiją, kad ji bus efektyvi. Pagal popiežiaus mintį šitokia kontrolė turėtų būti reali ir efektyvi, kuri tikrai įstengtų sustabdyti atominių ginklų gamybą. Efektingumui garantuoti Pijus XII reikalauja panaudoti tris priemones, kurios apsaugotų atominę energiją, kad negrėstų žmonijai

toks baisus pavojus. Todėl tam reikalui būtina: a) sustabdyti branduolinius bandymus ir ginklų gamybą, b) pasižadėti tokių ginklų nenaudoti karo metu ir c) visuotina ginklavimosi kontrolė. Ir kiek kartų popiežius prisimindavo atominės energijos naudojimą, tiek kartų vis pakartodavo šias tris sąlygas, kurios būtinos tarptautiniam susitarimui, kurių turi laikytis valstybių vyriausybės. Šių trijų minėtų sąlygų respektavimas bus kartu ir garantija užtikrinti tautoms laisvę ir saugumą.

3. Efektyvi ginklavimosi kontrolė

Garantija tautų laisvei yra kelias į taiką. Kai tautų laisvei ima grėsti pavojus, jos ima ginkluotis, o tai veda prie karo. Reiškia, kad kariaujančių valstybių santykiai nebuvo paremti lojalumu ir teisumu. Tos valstybės, kurios viena kitą kaltina padarius nusikaltimų, dažniausiai ima šaukti, kad viena iš jų jau ginkluojasi ir rengiasi agresijai. Bet taip yra tik dėl to, kad viena valstybė neturi pasitikėjimo kitai, o tas veda prie konfliktų ir pagaliau visa tai baigiasi karu.

Tokius diplomatinius, politinius nesusipratimus siūlo išsklaidyti taikiu abipusiu pastikėjimu ir kartu efektyvia ginklavimosi kontrole, kas vestų prie taikingo tautų sugyvenimo. Popiežius ragina visas pastangas sukaupti taikai išlaikyti, ne vien mažinant ginklavimosi, bet ir šiaip išlyginant taikiu būdu bet kokius kitus priešingumus, kurie veda prie ginkluoto konflikto. Šitokios preventyvinės pastangos turėtų būti valstybės vyrų visu išmintingumu ir atsargumu panaudotos (1955 m. gruodžio mėn. 24 d.). Popiežius Pijus XII tautų taikai išlaikyti nuolat primindavo, kad nusiginklavimui, sudarinėjimui tarptautinių sutarčių turėtų būti sudarytas tarptautinis organas, kuris kilusius tarpvalstybinius ginčus taikiomis priemonėmis spręstų. Popiežius Velykų kalboje 1954 m. pasižada: "Mes nesiliausime rūpintis, kad būtų laikomasi tų sutarimų, kurie tvarko atominio, biologinio ir cheminio karo priemones. Bet, kadagi tautų vadai susipras", tęsė toliau toje pačioje kalboje Velykose savo pareiškimą, "taika yra kuriama ne kruvinu, viską naikinančiu karu ar teroru, bet krikščioniškais pagrindais, meile, o ne prievarta

ir nepasitikėjimu vienų kitais." Pagaliau savo kalboje jis kreipiasi į viso pasaulio mokslininkus, sakydamas, jog reikia, kad ši iš medžiagos pagaminama energija būtų panaudota taikingiems tikslams, kad žmonės galėtų naudotis pigia energija, kad toji energija būtų prieinama visiems kraštams, ten, kur stoka tokios žaliavos ir darbo jėgos, kad tuo būdu visi kraštai galėtų pakelti į aukštesnį lygį medicinos, žemės ūkio ir viso krašto gerovę.

Popiežiaus Pijaus XII įpėdiniai

Popiežiaus Pijaus XII reikalavimų šį reikalą tvarkyti neatmetė ir popiežius Jonas XXIII. Šio popiežiaus kalbose Pijaus XII mintys yra nuolat kartojamos. Ir Jonas XXIII, ypač enciklikoje Pacem in Terris, reikalauja, kad kylantieji nesutarimai tautų tarpe būtų sprendžiami ne jėga, ne apgaule ir klasta, bet abipusiu įvertinimu kiekvienos šalies motyvų, brandžiu ir objektyviu padėties ištyrimu ir teisingu nuomonių skirtumų suderinimu.

Popiežius Jonas XXIII papeikia ginklavimosi lenktynes, kas sudaro karo pavojaus baimę. Primena atominius bandymus, kurie gali sudaryti fatališkų padarinių pačiai gyvybei žemėje. "Teisingumas, sveikas protas ir žmoniškumas spirginančiai reikalauja, kad baigtųsi ginklavimosi lenktynės. Atominiai ginklai turi būti uždrausti ir pasiekta progresyvaus nusiginklavimo su atitinkama kontrole... Santykiai tarp valstybių, kaip ir tarp pavienių asmenų, turi būti tvarkomi ne ginklų jėga, o proto šviesa, tiesos ir teisingumo taisyklėmis bei nuoširdžiu bendradarbiavimu". Tvarka tarp valstybių turi būti statoma ant nepajudinamos ir nepaliečiamos uolos moralinio įstatymo, paties Sutverėjo išryškinto prigimtyje ir Jo išrašyto žmonių širdyse raidėmis, kurios niekada negali būti ištrintos...

Ir dabartinis popiežius Povilas VI, sekdamas savo pirmataką Joną XXIII, kreipiasi į valstybių galvas, primindamas sąžinės ir atsakomybės reikšmę ir kartu primena ieškoti būdų, kaip sumažinti dabartinę politinę įtampą. Popiežius kalba apie "naują" ir "tikrą' taiką, ne apie tokią, apie kurią

(Nukelta į 61 pusl.)

RYŠKIEJI VEIDAI

JUOZAS KAIRYS

Juozas Kairys yra vilnietis. Gimė 1902 m. spalio 20 d. mažažemio ūkininko šeimoje.

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse baigė pradžios mokyklą ir būtų mokęsis toliau, bet karas sutrukdė. Dėlto mokytis vėl pradėjo tik po septynerių metų pertraukos.

Išlaikęs abitūros egzaminius, studijavo Vyt. Didž. Universitete. Baigė du fakultetu: Teol. Filos. fakulteto Filos. skyrių ir Teisių fak. Teisių skyrių.

Baigęs Teisių skyrių, atsidėjo daugiausia teisininko darbui. Tam tikslui Kauno Apyg. Teisme atliko nustatytą

dviejų metų praktiką ir išlaikė teisėjo egzaminą. Išlaikęs jį, teisėjavo Kaune ir Vilniuje.

Būdamas teisėju Vilniuje, lektoriavo vietos policijos mokykloje ir suaugusiems institute.

Dar mokiniu būdamas, įsijungė aktyviai į skautų, ateitininkų, Darbo Federacijos ir pavasarininkų gyvenimą. Su skautais nutraukė ryšį juos suvalstybinus.

Tremty irgi aktyviai dalyvauja lietuvių visuomeniniame bei politiniame darbe. Vienokias ar kitokias pareigas ėjo PL Vokietijos Krašto Bendruomenėje ir Vlike. Dabar yra Vliko Vykd. Tarybos narys.

Dalyvauja ir tarptautinėse organizacijose.

Spaudoje pradėjo bendradarbiauti dar būdamas mokiniu. Nenutraukia su ja ryšių ir iki dabar.

Rašė į Kaune ėjusį "Darbininką", "Teisę", "Draugą" ir į kitur.

Kartu su Teisių fak. prof. A. Tamošaičiu paruošė lietuvių kalba senausią pasaulio kodeksą — Hamurabio įstatymą, — kurį vėliau išleido Vyt. Didž. universitetas.

(Atkelta iš 59 pusl.)

daug kas kalba, bet kuri savyje slepia netikrumą ir saugumo stoką. Anot popiežiaus, nors ši įtampa dar nėra kruvinasis karas, bet nėra ir tikros taikos.

Tiesa, kad 'nauja' ir 'tikra' taika, kurią įsakmiai popiežius Povilas VI mini, negali, lyg koks stebuklas, atsirasti. Tam pirmiausia reikia, kad žmonių sąžinė turėtų lemiamos reikšmės privačiame, viešame ir politiniame gyvenime. Tat ir atominių bandymų, kad ir nevisiškas uždraudimas, nepadarys atoslūgio įtampoje, kurią šiandie iššaukia politikos priešingybės. Tačiau vis tik yra viltis, kad jau padaryta pradžia siekimo suteikti žmonijai saugumą nuo grėsmės, kurią kelia atominiai bandymai. Tokia sutartis, popiežiaus pareiškimu, yra vertinga moraliai ir psichologiškai, nes tai pradžia pastangų kurti naują ir tikrą taiką.

AMŽINYBĖ PAŠAUKĖ

A. A. DR. A. TRIMAKAS

Vasario 27 d. 6 val. ryto Brooklyne, N. Y., staiga mirė dr. Antanas Trimakas, Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto (Vliko) pirmininkas, ištikus jį širdies smūgiui.

Dr. Antanas Trimakas gimė 1902 metų birželio 19 d. Taupriuose, Lietuvoje. Teisės, ekonomikos ir politinius mokslus yra ėjęs Kauno, Lille ir Grenoble Prancūzijoje universitetuose, o taipgi Tarptautinės teisės akademijoje Hagoje, Olandijoje, ir Tarptautinių mokslų mokykloje Genevoje. Filosofijos daktaro laipsnį gavo 1930 m. Lille universitete.

Ateitininkų Federacijos narys nuo 1918 metų. Lietuvos Ūkininkų sąjungos narys nuo 1924 metų.

Lietuvos pasiuntinybės sekretorius Stockholme 1930 — 1935 m., Centrinio Europos skyriaus vedėjas Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje 1935 — 1938 m., Lietuvos pasiuntinybės patarėjas Varšuvoje 1938 — 1939 m., Lietuvos generalinis konsulas Vilniuje 1939 m.

Balfo įgaliotinis Europoje 1946 — 1947. Į Jungtines Amerikos valstybes atvyko 1947 m. spalio 24 d. ir profesoriavo Setton Hall universitete Newarke iki mirties.

Lietuvos Laisvės Komiteto (buv. Patariamosios Liet. Grupės prie Europos Laisvės komiteto) sekretorius nuo 1951 m. Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkas nuo 1957 metų.

"Gerovės" redaktorius 1924 — 1925 m. Periodikoje rašė teisės, ekonomikos ir politikos klausimais, ypač paskutiniu metu gindamas Lietuvos bylą, įrodinėdamas, kad Jungtinės Tautos privalo pagelbėti Lietuvai išsilaisvinti iš sovietinės okupacijos. A. a. dr. A. Trimakas yra atlikęs Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės reikalui daug reikšmingų žygių tiek Jungtinėse Amerikos Valstybėse, tiek kituose kraštuose.

Turėdamas jau tiek uždavinių ir darbo kitur, dr. A. Trimakas surado laiko darbui ir krikščionių demokratų eilėse. Lietuvių krikščionių demokratų visuose svarbesniuose pa-

sitarimuose ir suvažiavimuose buvo ne tik nuolatinis dalyvis, bet dažniausiai pranešėjas ar paskaitininkas. O ir tarptautiniuose krikščionių demokratų sąjūdžiuose jis gyvai reiškėsi. Nuo 1954 metų jis buvo Vidurio Europos krikščionių demokratų unijos (CDUCE) vykdomojo komiteto vicepirmininkas ir keliais atvejais šios unijos deleguotas atlikti svarbias misijas.

1956 metais kaip CDUCE atstovas lankėsi Pietų Amerikoje. Kelionės tikslas buvo užmegsti santykius su Pietų Amerikos krikščionimis demokratais, susipažinti su tų kraštų socialiniu bei politiniu gyvenimu ir gauti paramos pavergtųjų Europos kraštų laisvės kovoje. Ta proga jis aplankė Čilę, Argentiną, Urugvajų, Braziliją. Ten matėsi su tų kraštų prezidentais, ministeriais pirmininkais bei kitais aukštais pareigūnais.

1957 m. tos pat CDUCE dr. A. Trimakas buvo deleguotas į Pietų Ameriką antrą kartą — dalyvauti tarptautiniame krikščionių demokratų kongrese Sao Paulo. Po šio kongreso, kuriame išnaudojo visas progas kelti Lietuvos ir kitų pavergtųjų kraštų reikalus bei komunizmo pavojų laisvajam pasauliui, jis dar aplankė jau kaip Vliko pirmininkas visą eilę Pietų Amerikos kraštų — Braziliją, Argentiną, Čilę, Peru, Venecuelą ir Panamą.

A. A. VIKTORAS UŽUPIS

Paskutinę praėjusių metų dieną supiltas kapas Toronto lietuvių katalikų kapinėse — palaidotas a. a. Viktoras Užupis, miręs 1963 metų gruodžio mėn. 28 d. po sunkios operacijos beveik neatgavęs sąmonės. Visados rimtas, tačiau kiek besišypsantis, Viktoro veidas užmerkė akis amžinam poilsiui.

Liko našlė dr. Aldona Užupienė, sesers: K. Keblinskienė, Vt. Bublienė, M. Polteraitienė su šeimomis ir daugelis giminių.

* * *

Viktoras Užupis gimė 1908 metų gruodžio 15 dieną Švediškių km., Lukšių valsč., Šakių apskr. Augo Petro ir Onos Vailokaitytės Užupių vienuolikos vaikų šeimoje. Nors ir stambokas Zanavykijos ūkis, tačiau tokią didelę šeimą iš laikyti ir į mokslus leisti nebuvo lengva, o išleido į aukštuosius mokslus pusę savo vaikų. Viktoras mokėsi Šakių "Žiburio" gimnazijoje, kurią baigė 1927 metų pavasarį. Tų pačių metų rudenį pradėjo studijuoti teisę Vytauto Didžiojo universitete, kurį baigė 1933 metais.

Baigęs universitetą, teismo kandidato stažą atliko Kauno apygardos teisme ir, išlaikęs teisėjo egzaminius, teisėjo pareigas ėjo Kaišiadoryse ir Kaune. 1938-40 metais buvo apylinkės teisėju Želvoje ir Ukmergėje. 1941-44 metais gyveno Kaune ir vertėsi advokato praktika, būdamas ir Komunalinio banko juriskonsultu.

1944 metų vasarą su šeima pasitraukė į vakarus, kad išvengtų sovietų Rusijos bolševikinės prievartos, ir karą pragyveno Vokietijoje. Karo veiksmams pasibaigus, gyveno anglų okupuotoje zonoje Detmolde, kur Užupių šeima pergyveno pirmąjį didįjį savo skausmą, palaidodama vienintelę savo dukrelę Aldutę. 1949 metais emigravo Kanadon ir apsigyveno Toronte. Pragyvenimą sau ir šeimai uždirbo paprastu juodu darbu. O kai žmona gavo teisę verstis gydytojos praktika, ir jo gyvenimas pasidarė daug lengvesnis. Baigęs buhalterijos atitinkamus kursus, pastaruoju laiku vertėsi buhalterijos patarimais prekybos įmonėse.

* * *

A. a. Viktoras Užupis ateitininkas nuo pirmųjų gimnazijos klasių. Toks jis pasiliko visą savo gyvenimą. Ateitininkų šūkis "Viską atnaujinti Kristuje" jo buvo pilnai suprastas ir išgyventas. Tai buvo kelrodis jo šviesiame gyvenime. Jis buvo katalikas ne tik bažnyčioje, bet ir šeimoje, ir visuomenėje. Studijuodamas universitete, buvo studentų ateitininkų "Vytauto" klubo narys. "Vytauto" klubas buvo visuomenininkų korporacija. Tai buvo gera mokykla įgyti tiek teorinių, tiek ir praktinių žinių visuomeniniame darbe, nes nariams buvo įpareigota dirbti katalikų organizacijose. A. a. Viktoras Užupis visados buvo aktyvus klubo narys ir aktyvus visuomenininkas, jis uoliai veikė jaunimo lietuvių katalikų pavasarininkų organizacijoje.

Pradėjęs reikštis visuomeninėje veikloje Lietuvoje, visuomenininku buvo visą gyvenimą. Gyvendamas Vokietijoje, Detmolde buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus gen. įgaliotiniu britų zonai, dalyvaudamas plačiai lietuvių organizacinėje ir visuomeninėje veikloje (ateitininkuose, Lietuvių bendruomenėje ir kt.). Kanadoje visą laiką dalyvavo lietuvių, ypač katalikų, visuomeninėje veikloje. Jis buvo vienas iš "Tėviškės Žiburių" steigėjų ir jų leidėjo — Kanados Lietu-

VYTAUTAS ENDZIULAITIS

Praėjusių metų lapkričio mėnesį suėjo 70 metų nuo Vytauto Endziulaičio gimimo ir 45 metai nuo jo mirties. Tą, palyginti, labai trumpą savo gyvenimą V. Endziulaitis spėjo įamžinti nepaprastu savo veiklumu ir kova už krikščioniškuosius idealus. Kaip kovotojas, jis susiformavo, nepaprastai daug skaitydamas jam rūpimais klausimais ir siekdamas savo idealus įgyvendinti praktinėje veikloje. Jis anksti subrendo į veiklųjį kataliką, kurio veikla ir darbai nė kiek neatsiliko nuo jo įsitikinimų: kuo jis buvo įsitikinęs, tą be jokių kompromisų bei atidėliojimų jis vykdė gyvenime.

Dar besimokydamas Marijampolės gimnazijoje, V. Endziulaitis buvo vienas pirmųjų ateitininkų ir vienas "Atei-

---

vių Katalikų Kultūros Draugijos pirmininkas (1951), o vėliau jos kelių valdybų narys; 1961-63 metais "Paramos" kredito kooperatyvo valdybos narys; jis buvo Ateitininkų Federacijos garbės teismo narys, Lietuvių Bendruomenės Toronto apylinkės tarybos ir Kanados krašto tarybos narys ir jos garbės teismo pirmininkas, Prisikėlimo lietuvių parapijos komiteto pirmininkas, Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Toronto skyriaus pirmininkas ir kt.

* * *

Viktoras visados buvo gilaus ir nuoširdaus tikėjimo, kurį išpažino viešai, tačiau nesigirdamas ir nesidrovėdamas. Visas jo gyvenimas buvo giliai persisunkęs Dievo ir artimo meile. Jojo gerai pažinta ir išstudijuota socialinė katalikų doktrina padarė jį rimtu ir giliu visuomenininku. Visa tai ir dar jojo ramus ir lygus charakteris, visados lydimas linksmo ir švelnaus humoro, laimėjo jam daug draugų kaip asmeniškame gyvenime, taip ir visuomeniniame veikime. Visuomeninėje veikloje prievartos kitiems nevykdė, tačiau ir pats jos nemėgo, buvo kietas savo kat. principų gynėjas, kietas ne tik sau, bet to paties laukė ir iš kitų. Staigi ir netikėta jojo mirtis paliko didelę spragą lietuvių, ypač katalikų, visuomeninėje veikloje Toronte, kur jis reiškėsi labai sumaniai ir gyvai ir kur buvo abi savo pėdas stipriai įmynęs.

ANTANAS REPŠYS

ties" vadų ir kovotojų. Greta ateitininkų organizavimo ir jų pasaulėžiūrinio stiprinimo, jis dirbo katalikiškose organizacijose ir rūpinosi nelaimingais žmonėmis, kurie, jo nuomone, buvo reikalingi jo pagalbos. Studijuodamas gamtos mokslus Maskvoje, jis tų mokslų argumentais griovė ateistų bei liberalų priekaištus krikščionybei, moksliškai studijavo įvairius krikščionybės atžvilgius ir su apaštališka dvasia dirbo, stiprindamas moksleivių ir studentų ateitininkų krikščioniškuosius įsitikinimus; savo straipsniuose, paskaitose bei pokalbiuose visur leisdavosi į diskusijas tais klausimais, kuriuose daugiausia kyla abejojimų ir neaiškumų.

Laikydamas krikščioniškąją politinę veiklą viena iš svarbiausių ateitininkų veiklos sričių, po pirmosios Rusijos revoliucijos jis buvo vienas svarbiausių lietuvių krikščioniškosios demokratijos vadų ir kovotojų. Su savo draugais ateitininkais jis organizavo lietuvius tremtinius į krikščionių demokratų kuopas, ruošė juos kovoti dėl nepriklausomos Lietuvos, kovodamas prieš revoliucinių įtakų plitimą jų tarpe.

1918 m. pradžioje grįžęs į Lietuvą, jis organizavo darbininkus, kūrė krikščionių demokratų partijos kuopas ir Kaune dirbo Lietuvos valstybės atkūrimo darbą. Subūręs aplink save jaunų lietuvių katalikų kovotojų būrį, jis kovojo prieš komunistų griaunamąjį veikimą iš vidaus. Įvairiose Kauno miesto dalyse, jo apylinkėse ir kitose vietovėse jis suorganizavo krikščionių darbininkų kuopas, kurios vėliau buvo apjungtos į Darbo Federaciją. Greta politinio darbo jis rūpinosi ir bendrąja katalikų veikla, organizuodamas Katalikų Veikimo Centrą.

Dirbdamas iki visiško savęs pamiršimo, jis nepasirūpino savo sveikata. Jo chroniškas ausies uždegimas, gyvenant jam labai sunkiose sąlygose, perėjo į smegenų uždegimą, nuo kurio ir mirė. Su jo mirtimi Lietuvos krikščioniškoji demokratija neteko vieno pajėgiausių ir labai daug žadėjusių savo veikėjų bei vadų.

J. M..

ROBERT SCHUMAN

DR. V. LITAS

Robert Schuman, didelis Vakarų Europos politikas, mirė 1963 metų rugsėjo mėn. 4 d. prie Metzo.

Po Antrojo Pasaulinio karo Vakarų Europoje iškilo trys dideli vyrai — krikščionys demokratai — Konrad Adenauer, Alcide De Gasperi ir Robert Schuman. Dievas anksčiausiai pasišaukė Alcide De Gasperi. Amžinybė šiais metais pasiėmė Robert Schuman.

Robert Shuman yra Montaninės Unijos kūrėjas. Konrad Adenauer neteko didelio ir gero draugo. Robert Schumano mirties dieną Bonnos viešųjų pastatų vėliavos buvo nuleistos iki pusės stiebo. Mirtis labai sukrėtė Adenauerį. Žymūs šių laikų politikos vyrai iškėlė didelius Robert Schuman nuopelnus. Prezidentas Kennedy: Schumano pasiūlymas ir pastangos sukurti Europos Plieno ir Anglies Bendruomenę yra pradžia kelio į Europos vienybę. Prezidentas De Gaulle: Schuman paliko didelį Europos susivienijimo indėlį. Popiežius Paulius VI: Mes atsiminsime mirusįjį savo maldomis. Spaak, Belgijos Užsienio Reikalų ministeris: Schuman dėka Prancūzija suvaidino didelį vaidmenį Europos atstatyme. Couve de Murville, Prancūzijos Užsienių Reikalų ministeris: Prancūzija neteko Europos susivienijimo pionieriaus. Dr von Brentano, buvęs V. Vokietijos Užsienių Reikalų ministeris: Schuman pats įrašė savo vardą į istorijos knygą. Dr. Mende, Vokietijos Laisvųjų Demokratų Partijos pirmininkas: Schuman pagelbėjo Vokietijai sugrįžti lygiateisiu nariu į laisvų tautų tarpą.

Robert Schuman 1950 meų gegužės mėn. 9 d. pasiūlė Montaninės Unijos Planą. Šito plano tikslas: "Kruvini Europos tautų tarpusavio susirėmimai turi visiems laikams pasibaigti".

Tam tikri Vakarų Europos politikai pirmaisiais metais šitam planui nerodė didelio pasitikėjimo: Montaninė Unija gali įamžinti Vokietijos žemių suskaldymą ir Vidurio Europos tautų pavergimą.

Alcide De Gasperi, didžiausias pokarinių Italijos laikų politikas, kuriam šių laikų Italija neturi lygaus vyro, buvo trientinietis, studijavęs Wienoje ir iš karto savo tėvynę atstovavęs Wienos parlamente. Robert Schuman yra vokiškai kalbančios Lotaringijos ūkininko sūnus. Prieš atstovaudamas savo Lotaringijos kraštą Paryžiaus Parlamente, jis studijavo Bonnoje, Muenchene, Strassburge ir Sorbonne. Robert Schuman gerai susipažino su dviem europinėm kultūrom. Šitų vyrų veikla pasireiškė aukščiau nacionalizmo rėmų. Po Vokietijos sugiuvimo De Gasperi ir R. Schuman atliko istorinį darbą: šitie du vyrai iškėlė Vokietiją iš getto ir didžiausio nužeminimo. Prie šito darbo iš dalies juos paskatino komunizmo grėsmė. Vokietijos griuvimas sudarė komunizmo vakumą. Šitą vakumą užpildė Vokietijos prikėlimas, prie kurio prisidėjo De Gasperi, Robert Schuman, Winston Churchill ir žymesni Amerikos politikai. Prancūzija ir Vokietija yra Vakarų Europos nugarkaulis. Kitas didelis prancūzas, prisidėjęs prie Prancūzijos ir V. Vokietijos suartėjimo, yra Jean Monnet.

Montaninės Unijos Planas visų pirmiausia yra politinis. Ūkiniu požiūriu jis turi antraeilę rolę. Maskva tuo metu reikalavo Ruhro srities kontrolės. Montaninės Unijos Plano pirmiausia reikalavo Prancūzijos saugumas ir vokiečių teisė į Ruhro sritį. Be Montaninės Unijos rusų kariuomenė galėjo atsidurti prie Reino.

Konrad Adenauer labai dažnai mėgsta atsiminti 1950 metų Robert Schuman laiškus. Šitie laiškai, taip sako Adenaueris, pradėjo Vokietijos ir Prancūzijos suartėjimo kelią. Šitie laiškai pradėjo ir V. Europos susivienijimą. Montaninė Unija ir Europos Taryba, kurią taip pat pasiūlė Robert Schuman, tapo realybe. Bet Europos Gynybos Bendruomenė, kurią stengėsi įgyvendinti Schuman, vis dėlto nepavyko. Charles De Gaulle 1961 metais Schumanui pasakė: "Mes tęsim Jūsų darbą". Sunku pasakyti, ar šitie žodžiai Schumaną įtikino. Schumano partijos draugai nuo De Gaulle Europos politikos kiek nutolo.

Europos susivienijimas, Robert Schuman manymu, nėra įmanomas be Vokietijos žemių suvienijimo. "Dabartinė Vokietijos padėtis yra nepakenčiama", pasakė Schumanas, "bet

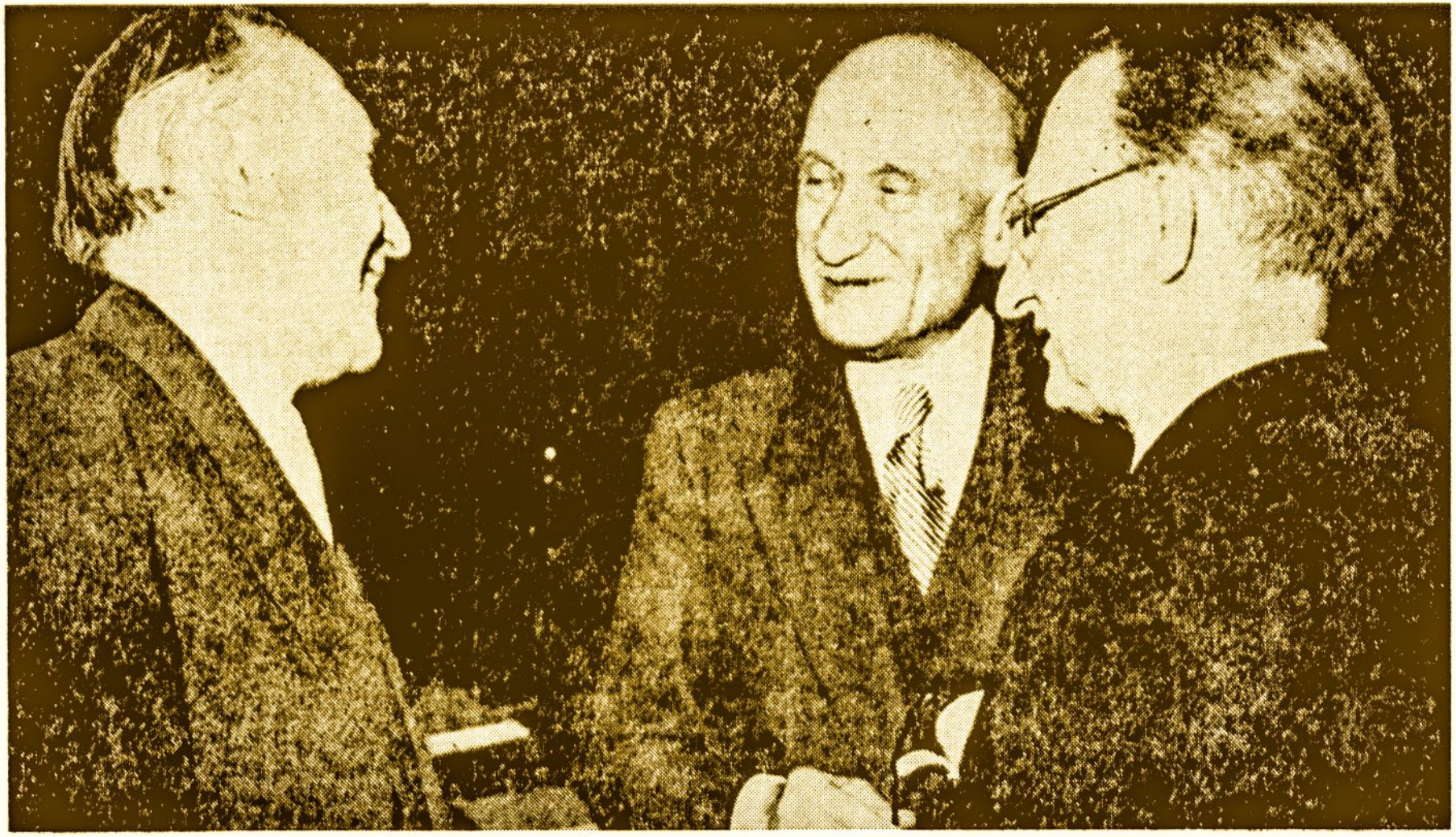

Trys didieji Europos vyrai: K. Adenauer, R. Schuman ir De Gasperi

aš tikiu, kad Vokietijos žemių suvienijimas įvyks taikingu būdu." Kitą kartą Schumanas pasakė: "Vokietijos ir Prancūzijos santykių klausimas yra išspręstas". Prie šito daug prisidėjo Robert Schuman.

Paskutiniais gyvenimo metais Schumaną slėgė liga ir vienatvė. 1961 metų sausio mėnesį Schumanas pasivaikščiojimo metu parkrito nuo širdies smūgio. Nelaimė įvyko netoli namų. Nė eiti, nė šaukti jis nepajėgė. Schumanas paliko gulėti visą naktį. Tik anksti rytą praeiviai jį surado ir nuvežė į ligoninę. Metzo gydytojai pasakė: "Tik stebuklu jis išliko gyvas".

Robert Schuman paskutinį kartą Europos Parlamente, Strasburge, dalyvavo 1961 metais. Parlamento pirmininkas šitaip pasakė: "Mes džiaugiamės, kad Jūs esate tarp mūsų. Sveikinam Jus 75 gimtadienio proga. Nauja Europa kyla daugiausia Jūsų dėka. Jūsų istoriniai darbai nepraras reikšmės su mūsų karta. Ateinančioms generacijoms bus žinoma, kad Europos susivienijimas prasideda Schumano vardu."

Liesas Schumanas pakilo iš vietos. Bet prie kalbėtojų stalo jis nėjo. Po valandos jo kėdė liko tuščia. Tik nedaug kas pastebėjo, kaip Schumanas, nepažvelgdamas nei į kairę, nei į dešinę, lėtai išėjo iš Europos Parlamento. Schumanas buvo Europos Parlamento Garbės Pirmininkas. Nuo šio posėdžio prasidėjo jo vienatvė. Schumanas rašė savo atsiminimus.

42 metus Robert Schuman Prancūzijos Nacionaliniame Susirinkime atstovavo Moselle departamentą. Po I Pasaulinio karo jis pradėjo daugiau domėtis užsienio politika.

Eurapos susivienijimo pradžia ir pagrindinės idėjos daugiausia yra Europos krikščionių demokratų nuopelnas. Krikščionys demokratai atidarė Europos susivienijimo duris. Krikščionys demokratai po II Pasaulinio karo sudarė politinio Europos gyvenimo nugarkaulį. Europos istorija niekada nepraeis tylomis pro Robert Schuman.

KASDIENYBĖS ĮVYKIAI

Sukaktuvinė Vliko sesija

Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto 1963 m. sesija įvyko lapkričio 23-24 dienomis New Yorke. Ši sesija buvo sukaktuvinė, nes 1963 m. sukako 20 metų, kai VLIKas susiorganizavo ir pradėjo kovą Lietuvai išlaisvinti.

Sesija prasidėjo gana liūdnoj nuotaikoj, nes tik dieną prieš tai Teksase buvo nužudytas prezidentas J. F. Kennedy. Tačiau į sesiją susirinko ne tik VLIKo nariai, bet ir gausus būrys kitų lietuvių, kurie gyvai domisi Lietuvos laisvinimo reikalais ir VLIKo veikla.

Pradėjus sesiją ir pagerbus nuo komunisto rankos žuvusį JAV prezidentą J. F. Kennedy, buvo išklausyti sveikinimai žodžiu ir paskaityti ne tik gausūs, bet didele dalimi ir reikšmingų institucijų bei atsakingose pareigose esančių asmenų atsiųsti sveikinimai raštu.

Po atidaromosios sesijos dalies dar buvo sudarytos komisijos ir pereita prie padėties apžvalgų bei diskusijų jose iškeltais klausimais.

Pagrindinį pranešimą padarė VLIKo pirmininkas dr. A. Trimakas, apžvelgdamas bendrąją politinę padėtį, rusifikaciją okupuotoj Lietuvoj, sovietinę priespaudą, VLIKo atliktuosius darbus, santykius su kitomis organizacijomis ir laukiančius darbus. Svarstydamas paliestuosius jo kalboje reikalus, dr. A. Trimakas priėjo šių išvadų: 1. VLIKo vedama Lietuvos laisvinimo akcija turėtų būti ryškiau suskirstyta į dvi dalis: a. į pagrindinius žygius ir b. į paruošiamuosius veiksmus; 2. Pagrindiniais žygiais turime reikalauti pasaulio sostinėse, Jungtinėse Tautose ir tarptautiniuose suvažiavimuose bei konferencijose, kad sovietai nedelsdami ir besąlygiškai pasitrauktų iš Lietuvos ir lietuvių tautai būtų grąžinta laisvo apsisprendimo teisė. Šiems žygiams reikalinga dokumentacija, ir Lietuvos žemių apimties studijos turi būti ruošiamos; 3. Paruošiamaisiais veiksmais turime daryti visa, kad tautai padėtume: a. atsipalaiduoti nuo Maskvos varžtų, b. atgauti pamintas žmogaus teises ir laisves, c. pagerinti pavergtųjų brolių būvį, d. sustiprinti jų atsparumą prieš rusifikaciją; 4. Ir toliau stiprinti VLIKo bendradarbiavimą su įvairiomis laisvųjų tautiečių politinėmis organizacijomis bei veiksniais Lietuvai laisvinti, o taip pat su PLB ir jos padaliniais įvairiuose kraštuose; 5. Kelti viešumon sovietinių agentų subversyvinę veiklą išeivijos tarpe ir įspėti visus vengti bet kokių santykių su pavergėjo tarnais Lietuvoje ar laisvajame pasaulyje ; 6. Išnaudoti galimai visus JAV ir kitų vakariečių politinius veiksmus Lietuvos laisvės reikalui; 7. Suintensyvinti informaciją apie Lietuvą laisvajame pasaulyje ir tuo užkirsti kelią tylos grėsmei, kuri užšaldytų Lietuvos laisvės bylą ilgiems laikams; 8. Sustiprinti VLIKo žygius Europoje, o ypatingai Prancūzijoje ir Vokietijoje. 9. Įsteigti VLIKo atstovybę prie Europos Tarybos Strasbourge; 10. Skatinti, šaukti lietuvių politines konferencijas įvairiuose kraštuose Lietuvos laisvės problemoms nagrinėti, išeivijai su jomis supažindinti, jai įtraukti į Lietuvos laisvės kovą ir laisvinimo žygiams derinti bei naujų imtis; 11. Tęsti konsolidacinius pasitarimus ligi visos gyvosios ir veiksmingos jėgos bus įjungtos į VLIKo darbus.

Po VLIKo pirmininko pranešimo

savo pranešimus padarė Vykdomoji Taryba (raštu), Konsolidacijos Komisija, Tautos Fondas ir Lietuvos Delegacija Pavergtųjų Europos Tautų Seime. Visuose šiuose pranešimuose buvo iškelta nemaža Lietuvos laisvinimo reikalu atliktų reikšmingų žygių. Ypač pažymėtinas Tautos Fondo darbas, nes jo telkiamos lėšos sudaro medžiaginę atramą visam VLIKo vykdomam Lietuvos laisvinimo darbui. Buvo pateikta Tautos Fondo apyskaita už laikotarpį nuo 1962 m. liepos 1 d. ligi 1963 m. birželio 30 d., iš kurios matyti, jog tame laikotarpyje Tautos Fondas sutelkė Lietuvos laisvinimo reikalams 39,364.44 dol. Iš leista per tą laikotarpį 29,965.03 dol. — 33% informaciniams leidiniams, 33% radijo stotims, 18% biurams išlaikyti ir 16% biurų bendradarbiams atlyginti.

Sesija specialiu posėdžiu paminėjo savo veiklos sukaktį. Šiame minėjime sesijos dalyviai turėjo progos išgirsti žodį dviejų svarbiausių VLIKo organizatorių — J. Audėno ir S. Lušio. Savo žodyje J. Audėnas apžvelgė VLIKo dvidešimties metų veiklą nuo jo susiorganizavimo vokiečių okupacijos metu Lietuvoje ligi šios dienos. Gi S. Lušys apžvelgė, kaip išeivija dalyvauja ir turėtų dalyvauti Lietuvos laisvinimo darbe.

Po šio posėdžio buvo pobūvis, kuriame dalyvavo gausus tuvos atstovu Vašingtone J. Kajeckų priekyje.

Rytojaus dienos posėdyje buvo išklausyti Finansų ir Revizijos komisijų pranešimai, patvirtinta pranešimai bei sąmatos ir priimta rezoliucijos. Savo priimtame žody visiems lietuviams ši VLIKo sesija pareiškė, jog lietuviai kovoj už savo krašto ir tautos laisvę nekapituliuos ir kovos ligi laimėjimo. Pabrėždama, jog kovos sąlygos ateity gali ir pasunkėti, sesija tačiau pažymėjo, jog VLIKas jau yra padaręs sprendimus Lietuvos laisvinimo darbui suintensyvinti ir kaip reaguoti į naujas kliūtis.

Sukaktuvinis leidinys

Sukakties proga buvo išleistas leidinys VLIKo dvidešimt metų kovai už Lietuvos laisvę apžvelgti — Twenty Years' Struggle for Freedom of Lithuania, redaguotas J. Audėno. Leidinys 149 psl. ir su Lietuvos žemėlapiu. Jame randame pasisakymus visų ligi šiol buvusių VLIKo pirmininkų S. Kairio, M. Krupavičiaus, J. Matulionio ir Dr. A. Trimako bei S. Lušio, J. Audėno, Dr. K. Šidlausko ir Dr. D. Krivicko straipsnius apie VLIKo įsikūrimą ir jo bei visos Lietuvos kovas prieš okupacijas ir priespaudą. Gale pridėta pagrindinių žinių apie Lietuvą pluoštas.

S. Kairys ir M. Krupavičius — VLIKo garbės pirmininkai

Minėdamas savo sukaktį, VLIKas negalėjo neprisiminti tų, kurie ir jam, ir visai tautai turi ypatingų nuopelnų. Pagerbdamas didelių nuopelnų tautai turinčius du pirmuosius savo pirmininkus inž. S. Kairį ir prel. M. Krupavičių šia proga VLIKas išrinko savo garbės pirmininkais.

VLIKo sukakties minėjimai lietuvių kolonijose

Po sukaktuvinės VLIKo sesijos jo sukaktis buvo plačiai paminėta ir lietuvių kolonijose JAV, Kanadoje ir kitur. JAV ypač plataus masto minėjimai buvo Philadelphijoje, Los Angeles, Baltimorėje, Detroite, Clevelande, Bostone, Chicagoje ir kitose didesnėse lietuvių kolonijose. Chicagoje minėjimas ypačiai paminėtinas tuo, kad jame VLIKą sudarančios grupės padarė specialius pareiškimus, kuriuose paryškino savo dabartines pažiūras Lietuvos vidaus santvarkos reikalu.

Per ryžtą į laisvę

20 metų kovos priekyje. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas susikūrė 1943 m. lapkričio pabaigoje. Tačiau jo formalus susikūrimas buvo tik atbaiga organizacinio tautos susiklausymo. Tautos laisvės kova prasidėjo tą minutę, kai pirmieji tankai riedėjo Lietuvos laukais. Laisvės netekimas sujungė visą tautą, kaip ji buvo sujungta anais Nepriklausomybės kovų metais. Į ją jungėsi visi sluogsniai, viso amžiaus lietuviai. Šio apsijungimo ir kovos priekyje atsistojo gaji ir veiksminga Aktyvistų Fronto organizacija. Prasidėjus rusų — vokiečių karui, tauta sukilo ir su Laikinąja Vyriausybe žengė į laisvę. Tačiau naujojo okupanto kėslai netrukus išaiškėjo. Jam nerūpėjo Lietuvos laisvė, bet jos pavergimas ir išnaudojimas. Laikinoji vyriausybė netrukus buvo jėga išvaikyta, ir tauta iš naujo pavergta. Tauta ir vėl stojo kovon. Tik dabar Aktyvistų Frontas buvo jau išsklidęs į atskirus sąjūdžius, tiesa, stiprius, bet jau be vieningos vadovybės. Sąlygos buvo pakitę, bet uždaviniai liko tie patys. Vienybės klausimas buvo ypatingai aktualus, tik jis sprendėsi pamažu ir sunkiai.

1942 m. pradžioje visai plačiai ir energingai kovai už laisvę vadovavo jau tik du organai: **Lietuvos Taryba** ir **Vyriausias Lietuvių Komitetas.** Nors abu organai veikė sumaniai ir energingai, tačiau ryšio tarp jų būta menko, o tas kliudė visuotinei kovai. Atsirado būtinas reikalas apsijungti, ir čia tauta ir jos vadai parodė turį politinio subrendimo ir aukos dvasios bei gilios tautinės meilės. Po ilgesnių derybų 1943 m. lapkričio gale kovai vadovauti stojo jau tik vienas vyriausias organas — **Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas.** Savo istoriniame 1944 m. vasario 16 d. atsišaukime "Į Lietuvių Tautą" jis nubrėžė savo kelius ir uždavinius. Tauta jį priėmė su džiaugsmu ir visuotiniu pasitikėjimu. Kova įžengė į naują fazę, tik laimėjimas nebuvo lemtas. Bolševikams nauju siaubu ir vergija siaubiantiems Lietuvą, jos ginti stojo su ginklu rankose tūkstančiai jos jaunųjų sūnų ir dukterų. VLIKas gi, jau karui pasibaigus, atsikūrė laisvuose Vakaruose, iš kur jis iki šios dienos vadovauja laisvojo pasaulio lietuvių nenuilstančiai kovai dėl tautos laisvės.

Tiktai eilėse tomų būtų galima išskaičiuoti, pavaizduoti ir įvertinti VLIKo darbus per pastaruosius 20 metų. Tebūna šiuo metu tik pastebėta, kad jis niekuomet neatsisakė nei sunkiausio darbo, nei mažiausios progos, nei didžiausios aukos vykdydamas tai, kam jį tauta pašaukė.

A. E.

Katalikų Federacijos Kongresas Chicagoje

Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Federacija yra viena seniausių lietuvių organizacijų. Jos iniciatyva buvo suorganizuotas Amerikos Lietuvių Taryba — ALTas ir Bendras Lietuvių Šalpos Fondas — BALFas. Įsisteigus tom dviem bendrinėms organizacijoms ir dar atsi-

radus Lietuvių Bendruomenei, Katalikų Federacija pasidarė daugiau katalikų akcijos koordinuotoja ir Amerikos katalikus atstovaujanti organizacija.

1963 m. lapkričio 29, 30 ir gruodžio 1 d. vyko Chicagoje, Jaunimo Centre, jos 37 kongresas. Katalikų Federacijos kongresai vyksta kas du metai. Šis kongresas buvo gausiai atstovaujamas ypač Chicagos lietuvių katalikų organizacijų.

Iš Federacijos valdybos pranešimų ir iš atstovų pastabų išryškėjo keli momentai, kurie yra skirtingi nuo paskutinių kongresų.

Išryškėjo Federacijos vaidmuo lietuviškos visuomenės konsolidavimo bare. Kaip visiems žinoma, po bendruomenininkų pastangų paskiram žygiui į Washingtoną ir po plačių komentarų spaudoje Amerikos Lietuvių Tarybai buvo daroma daug visokių priekaištų. Federacijos Valdyba su savo atstovais Amerikos Lietuvių Taryboje išėjo su savo projektu Amerikos Lietuvių Tarybai sustiprinti ir jos pajėgumui padidinti. Federacijos projektas buvo kitų grupių respektuotas, ir Taryba buvo praplėsta: šalia ideologinių grupių buvo įvesti nuostatai atidarą kelią ir kitoms centrinėms organizacijoms, ir buvo padidintas skaičius asmenų prezidiume iš 4 į 11. Įvykdžius tuos pakeitimus, ALTas sustiprėjo ir visuomenė liko konsoliduota, išskyrus mažas išimtis.

Kitas charakteringas momentas tai, kad Kongreso atstovai bandė išsiveržti iš Federacijos įprastinio darbo lauko: tai būtent, imtis visą katalikų gyvenimą apimančio darbo, net ir knygų leidimo. Atstovai, kėlę šios linkmės mintį, gal ir buvo teisūs ta prasmet, kad dabar Amerikos katalikai suka didelį bendro lietuvių gyvenimo ratą, bet ne savo vardu, o bendrinių organizacijų. Tos bendrinės organizacijos, pav., Lietuvių Bendruomenė, per savo kul tūros kongresą pasėjo geroką saują priekaištų katalikams (žiūr. Dr. J. Griniaus paskaitą), bet nieko kitoms grupėms. Reiškia gerai daro kitos grupės, kad neturėjo lietuviškų mokyklų, o blogi katalikai, kam jie organizavo. Juk su pagrindu šiandien klausia mūsų senieji ka talikai veikėjai, tai kur tos jūsų gerosios mokyklos, jeigu mūsų tokios išsigimusios.

Amerikos Lietuvių Federacijos Centro Valdybai vadovavo inž. Antanas Rudis, kuris, turėdamas gerus ryšius su Amerikos katalikų vadais, daug dėjo pastangų parodyti Amerikos katalikams Lietuvos katalikų kančias. Dėl Lietuvos katalikų persekiojimo buvo priimtos rezoliucijos Amerikos katalikų vyrų Federacijoje, ir kaip pasėka buvo įneštos dvi rezoliucijos Kongrese reikalaujančios religinės laisvės Lietuvos tikintiesiems.

Kongresas apžvelgė Lietuvos laisvinimo, krikščioniškųjų principų, lietuviškos parapijos, katalikų akcijos, lietuviško jaunimo auklėjimo, tikėjimo persekiojimo Lietuvoje, Šiluvos šventės įvedimo ir kitas problemas.

Kongresas išrinko dviem metams naują valdybą, kurios pirmininku yra energingas visuomenininkas Kazys Kleiva.

V. Šešuvis

Amerikos Lietuvių Romos Katalikų Federacijos problemos

"ALRKF vykdo Amerikos lietuviuose katalikiškąją akciją, kuri yra pasauliečių apaštalavimas Bažnyčios hierarchijos vadovybėje," sako organizacijos konstitucija. Kadangi ALRK Federacija apjungia katalikų draugijas, brolijas, klubus, susivienijimus, sąjungas ir kt., todėl jos uždaviniai yra platūs: derinti ALRK Federacijai priklausančių organizacijų veikimą; organizuoti akcijos kursus, kongresus, jaunimo sporto šventes, stovyklas; leisti įvairius leidinius: steigti bei remti kultūros, meno įstaigas; kelti katalikų solidarios veiklos dvasią; atstovauti katalikus bendriniuose, Amerikos ir tarptautiniuose junginiuose ir kovoti už Lietuvos laisvę; ugdyti ALRK Federacijos organizaciją, steigti skyrius, apskričius ir t.t.

Katalikų Bažnyčiai naujai formuluojant pasauliečių apaštalavimo uždavinius, lietuvių tautos likimo kovai sunkėjant ir gyvenimui statant naujus reikalavimus, ALRK Federacijai atėjo persilaužimo laikotarpis. Už veiklos uždavinių perplanavimą, už sustiprintą katalikų veikimą, už organizacijos pritaikymą gyvenimui pasisakė ir paskutinis ALRK Federacijos kongresas, įvykęs 1963 m. lapkr. 29-30 ir gruodžio 1 d., Chicagoje, Ill. Pranešėjai, paskaitininkai K. Kleiva, dr. A. Liulevičius, P Maldeikis, prof. J. Zvetina savo mintis vedė išeidami iš Bažnyčios, tautos likimo ir Federacijos naujai pastatomų uždavinių.

ALRK Federacijos kongrese išrinkta šios sudėties Valdyba: pirm. K. Kleiva, dvasios vad. prel. Ig. Albavičius, vicepirmininkai kun. A. Stašys ir dr. A. Damušis, sekr. J. Švedas, ryšių direkt. inž. A. Rudis, jaunimo direkt. Vl. Šoliūnas, iždo. Br. Polikaitis, rašt. O. Ivinskaitė, iždo globėjai L. Šimutis ir dr. Vl. Šimaitis. Kaip patyrėme iš informacijos spaudoje apie šios ALRKF Valdybos veiklos planavimo posėdį, veikla pirmoj eilėj sustatoma iš dešimties punktų, liečiančių ryšių sustiprinimą, organizacijos tinklo išplėtimą, jaunimo įjungimą, informacijos išvystymą, kat akcijos fondo organizavimą, Tarybos sušaukimą, studijas. Reikia sveikinti linkmę visus katalikus įtraukiant į Federacijos veiklą.

Ant. Rust.

REZOLIUCIJOS,

priimtos Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Federacijos Kongrese 1963 m. lapkričio 29, 30 ir gruodžio 1 d.

I

Lietuvos laisvinimas

Asmens ir tautų laisvės bei laisvo tautų apsisprendimo principai, būdami bendri visiems žmonėms ir visoms tautoms, sudaro valstybių sukūrimo pagrindą. Tais principais remdamasi lietuvių tauta 1918 m. vasario 16 d. Liet. Tarybos nutarimu Vilniuje paskelbė savo valstybinę nepriklausomybę. Sovietų Rusija, vykdydama saptus susitarimus su Hitlerio Vokietija, okupavo Lietuvą ir jėga bei smurtu sutrypė

šiuos tautų laisvo apsisprendimo principus, kuriuos ji pati anksčiau pasirašytose sutartyse buvo akcentavusi ir pasižadėjusi vykdyti.

Todėl mes, giliai išpažindami anuos laisvo apsisprendimo principus ir tikėdami jų pastovumu bei trokšdami Lietuvai laisvės, kviečiame visus Katalikų Federacijos narius ir visus lietuvius burtis draugėn ir visais galimais būdais remti Lietuvos iš Sovietų Rusijos okupacijos išlaisvinimo darbą.

II

Krikščioniškieji principai

Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Federacija, būdama katalikų akcijos narys ir savo veiklą grįsdama nekintamais krikščionybės principais, turi būti nepalenkiama šių laikų liberaline dvasia persunktoj aplinkoj. Nors savo veikloje, susidūrusi su liberalinės dvasios žmonėmis, ji turi sutikti su krikščiška meile, bet negali daryti jokių nuolaidų krikščioniškųjų principų sąskaiton. Tačiau, kadangi gyvenimo praktikoje jau ir katalikų tarpe pastebima prasilenkimų su šiais principais, šis kongresas prašo Centro Valdybos ateityje labiau pabrėžti aiškesnį šių principų laikymąsi tiek privačiame katalikų gyvenime, tiek ir visuomeninėje veikloje.

III

Lietuviškos parapijos

Reikšdami nuoširdų dėkingumą lietuviškų parapijų vadovams už praeityje dėtas dideles pastangas lietuvių auklėjimui krikščioniškoje ir tautinėje dvasioje, vertindami žymią parapijų duoklę, atiduotą lietuvių katalikų veiklai ir jų subūrimui vienon tautinėn šeimon, šio kongreso dalyviai ypatingai skatina ir dabar visus lietuvius katalikus jungtis į lietuviškas parapijas, aktyviai dalyvauti parapijiniuose komitetuose, pagelbėti parapijoms priklausančių organizacijų veikloje ir ryžtingiau siekti krikščioniško gyvenimo atnaujinimo bei lietuvybės ugdymo pačiose parapijose ir jaunojoje lietuvių kartoje.

IV

Katalikiškoji akcija

Kadangi parapija yra sėkmingiausia aplinka reikštis katalikiškoje akcijoje, kongresas skatina lietuvius katalikus aktyviai jungtis į visas veiklos apraiškas lietuviškose parapijose ir per katalikiškas ideologines bei visuomenines organizacijas daugiau apaštalauti visuomenėje ir savo aplinkoje, ypač savo gyvenimu rodant ir aktyviai skleidžiant katalikiškas idėjas, patiems ir per savo šeimas išryškinant krikščionišką supratimą bei toleranciją, palaikant krikščioniškus lietuviškus papročius, efektyviai prisidedant prie pagalbos teikimo artimui ir keliant bei ugdant viešąją dorovę.

V

Lietuviško jaunimo auklėjimas

Kadangi, gyvenant svetimųjų tarpe, jaučiama, ypač jaunimui, didelė svetimos aplinkos įtaka, kongresas prašo Centro valdybos ir visų Katalikų Federacijai priklausančių organizacijų kreipti dėmesį į tas institucijas, kurios padeda tėvams jaunimą suburti tarpusavy ir jį tautiškai labiau įsąmoninti: a) raginti lietuvius tėvus, nuolat primenant jų pagrindines pareigas — išmokyti savo vaikus namuose lietuvių kalbos, kad jie šeimoje ir savųjų tarpe kalbėtų tik lietuviškai: savo vaikus pagal galimybes leisti į parapijines mokyklas bei lituanistines klases ir budėti, kad programa būtų tinkamai išeinama; c) nesant lituanistinių klasių, dėti pastangas jas įsteigti ir išlaikyti; d) aukštesniosios mokyklos mokinius leisti į lituanistines mokyklas arba surengti bent privačius kursus ir sekti, kad jie atitinkamą kursą tinkamai išeitų; e) kiekvieną lietuvių vaiką jau nuo pradžios mokyklos įjungti į kurią nors lietuvišką organizaciją, kaip sporto klubą, tautinių šokių ansamblį, chorą ir pan.; f) kadangi lietuvių parapijų

pradžios mokyklos yra vienintelės institucijos, kurios pastoviai susitelkia dideli būriai lietuvių mokinių, dėti visas pastangas juos apjungti tarpusavy tautine dvasia, turtinančia organizuotą jaunimo veiklą ir patį lietuvišką jaunimą.

VI

Tikėjimo persekiojimas okupuotoje Lietuvoje

Kongresas siūlo Katalikų Federacijos Centro Valdybai atkreipti ypatingą dėmesį į religijos persekiojimą pavergtoje Lietuvoje ir į okupanto pastangas išrauti tikėjimą iš lietuvių tautos. Centro Valdyba įpareigojama parengti ir išsiuntinėti specialų šiuo klausimu informacinį atsišaukimą atitinkamiems žmonėms bei institucijoms arba tam reikalui paskirti komisiją, kuri pagrindinai išstudijuotų ir surastų būdus esamomis sąlygomis pasipriešinti nureliginimo pastangoms okupuotoje Lietuvoje.

VII

Šiluvos šventės įvedimas

Dievo Motinos apsireiškimas Lietuvoje yra tapęs religine ir tautine švente, stiprinančia lietuvių katalikų dvasią ir atsparumą prieš nureligėjimą ir modernizmo apraiškas. Todėl kongresas ragina visus Katalikų Federacijos skyrius, susitarus su vietos klebonais, įsivesti Šiluvos šventės minėjimą visur, kur tik galima ir jos iškilmingu šventimu gaivinti lietuvių katalikų ryžtingumą katalikiškoje akcijoje. Taip pat kongresas skatina visus lietuvius savo aukomis remti Šiluvos šventovės statymą Washingtone.

.....

Ištrauka iš kan. V. Zakarausko pamokslo, pasakyto 1964 m. Vasario 16 Šventės poga

Šiandie mes daug švenčiame, daug visokių minėjimų turime. Gal kartais ir per daug! Sukaktys, jubiliejai, kieno nors veiklos dvidešimtmečiai, dešimtmečiai ir net gi penkmečiai, lyg būtų didelis nuopelnas savo profesijoje dirbti ar pasirinktoje organizacijoje priklausyti. O tų beveik kasdieninių minėjimų jūroje gal paskandiname ir tikrai vertas tautos laisvės kovai progas. Šiandie Bažn. gyvenime vyksta neeilinis įvykis. Viso pasaulio spauda skelbia ilgiausius pranešimus iš Visuotino Bažnyčios sus-mo. Šimtai milijonų pavergtųjų, o jų tarpe ir mūsų brolai ir sesės, laukia, ką Susirinkimo tėvai pasakys apie komunizmo vergiją, tikinčiųjų kančias, kurios yra daug žiauresnės negu Nerono laikais... Maskva visas pastangas deda, kad šis klausimas Susirinkime nebūt iškeltas. Pavergtieji negali šaukti pagalbos. Bet ką mes darome? Ką daro mūsų lietuviški laikraščiai? Ar mes laisvieji keliame balsą, ar mes beldžiamės į Visuotino Susirinkimo duris, šaukdami: "Nepamirškite mūsų kryžiuojamos katalikiškos tautos, gelbėkite krikščionišką kultūrą". Kodėl mes tylime tada, kai Maskva vienus mūsų vyskupus nukankino kalėjimuose ir kacetuose, o kitus uždariusi į kalėjimus neišleidžia jiems vykti į Visuotiną Bažnyčios susirinkimą ir atstovauti katalikiškai lietuvių tautai. Užuot vyskupų jie atvežė enkavedistų lydimus kunigus, kurie laisvam pasauliui kalbėtų, kad Lietuvoje yra religinė laisvė, kad žmonės dar bažnyčiose meldžiasi...

Prieš penkis šimtus su viršum metų, apaštalavimo priedanga Lietuvą niokojo, jos gyventojus žudė vokiečių Ordenas. Tada Vytautas

Didysis siuntė žemaičių bajorus į Alpių papėdėje Konstancoje vykstantį Visuotiną Bažnyčios susirinkimą, kuris turėjo paskelbti visam krikščioniškam pasauliui, kad Ordenui rūpi ne krikščionybė, bet Lietuvos žemės, jos gyventojų išnaikinimas. Gražu, kad Liet. Bendruom. praeitą vasarą suorganizavo daugiau šimto lietuvių kelionę iš Amerikos į Europą. Kodėl gi nebūt galima šimtą su viršum delegatų pasiųsti Romon, kurie laisvam pasauliui skelbtų, kad laisvieji lietuviai beldžiasi į Visuotino Bažnyčios susirinkimo duris, prašydami gelbėti ne tik pavergtą Lietuvos Bažnyčią, bet gelbėti visus Maskvos terorizuojamus tikinčiuosius. Ar šitokia mūsų kelionė ne daugiau išgarsintų pavergtą Lietuvą, negu mūsų rengiami Naujų Metų sutikimai liuksusiniuose restoranuose? Ar šitokia kelionė nebūt įrašyta į mūsų tautos kovos už laisvę istorijos lapus aukso raidėmis; taip kaip tie Vytauto bajorai, tuomet keliavę tūkstančius mylių iš Lietuvos į Konstancą. Kiek tūkstančių dolerių mes tam tikslui turėtume, jei mūsų didžiųjų kolonijų lietuviai Naujųjų Metų sutikimo proga paaukotų pinigų sumas, kurios išleidžiamos šampano bonkoms nupirkti...

Ketvirtas Pasaulinis Krikščionių Demokratų Kongresas

Rugsėjo 26-29 d. Strasbourge, Prancūzijoje, įvyko IV-as Pasaulinis Krikščionių Demokratų Kongresas. Kongresą organizavo trys tarptautinės krikščionių demokratų organizacijos: Nouvelles Equipes Internationales (NEI) — Europos laisvųjų kraštų k. d.; Organizocion Democratica Cristiana de America (ODCA) — Pietų Amerikos k. d.; Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE) — Vidurio Europos pavergtųjų tautų k. d.

Kongrese dalyvavo iš 42 Europos, Pietų Amerikos ir Afrikos krikščionių demokratų partijų apie 250 atstovų.

Belgijos Ministeris Pirmininkas ir NEI Pirmininkas Theo Lefevre kongresui pirmininkavo.

Padaryti trys pagrindiniai pranešimai:

Jean Seitlinger (prancūzas) — NEI Generalinis Sekretorius: "Europa ir jos solidarumas atsilikusių kraštų atžvilgiu".

Tomas Reyes Vicuna (čilietis) — ODCA Generalinis Sekretorius: "Politinė padėtis Pietų Amerikoje".

Konrad Sieniewicz (lenkas) — CDUCE Generalinis Sekretorius: "Universalinė žmogaus teisių deklaracija ir jos vykdymas.'

Kongrese dalyvavo visa eilė žymių asmenų iš daugelio kraštų. Be jau išvardintų, pažymėtini: Rheinlando — Westfalijos ministeris pirmininkas F. Meyers, Čilės senatorius E. Frei, Vakarų Vokietijos Bundestago CDU frakcijos pirmininkas Von Brentano, CDU gen sekretorius K. Kraske, buvęs NEI pirmininkas, Belgijos valstybės ministeris de Schryver', Pierre Pflimlin — dabartinis Strasbourgo burmistras, Europos patariamosios asamblejos pirmininkas, buvęs Prancūzijos ministeris pirmininkas ir daug kitų.

P. Pflimlin ir de Schryver savo kalbose šiltai priminė Europos pavergtąsias tautas, pareikšdami, kad k. d. yra pareiga padėti atstatyti pavergtųjų tautų laisvę.

Lietuvos krikščionims demokratams kongrese atstovavo jų atstovas ir NEI lietuvių grupės pirmininkas Paryžiuje p. Eduardas Turauskas.

P. V.

Lietuvių Bendruomenės principai ir gyvenimas

Kuriant L. Bendruomenę, buvo siekiama įgyvendinti du principai: 1) ji turėjo būti visus lietuvius apimanti lietuvybės išlaikymu besirūpinanti institucija ir 2) ji turėjo būti organizuota nepartiniais pagrindais. Abu principai atrodė teisingi ir siektini visomis priemonėmis įgyvendinti. Bet praktiškai jų įgyvendinimą iš šalies veikė įvairios jėgos, ir mes šiandieną dar negalėtume tvirtinti, kad per kelioliką jos veiklos metų bent vienas tų principų būtų buvęs įgyvendintas. Ir jos reikalai net ir neina ta kryptimi, kad jie būtų įgyvendinti. Jei tremtinių stovyklose Vokietijoje B-nei priklausė didelė dauguma lietuvių, tai išeivijos sąlygomis Amerikoje jai priklauso jau daug mažesnė tremtinių dalis. Ir labai apgailestaujant tokią padėtį, vis tik tenka konstatuoti, kad savo apimties atžvilgiu ji nedaug tepažengia pirmyn ir kad jos aktualumas išeivių tarpe nedidėja, jos susirinkimais mažai tesidomima, dėl ko ir maža grupė, siekdama B-nei svetimų tikslų ir tam pasiruošusi, bet kurios apylinkės susirinkime gali ją paimti "į savo rankas".

Dar labiau reikalai nepavyko su B-nės nepolitiškumu. Tuo atžvilgiu jai nepasisekė jau iš pat pradžios. Ir Vokietijoje B-nės suvažiavimuose jos vyriausias komitetas buvo sudaromas sroviniu pagrindu, prieš rinkimus pasitarimuose nustatant, kiek kuriai srovei turi tekti to komiteto narių ir kas turėtų būti išrinkti.

Ta padėtis persidavė ir atkuriant B-nę Amerikoje. Ypač tą jos sroviškumo atžvilgį sustiprino dviejų politinių grupių pasitraukimas iš Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ir jų pastangos savo partiškai politinę įtaką bei jėgą plėsti per Bendruomenę. Kai kitos politinės srovės savo pastangas buvo nukreipę į Lietuvos laisvinimo darbą VLIKe, šios dvi srovės savo veiklos pastangas sukoncentravo B-je, ir jų koalicija tikrai paėmė ją į savo rankas, išplėsdami joje ir savo srovinę įtaką. Tik nuo 1962 m. ta koalicija yra subraškėjusi, ir srovinių įtakų santykis B-nėje yra vėl pakitęs. Anksčiau buvęs glaudus tautininkų ir frontininkų solidarumas, atrodo, bus jau atšalęs, nes tautininkai yra jau pasijutę pakankamai stiprūs, frontininkų talkos nebereikalingi ir jau nebelinkę su jais dalintis savo įtaka visuomenėje. Jie yra paėmę į savo rankas arti pusės ALB narių apimančios Čikagos apygardos valdybą (7 iš 9), ALB Tarybos prezidiumą (3 iš 4), laimėję PLB rinkimus (4 iš 5), vadovauja PLB kultūros tarybai, švietimui ir kitose srityse, palikdami frontininkams tik pagelbinį vaidmenį. Tačiau ir toks vienos srovės įsivyravimas ne tik nesumažina, bet dar labiau sustiprina partinio elemento įsigalėjimą

Iškeliant B-nės srovinį charakterį, nors ir nedarant iš to didelės tragedijos, vis tik negalime užmerkti akių prieš faktą, kad ji yra nuėjusi kiek kitu keliu, negu reikalauja jos paskirtis. Gal būtų ne dėkingas uždavinys tvirtinti, kad organizuota ir laisva visuomenė gali visiškai išvengti bet kurių srovinių įtakų. Bet lygiai negali mus džiuginti faktai, kai politinių srovių biuleteniuose iš jų centrų duodami nurodymai "saviesiems" arba "bičiuliams" paimti B-nės organus į savo rankas, kai prieš rinkimus atskirų srovių skleidžiamos proklamacijos, agituojančios balsuoti už savo kandidatus, ir kai, ateidami į apylinkių ir apygardų valdybų rinkimus, rinkikai gauna į rankas lapelius su pavardėmis ku-

rios nors vienos srovės asmenų, kurie turės sudaryti valdybas.

Per B-nę besireiškiančios politinės įtakos turi kitokį pobūdį, negu politiniuose laisvinimo veiksniuose. Ir tas partiškai politinis trynimasis "nepolitinėje" B-nėje iš esmės yra daug stipresnis negu politiniuose Lietuvos laisvinimo veiksniuose — VLIKe ir ALTe. Jei politiniuose veiksniuose atvirai kalbama politinių grupių vardu, visos politinės grupės kviečiamos į vieningą darbą ir siekiama jas visas apjungti kovai dėl Lietuvos, tai B-nėje, kurioje formaliai nepripažįstama partiškumo, partinė dvasia ir partinė "aritmetika" veikia žymiai nepalankiau, nes čia įsivyravusios srovės jau nesiekia visa vieningai apjungti, bet imti viską į savo rankas ir kitus iš jos darbo išjungti.

Nors kai kas kartais įtikinėja, kad sroviškumas yra visur naudingas, nes tarpusavio rungtyniavimas įneša gyvumo ir išjudina didesnę veiklą, B-nėje jo vaidmens negalima taip įvertinti, nes jis dažnai kenkia jos darbui. Besistengiant visur įstatyti savus žmones, tiems "saviesiems" neretai pavedamos funkcijos, kurioms "nesavųjų tarpe yra daug kompetentingesnių žmonių. O jei kurį darbą dirba ne "savieji", tai tada, prisibijant anų įtakos didėjimo, jie reikale neparemiami, jų darbas banalinamas, prilaikomas. Aiškiausias to pavyzdys yra II Kultūros kongreso ruošimas. Jam paruošti buvo PLB, ALB ir KLB valdybų paskirta komisija. Bet kadangi toje komisijoje nevyravo "savieji", jos darbas nesulaukė didelės anų valdybų paramos. Atsakingų organų rezervuotai nepalanki laikysena apsunkino komisijos darbą ir mažino paties kongreso pasisekimą. Komisija pasijuto patekusi į politinių srovių kryžminę ugnį ir pastatyta prieš labai sunkų uždavinį, kai, artėjant kongresui, ją paskyrusių valdybų konferencija Toronte viešai paskelbė kongreso ruošimo darbą kompromituojančias rezoliucijas ir kai ALB centro valdyba atšaukė iš komisijos atstovą, kartu laikraščiuose paskelbdama savo atsiribojimą nuo kongreso komisijos darbų. Nors dėl to komisija savo darbo nemetė, ir kongresas buvo laikomas gerai pasisekusiu, vis tiek negalima laikyti, kad tokie reiškiniai atitinka B-nės nepolitiškumo principus ir kad jie teigiamai prisidėtų prie jos pagrindinių uždavinių realizavimo.

M. G.

Konkordatas Maskvos supratimu

Tuo laiku, kai Kremlius deda pastangas užmegsti artimesnį ryšį su Vatikanu, "Diplomatinio žodyno" antrame tome, neseniai išleistame Maskvoje, tarp kitų įvairių terminų aiškinimo, taip pat išaiškinta ir ką reiškia "konkordatas". Aiškinama taip: tai yra valstybės valdžios sutartis, padaryta su Romos popiežiumi. Šitokia sutartis sustiprina valstybėje katalikų Bažnyčios būklę ir jos privilegijas. Visi konkordatai, kurie buvo valdžios sudaryti, praktiškai tarnavo paremti ir sustiprinti reakcionieriškai, liaudžiai priešingai valdžiai. Konkordato esmei priklauso Bažnyčios reikalavimas iš valstybės sau subvencijos, pripažinimo religijos dėstymo mokyklose, pripažinimo vyskupams teisių į nuosavybę ir privilegijų Bažnyčiai ir dvasiškijai.

SOCIALISTINIO INTERNACIONALO KITIMAS

"Alternatyva prieš komunistinę diktatūrą yra laisvas socializmas". Šitas socialistinio internacionalo įsitikinimas neturi rimto pagrindo. Tarp pretenzijų ir realybės yra didelis atstumas. Jungtinės Amerikos Valstybės ir Sovietų Sąjunga, du pasaulinės politikos centrai, laisvo socializmo nepriima. Laisvas socializmas Amerikai yra svetima doktrina. Komunistinis blokas socializmą laiko klaidingu mokslu ir jam skelbia griežtą kovą. Socializmo centras yra laisva Vakarų Europa. Bet Europos socializmas yra nustumtas į defensyvinę padėtį. Didžiosios Britanijos Labour Party ir Vakarų Vokietijos socialdemokratai eilę metų laukia perimti valdžią. Prancūzijos socialistų partija beveik visai prarado politinę rolę.

Socialistinio Internacionalo viltis yra užeuropiniai kraštai be ūkinio ir kultūrinio išsivystymo. Bet šitų kraštų socialistų galvosena yra visai kita. Pietų Amerikos socialistai siekia didesnio valstybės dominavimo ūkiniame ir socialiniame gyvenime. Politinis Europos gyvenimas ir europinio socializmo reikalai Pietų Amerikos socialistams visai nerūpi. Socialinės lygybės principas Pietų Amerikoje kol kas neturi pasisekimo. Socialistinio Internacionalo svorio centras ir toliau pasilieka Vakarų Europa. Internacionalą sudaro 40 partijų su 11,8 mil. narių. Socialistinio Internacionalo "užnugaris" apima 64,5 mil rinkikų. Britų Labour Party turi 6,3 mil. narių. Kitaip pasakius, didesnę pusę viso internacionalo. Tarp Socialistinio Internacionalo partijų Amsterdamo kongrese išsivystė gana gyvos ir karštos diskusijos. Labour Party socialistai nepritaria Vakarų Europos susivienijimo ir apsiginklavimo politikai. Tas išvystė didelių priešingumų tarp britų ir Europos kontinento socialistų. Socialistų Internacionalas 1951 metais Frankfurte iškilmingai pareiškė: "Socializmas yra internacionalinis judėjimas". Šių laikų Europos socializmas šito dėsnio nepatvirtina. Britų socialistai nenori Anglijos įstojimo į Ūkinę Europos Bendruomenę. Europos politika tarp socialistinių partijų nerado vieningumo. Wilsonas, Labour Party pirmininkas, rodo prosovietišką socializmo kelią. Fritz Erler, vokiečių socialdemokratų atstovas, pasakė: "Besišypsantis Chruščiovas neturi nieko daugiau gauti, kaip grasinantis Chruščiovas". Vokiečių socialistai nuo 1960 metų Rytų ir Vakarų konflikte turi realesnę pažiūrą, kaip britų socialistai. Labour Party be didelių skrupulų pripažins rytinę Vokietijos zoną nepriklausoma valstybe. Šita partija nori draugiškų kontaktų su Rytais. Vokietijos žemių suvienijimas britų socialistams nekelia rūpesčių. Vokietijos socialistų partija po 1956 metų padarė didelį politikos posūkį ir prisiartino prie CDU.

Vokiečių socialdemokratai stengiasi britų Labour Party politiką priartinti prie Europos. Amsterdamo Kongresas vokiečių socialistų dėka priėmė rezoliuciją: nusiginklavimas nepašalina konfliktų tarp Rytų ir Vakarų. Šita rezoliucija nusako dabartinę Vakarų Vokietijos politiką, kurią išvystė Dr. Adenaueris. Internacionalas pasisakė už tai, kad pirma turi būti išspręstos visos problemos, kurios sukelia įtampą. Tik po to gali ateiti nusiginklavimas.

Socialistinių partijų politika paskutiniais metais pasidarė dealistiškesnė. Dvi didžiosios socialistų partijos — Didžiosios Britanijos ir Vokietijos nepraranda vilties laimėti valdžią.

Tarptautinė Jaunųjų Krikščionių Demokratų Unija

Tarptautinės Jaunųjų Krikščionių Demokratų Unijos — Union Internationale des Jeunes Democrates Chretiens — (U.I.D.C.) Vyr. Komiteto posėdžiai įvyko 1964 m. sausio 31 ir vasario 1 d. Romoje. Be savo organizacinių reikalų, komitetas svarstė Europos integracijos klausimą. Pasisakyta už integruotos Europos sudarymą.

Sausio 31 d. U.I.J.D.C. Vyr. Komitetas buvo priimtas Šventojo Tėvo Pauliaus VI specialioje audiencijoje. Jo Šventenybei buvo pristatytas kiekvienas kraštas, suminint atstovo pavardę.

Savo kalboje Šv. Tėvas sveikino Europos Jaunųjų Krikščionių Demokratų Tarptautinės organizacijos narius, ypatingai pabrėždamas Europos apsijungimo būtinumą.

Vyr. Komiteto posėdžiuose buvo atstovaujama Austrija, Belgija, Italija, Ispanija, Jugoslavija, Luksemburgas, Lenkija, Lietuva, Prancūzija, San-Marino, Šveicarija, Vengrija, Vokietija (trūko Čekoslovakijos ir Olandijos atstovų).

Lietuviams Jauniesiems Krikščionims Demokratams atstovavo Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Unijos Jaunimo sekcijos Pirmininkas ir lietuvių jaunųjų krikščionių demokratų Pirmininkas Europoje inž. Adolfas Venskus iš Paryžiaus ir Romoje architektūrą studijuojąs studentas Vytautas Fuksas.

P. V.

Tarp Jaltos ir Potsdamo

Oderio — Neisse upės yra laikinoji riba tarp Vokietijos ir Lenkijos. Šita riba yra Rytinės Lenkijos priskyrimo prie sovietinės Rusijos išdava. Rytinės Lenkijos ir šiaurinio Rytprūsių kampo dovanojimas sovietinei Rusijai yra Rusijos žemių praplėtimas į Vakarus. Jaltos suvažiavimo (1945 m. vasario mėn. 4-11 d.) nutarimai yra Vidurio Europos tautų tragedijos priežastis. Rooseveltas Teherano suvažiavime pasisakė prieš Rytinės Lenkijos priskyrimą prie sovietinės Rusijos. Churchillis manė kitaip: "Lwovo atskyrimas manyje nesukels gailesčio." Churchillis pritarė Rytinės Lenkijos atidavimui sovietinei Rusijai.

Po Teherano suvažiavimo Churchilis per Edeną pranešė Egzilinei Lenkijos Vyriausybei: "Turėkite prieš akis, kad atidavimas vokiškų žemių iki Oderio sudarys draugiškų santykių tarp Rusijos ir Lenkijos pagrindą. Tuo būdu bus didelis patarnavimas visai Europai."

Egzilinė Lenkijos Vyriausybė vis dėlto kitaip manė. 1944 metų vasario mėn. 15 dieną ji šitaip rašė: Lenkų Vyriausybė diktatorinį Sovietų Sąjungos reikalavimą pripažinti Curzono Liniją riba tarp Lenkijos ir Sovietų Sąjungos atmeta.

Lenkų Vyriausybė laiko pareiga nurodyti, kad prijungimas Rytprūsių dalies su Karaliaučiumi prie Sovietų Sąjungos nėra Lenkijos interesas. Šitas prijungimas apsunkina Lenkijos priėjimą prie jūros."

Lenkų pasipriešinimo kietumas matyti ir iš šito pasikalbėjimo (1944 m. spalio mėn. 13 d.): "Aš nepriklausau prie tų," sako Lenkų ministeris pirmininkas, "kuris sutiktų pusę savo krašto teritorijos kam nors atiduoti."

Churchillis atsakė grasinimu: "Jei jūs šitas ribas nepriimsite, tada jūs visiems laikams išeinate iš apyvartos. Rusai jūsų žemę nušluos, ir jūsų tauta bus likviduota. Jūs esate ant ribos prie sunaikinimo. Mes dėl jūsų turim perdaug rūpesčių. Aš kreipsiuosi į kitą Lenkiją."

Kitą mėnesį (1944 m. lapkr. 25 d.) Lenkų Vyriausybė protesto vardan atsistatydino. Churchilis užmezgė kontaktą su Liublino Komitetu, kuris sutiko priimti Curzono Liniją riba tarp Lenkijos ir Sovietų Sąjungos. "Lenkų Nacionalinio Išlaisvinimo Komitetas" 1944 metų liepos mėnesio 22 dieną Manifeste nereikalavo Oderio — Neisse sienų. Oderio — Neisse sienų reikalavimas iškilo po Jaltos konferencijos 1945 metais vasario mėn. 8 d. Rooseveltas pasisakė už Lwovo priskyrimą Lenkijai. Molotovas pasiūlė šitaip: "Vokietijos ir Lenkijos sienos eina nuo Stettino išilgai Oderį ir vakarinę Neisse." Nutarta, kad Lenkija turi gauti atlyginimą vokiškomis žemėmis, būtent, dalį Rytprūsių į pietus nuo linijos Karaliaučius, Šleziją ir iki Oderio — Neisse linijos.

Lenkų egzilinė Vyriausybė vasario mėn. 13 dieną prieš Jaltos nutarimus protestavo:

"Lenkijos Vyriausybė pareiškia, kad Trijų Konferencijos nutarimai apie Lenkiją negali būti pripažinti ir jie lenkų tautos neriša. Lenkų Vyriausybė yra nuomonės, kad atplėšimas nuo Lenkijos Rytinių sričių ir primetimas Curzono linijos rytine Lenkijos siena yra penktasis Lenkijos padalinimas, kurį šį kartą padarė mūsų pačių sąjunginiinkai".

Rooseveltas 1945 metų kovo mėnesio 1 dieną Kongrese pranešė: "Nutarimas apie Lenkijos sienas, atvirai kalbant, yra kompromisinis. Aš ne su viskuo sutikau. Tam tikrose srityse mes nėjom taip toli, kaip Anglija norėjo. Tam tikrose srityse mes nėjom taip toli, kaip Rusija norėjo. Tam tikrose srityse mes nėjom taip toli, kaip mes norėjom. Tai buvo kompromisas". Rytinė Lenkija iki Curzono linijos Vakarų pritarimu atiduota Sovietų Sąjungai. Lenkija už tai gavo vokiškų žemių. Bet vakarines Lenkijos sienas palikta nustatyti taikos konferencijai. Rooseveltas, be to, pranešė, kad šiaurinis kampas Rytprūsių priskiriamas Rusijai. Rytprūsių dalies perleidimas Rusijai yra antkapio uždėjimas ant Baltijos valstybių. Rytinė Lenkija ir šiaurinis kampas Rytprūsių atiduota Sovietų Rusijai prieš Lenkijos ir Baltijos tautų valią.

Dr. V. L.

"TĖVYNĖS SARGUI"
aukojo:

A. Kasulaitis	$8.00
P. Spetyla	$28.00
A. Milčienė	$6.00
Prof. J. Kuprionis	$11.00
Rev T. Žiūraitis	$5.00
Rev. A. Ežerskis	$3.00
Dr. D. Jasaitis	$3.00
Dr. J. Kriaučiūnas	$1.00
J. Sabaliauskas	$1.00
Prof. K. Račkauskas	$3.00
P. Liudžiuvienė	$1.00

Aukotojams nuoširdžiai dėkojame.

Alp(LKA) 1745
1964, Nr.1

91.199.6